

FRA KONKURRANSE TIL SAMARBEID

**EN STUDIE AV SAMHANDLING
MELLOM FARTØY PÅ FISKEFELT**

*Hovedfagsoppgave i Samfunnsvitenskap
Vår 1993*

*Hilde Bjørnå
Universitetet i Tromsø
Institutt for samfunnsvitenskap
Samfunnsplanlegging/Lokalsamfunnsforskning*

ISV/SOS 142

98C006938

FRA KONKURRANSE TIL SAMARBEID

**EN STUDIE AV SAMHANDLING
MELLOM FARTØY PÅ FISKEFELT**

**Hovedfagsoppgave i Samfunnsvitenskap
Vår 1993**

**Hilde Bjørnå
Universitetet i Tromsø
Institutt for samfunnsvitenskap
Samfunnsplanlegging/Lokalsamfunnsforskning**

98c006938

*Eg rodde meg ut på seiegrunnen,
det var om morgonen tidleg
Då kom han Ola frå Kårimunden,
og lagde båten for ile.
Då dreiv eg til han med fiskestångi,
så han datt i uvite bak i rongi.
Eg vart så glad eg tok til å kvad,
eg rådde grunnen åleina.
Sudeli dudeli dei ...*

(Norsk folkevis)

Forord

Først og fremst vil jeg takke veileder Svein Jentoft for ideen om å studere hva som går for seg på nordnorske fiskefelt. Han skal også ha takk for kritikk og nyttige kommentarer underveis. Jeg må imidlertid tilstå at han,- og hele hovedoppgaven,- ikke var så populær under og like etter feltarbeidet langt til havs. Jeg var så ufattelig sjøsyk. Jeg har ikke tall på hvor mange ganger magen vrenget seg, - jeg har også sterkt i minne hvordan jeg sjanglet rundt med sjøgang i kroppen i over et døgn etter jeg hadde vært med ut.

Alastair, Heidi, Haakan, Aasa og Lina har bidratt med konstruktive kommentarer og kritikk. Gjennom å involvere seg i diskusjoner har de også gjort det mer morsomt å holde på med oppgaven. Trond har gjort noe teknisk finpuss. Det har også vært svært hyggelig å ha kaffepauser med Lise og Robert, Heidi og Arild, Inger, Marit, Mai Jorunn, Lena og de på lesesalen.

Bård har alltid støttet og oppmuntret meg i de periodene jeg har plagdes mest. Han skal ha stor takk for dette, og for å ha satt seg inn i,- og diskutert oppgaven med meg. Til slutt vil jeg nevne at Eirik - som er for liten til å være klar over det - har æren for at jeg er blitt såpass effektiv i det siste at oppgaven ble ferdig.

INNHOLDSFORTEGNELSE

I. Innledning

1	RESSURSFORVALTNING OG SAMARBEIDSRELASJONER	.. s. 1
1.1.	Problemstilling	s. 4
1.2.	Presentasjon av samhandlingsarenaer og teknologi	s. 5
1.3.	Om metode og egen rolle i feltarbeidet	s. 15

II. Teoretisk del

2	MÅTER Å BETRAKTE SOSIAL INTERAKSJON	s. 19
2.1.	"Allmenningens tragedie"	s. 20
2.2.	Sosiale system	s. 22
2.3.	Interavhengige system og den menneskelige natur	s. 23
2.4.	Funksjonelle sosiale system og rollevarianse	s. 27
2.5.	Sosialiserings- og institusjonaliseringsprosesser	s. 32
2.6.	Institusjoner og omgivelser	s. 36
2.7.	Oppsummering	s. 38
3	PÅ HAV OG LAND	s. 41
3.1.	Tragedien og den frie aksess	s. 41
3.2.	Organisering på land og hav	s. 46
3.3.	Sysselsettingssystem på havet	s. 48
3.4.	Fra uformell norm til regulering	s. 50
3.5.	Konkurransse innenfor en ramme av samarbeid	s. 53
3.6.	Konflikt i ordnede sosiale system	s. 54
3.7.	Oppsummering	s. 56

III. Empirisk del

4	SOSIALE SYSTEM PÅ MULEGGA OG KRANGELEGGA s. 58
4.1.	Betingelser for samhandlingen på Mulegga	s. 58
4.2.	Forhandling og strategisk spill på Mulegga	s. 60
4.3.	Koordineringen av garnsettingen på Mulegga	s. 63
4.4.	Stiltiende, uformelle overenskomster på Krangelegga	s. 67
4.5.	Koordineringen av linesettingen på Krangelegga	s. 72
4.6.	Normer og regler på tvers	s. 74
4.7.	Oppsummering	s. 76

5	BETINGELSER FOR SAMARBEID	s. 78
5.1.	Sosial integrasjon på Krangelegga og Mulegga.	s. 78
5.2.	Aksesrestriksjoner og opplæring av nykommere	s. 80
5.3.	Sanksjonering av normbrudd	s. 84
5.4.	Standardiserte og lokale rolleforventninger	s. 87
5.5.	Samhandlingsformer og lokalitet	s. 91
5.6.	På hav og land	s. 93
5.7.	Hvem samarbeider man med?	s. 94
5.8.	Oppsummering	s. 96

IV. Avslutning

6	FRA KONKURRANSE TIL SAMARBEID	s. 100
6.1.	Samarbeid i sysselsettingssystem på havet	s. 105
6.2.	Aksesrestriksjoner og "tragedien"	s. 107
6.3.	Lokale versus formelle normer og regler	s. 109
6.4.	"Bottom up"	s. 110

I. Innledning

1 RESSURSFORVALTNING OG SAMARBEIDSRELASJONER

Oppgaven tar utgangspunkt i de problemer som er forbundet med forvaltningen av en fellesressurs. Vanskelige dilemmaer springer ut fra allmenningsressursenes tendens til å bli overbeskattet. Dette reiser problem knyttet til hvordan ressursen bør forvaltes, og det reiser også spørsmål om hvem som er best skikket til å bestemme over den. Jeg vil problematisere de grunntanker som ligger bak den nåværende formelle organiseringen av ressursreguleringer, ved å studere den uformelle organiseringen rundt fisket etter skrei.

En kjent påstand er at dersom det skal være fri adgang til fiskeallmenningen, og lite toppstyring, så vil fisket utspille seg som en alles kamp mot alle. Konkurransen om den knappe ressursen vil drive aktørene inn i et spill som resulterer i en tragedie fordi ressursen blir overbeskattet.

I dag er fisket regulert fra statlig hold utfra en forståelse av at fiskerens hensikter forutsettes å være styrt av et profittmotiv. Fiskeren blir med andre ord forstått som *homo oeconomicus*. Profittmotivet fører til at han kommer i konflikt med andre fiskere fordi han vil ha størst mulig andel av ressursen. Denne konkurransen fører i sin tur til en økologisk, og i neste omgang en sosial tragedie som staten forsøker å verne fiskerne mot.

I opposisjon til denne forståelsen har empirisk forskning vist at fisket kan være regulert av uformelle ressursbevaringsystem. Forståelsen av at det er en iboende konkurranse og konflikt mellom aktørene, blir her snudd til en forståelse av at

samarbeid kan være bærende i interaksjonen mellom aktørene. Såfremt det er dreier seg om uformelle sosiale system og orden på fiskefelt, får det følger for hvordan man nærmer seg fisket forskningsmessig, og kanskje også i praktisk ressursforvaltning.

Hvis det dreier seg om sosiale mennesker, *homo sociologicus*, som klarer å etablere lokale sosiale system basert på samarbeid og fellesskap, trenger fiskerne kanskje ikke å vernes "mot seg selv". Det kan tvert imot tenkes at de selv er best skikket til å ivareta forvaltningen av ressursen de utnytter.

Samarbeid er en form for kollektiv handling som medfører diffuse forventninger og mer konkrete kostnader (Elster 1989:191). Deltagere i samarbeid utnytter ikke hverandre, men det kan være at noen bidrar mer for å oppnå et kollektivt gode enn andre. Den gjensidige forpliktelsen i et samarbeid er en hemske for aktører som har utsikter til å vinne mer i fri konkurranse.

Fiskere kan samarbeide av solidaritetshensyn og/eller fordi det lønner seg for hver enkelt. Det kan for eksempel lønne seg å utveksle informasjon og erfaring, og å koordinere arbeidsprosessene på en måte som gjør at hver enkelt fisker bedre. En sammenslutning av aktører kan også hemmeligholde informasjon, eller ha en effektiv arbeidsform som andre stenges ute fra. Dette samarbeidet vil gi dem et komparativt fortrinn i konkurransen om knappe ressurser. Samarbeid kan også være normativt motivert. Utgangspunktet for slike forklaringer på samarbeid er i aktørenes overbevisning. Troen på at universelt samarbeid skaper en bedre tilværelse for alle, er drivkraften bak normen Elster kaller for "everyday Kantianism":

"The norm of everyday Kantianism (..) says that one should cooperate if and only if universal cooperation is better for everybody than universal defection" (Elster 1989:192).

Denne forståelsen av normativ motivering er utilitaristisk (Hagen 1991), i den forstand at aktører overveier konsekvensene av handlinger og vurderer hva som

gir best resultat. Solidaritets og samarbeidsnormer kan også være **internalisert** i deltagerne. Internaliserte normer har aktøren tatt opp i seg på en slik måte at han ikke reflekterer over, eller overveier konsekvensene av å overholde eller bryte dem. Han er heller ikke interessert i å manipulere med normene fordi de er del av hans holdninger og moralske følelser. Det vil være forskjell i tolkning av hva den enkelte aktør definerer som manipulerbare eller konstituerende og entydige normer. Det er også flytende grenser mellom manipulerbare og konstituerende normer etter hvilken situasjon aktøren er i.

For at uformell organisering skal dannes og fungere må deltagerne ha kjennskap til bestemte sett av normer og regler. Følgelig kan ikke "hvem som helst" delta. Deltagere med felles mål sosialiseres inn i sosiale system som underbygges av sanksjoner. Normer, regler og verdier utgjør vilkår for interaksjonen mellom dem og styrer interaksjonen på fiskefeltet. Disse vilkårene for interaksjonen påvises i handlinger, i sanksjonering av handlinger, og i hva som forsøkes overført til nye medlemmer.

Dersom det utkrystalliseres et felles idè-og verdigrunnlag, en felles normplattform som handlingene ordnes etter på fiskefeltet,-så kan man si at samarbeidet er **institusjonalisert**. Institusjonalisert samarbeid vil ikke aktørene stille spørsmål ved, eller argumentere mot. I institusjoner er det er stor grad av enighet om verdier, og sammenheng mellom de verdier som fremmes i det sosiale systemet og individuell motivasjon. Det er med andre ord høy **integrasjon** mellom aktørene i sosiale institusjoner.

1.1. PROBLEMSTILLING

Generelt er jeg opptatt av hvordan orden kommer til uttrykk og skapes på arenaer som i utgangspunktet ligger til rette for konkurranse, konflikt og kaos. Oppgaven søker å forklare under hvilke betingelser samarbeid kan erstatte konkurranse. Empirisk vil jeg studere samhandlingen mellom aktører på fartøyer på to fiskefelt. Jeg vil spesielt studere hvordan, og hva som gjør at uformelle system med samarbeidsrelasjoner oppstår.

Jeg skal besvare spørsmålet om hva som gjør at aktørene går inn i samarbeidsrelasjoner og hvordan samarbeid dannes. Hvordan er selve overgangen fra et konkurransepreget samkvem til samarbeid? Hvilke motiver, relasjoner og koblinger er det mellom folk som samarbeider?

Det blir altså viktig å studere de strukturelle, organisatoriske, teknologiske og økologiske betingelsene for samarbeid. Er det mer samarbeid mellom fiskerne fra lokale samfunn, enn det er mellom dem som ikke er bekjente fra land? Fiskere med samme geografiske tilhørighet har mulighet til "å bringe lokalsamfunnets verdier og normer" med seg ut på havet. Hovedtendensen forventes å være at fiskere fra samme lokalsamfunn jevnt over vil ha lettere for å finne frem til stabile samarbeidsformer på havet, enn om de kommer fra forskjellige steder. Antagelsen er også et at en relativt fast medlemsmasse på fiskefeltet etablerer større grad av samarbeid enn der det er relativt stor utskifting i medlemsmassen. Hva som skaper stabilitet i medlemsmassen er også et tema i oppgaven.

Det er også relevant å fokusere på sosialiserings- og internaliseringsprosesser, det vil si hvilke aktører som opptas i sosiale system hvor det foregår samarbeid. Hvordan holdes samarbeidsnormer i hevd, og hvordan overføres de til andre deltagere på fiskefeltet? Jeg vil med andre ord studere hvordan lokale normer kommer til uttrykk mellom aktørene på fiskefeltet.

Jeg vil ikke i så stor grad ta for meg de formelle lover og regler som styrer fisket, men altså fokusere på uformelle regelverk. Det kan tenkes at disse uformelle reglene går på tvers av intensjonene i de formelle regelverkene.

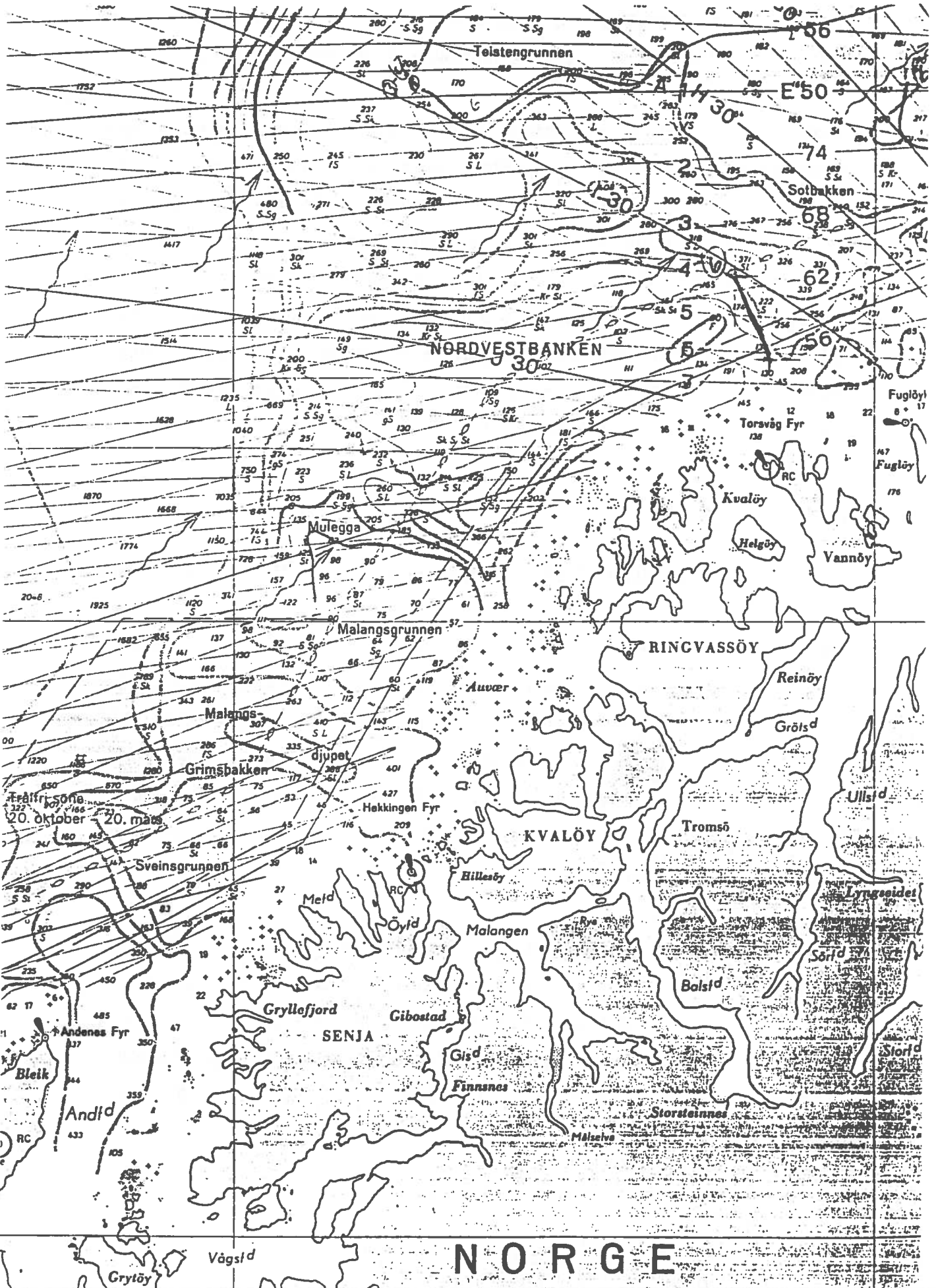
Først i oppgaven vil jeg presentere den empiriske settingen. Videre vil jeg se nærmere på metode og min egen rolle i feltarbeidet. I del to vil jeg forsøke å gi en teoretisk ramme til oppgavens problemstilling. Her vil den mest kjente teorien for samhandling på allmenninger presenteres, og bli sett i lys av mer sosiologisk funderte teorier. Jeg vil blant annet gå inn på noen av betingelsene man går ut fra i en diskusjon om forvaltningen av fellesressurser, og se nærmere på koblinger mellom aktørers samhandling på hav og land. I del tre vil det empiriske materialet presenteres og diskuteres i forhold til teori. Til slutt vil jeg nøste trådene sammen i en avslutning.

1.2. PRESENTASJON AV SAMHANDLINGSARENAER OG TEKNOLOGI

Interessefeltet for oppgaven er samhandlingen mellom ulike fiskefartøy som er over 50 fot. De fartøyene jeg tar for meg holder til ute på havområder med høy fartøykonsentrasjon. Slike områder er gjerne godt kjente "egger," det vil si skråninger i havbunnen som fisken stanger mot. På slike egger pleier fisket å være særlig godt. Datagrunnlaget er fra "Mulegga" i Troms, og den såkalte "Krangelegga" i Nordland. Jeg vil i liten grad gå inn på den sosiale organiseringen ombord i hver båt.

For å kunne beskrive samarbeid og konflikt i fisket, er det også nødvendig å presentere de redskaper og de viktigste moderne instrumenter som brukes. Det er også nødvendig å redegjøre for de forhold som gjelder på de aktuelle fiskefelt som denne oppgaven tar for seg, nemlig Mulegga og på Krangelegga. De lokale forholdene, teknologi og fiskeredskapene som tas i bruk er med å legge premissene for samhandlingen på fiskefeltene.

Kart over Mulegga i Troms

MULEGGA

Møte med en fiskers verden:

Det er midnatt og sprengkaldt. Jeg småhutrer når jeg løper ned fra rommet mitt over fiskebruket og ned til båten. Det ser ikke ut som der er folk ombord. Jeg entrer over rekka og går inn i styrhuset. "Hallo" sier en inne i mørket, så flirer han; "har du ryggsekk på dæ?" Jeg føler meg litt idiotisk når han sier at det var en ting å få et kvinnfolk ombord, men at hun attpåtil har ryggsekk på seg, -det lover ikke godt! Nå sank vel båten med mann og mus! Jeg skulle lært meg alle tabuene på forhånd, sånn at jeg hadde sluppet å dumme meg ut med en gang jeg kom innenfor døren. Båten legger fra kai. Det er bekmørkt ute, og styrmannen navigerer etter den lysende radarskjermen mens han røyker og forteller hvordan radaren og andre instrumenter virker. Turen kommer til å ta seks timer, så jeg går og legger meg nedpå etter å ha pratet en stund. Jeg våkner med en intens kvalme. Ingenting er så grusomt som å være sjøsyk, jeg er tørr i munnen, svimmel og mageinnholdet sitter løst. Etter en stund staurer jeg meg opp i styrhuset. Mannskapet hadde våknet og satt og drakk kaffe i byssa. Vi nærmer oss Mulegga. Til venstre glimter en rad med lys. De andre båtene er på plass. Det skurrer i VHF'en. Det er de ombord på kameratbåten som vil prate litt. De har allerede begynt å dra garna og er misfornøyd med fangsten. Eccoloddet er slått på, og viser lysende røde prikker der det går fisk. En lykt tennes for at vi skal finne igjen "garnblåsa" i dette store havområdet.

Mulegga ligger utenfor Senja og Kvaløya. Tiden det tar å gå ut til egga varierer fra tre til seks timer. Fartstiden avhenger av hvor på den store egga man plasserer seg, og hvilket tettsted man kommer fra. Det er sterk strøm og værhardt i området. Båtene som går hit er derfor relativt store, rundt 80 fot. Den minste båten er 64 fot. Som regel er 17-20 båter på Mulegga, men dette antallet varierer fra år til år, og ikke alle er der hele sesongen.

Båtene på Mulegga tilhører hovedsaklig ulike lokalsamfunn på Senja og Kvaløya. Det er ikke fastlandsforbindelse mellom disse øyene, men sjøveien er relativt kort. Båtene fra de ulike fiskeværene har kontakt pr. telefon eller radio. Ellers møtes de på slippen på Sommarøy, gjennom organisasjonsarbeid, på gata

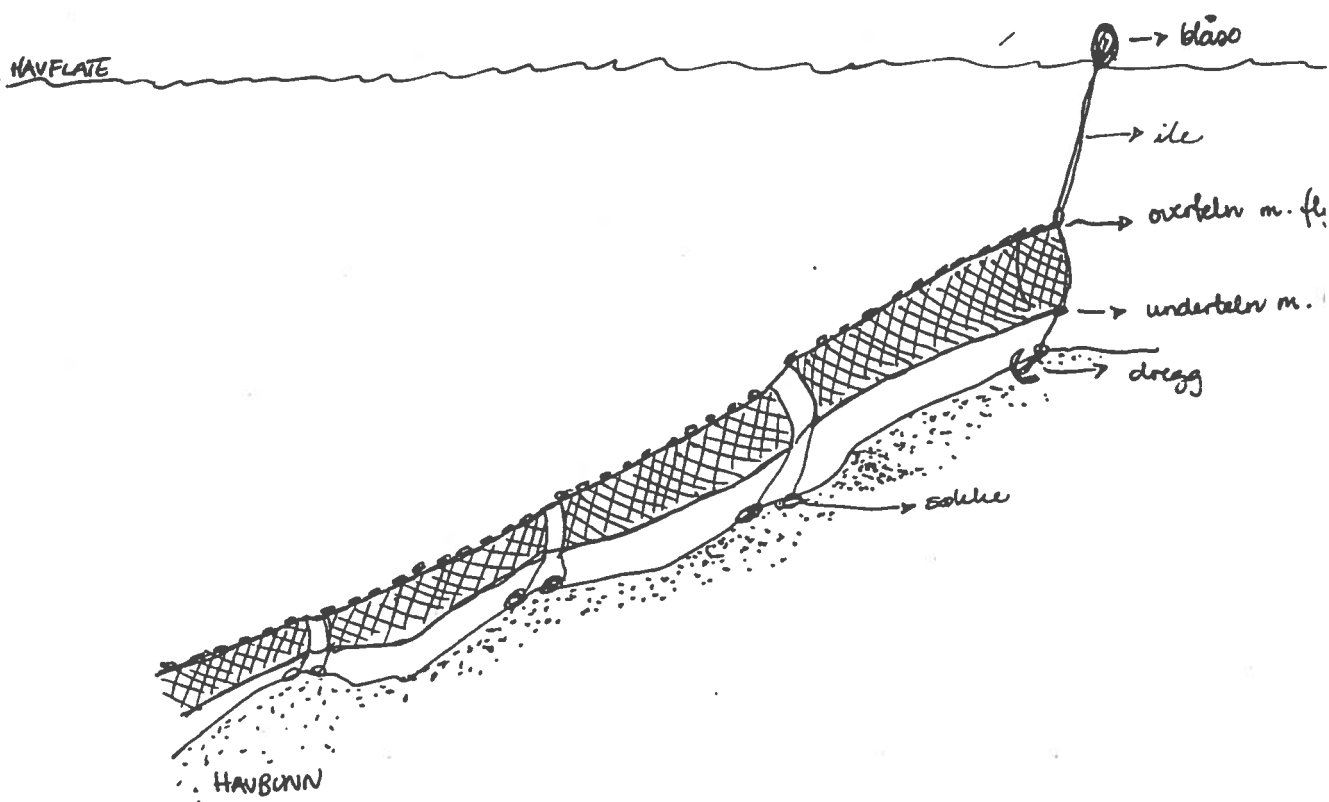
i Tromsø, og i arrangerte møter og festivaler. Det er derfor rimelig å forvente at alle de som fisker på denne egga vet om hverandre.

Fisket på Mulegga ble startet i 1972 av en erfaren skipper fra Husøy på Senja. Den store båt- og brukstettheten på den kjente grunnen Stordjupta førte til merarbeid og økonomisk tap på grunn av brukskollisjoner med utenlandske trålere. Flere begynte derfor å lete etter nye felt. Da det gode fisket på Mulegga ble kjent, kom det stadig flere båter til. Rundt 17 båter drifter her i 1990. Av disse båtene kommer åtte fra Senjasiden av Øyfjord, mens de øvrige kommer fra Kvaløy-Tromsøsiden. Båtene fra Senjadistriktet (Husøy, Fjordgård og Botnhavn,) holder seg stort sett på sin "heimhavdel" av Mulegga, mens de fra Kvaløysida (båter fra Sommarøy, Sandneshavn, Brennsholmen og Tromsø,) drifter på nordenden. Mulegga er altså delt mellom Senja-og Kvaløyværingene. I den sistnevnte gruppen utgjør Sommarøybåter majoriteten. For enkelhets skyld vil inndelingen i landtilhørighet derfor benevnes Senjabåter og Sommarøybåter.

På Mulegga fiskes det hovedsakelig med garn. Noen båter driver også snurrevad der i perioder. Snurrevadfisket er ikke så utbredt og får derfor ikke noen stor plass i denne oppgaven. Jeg vil likevel komme litt inn på forholdet mellom garn-og snurrevadfiskerne. Garnet er en såkalt passiv brukstype, sortert under kategorien snareprinsipp. Man baserer seg på at fisken skal kjøre seg fast og bli hengende i maskene.

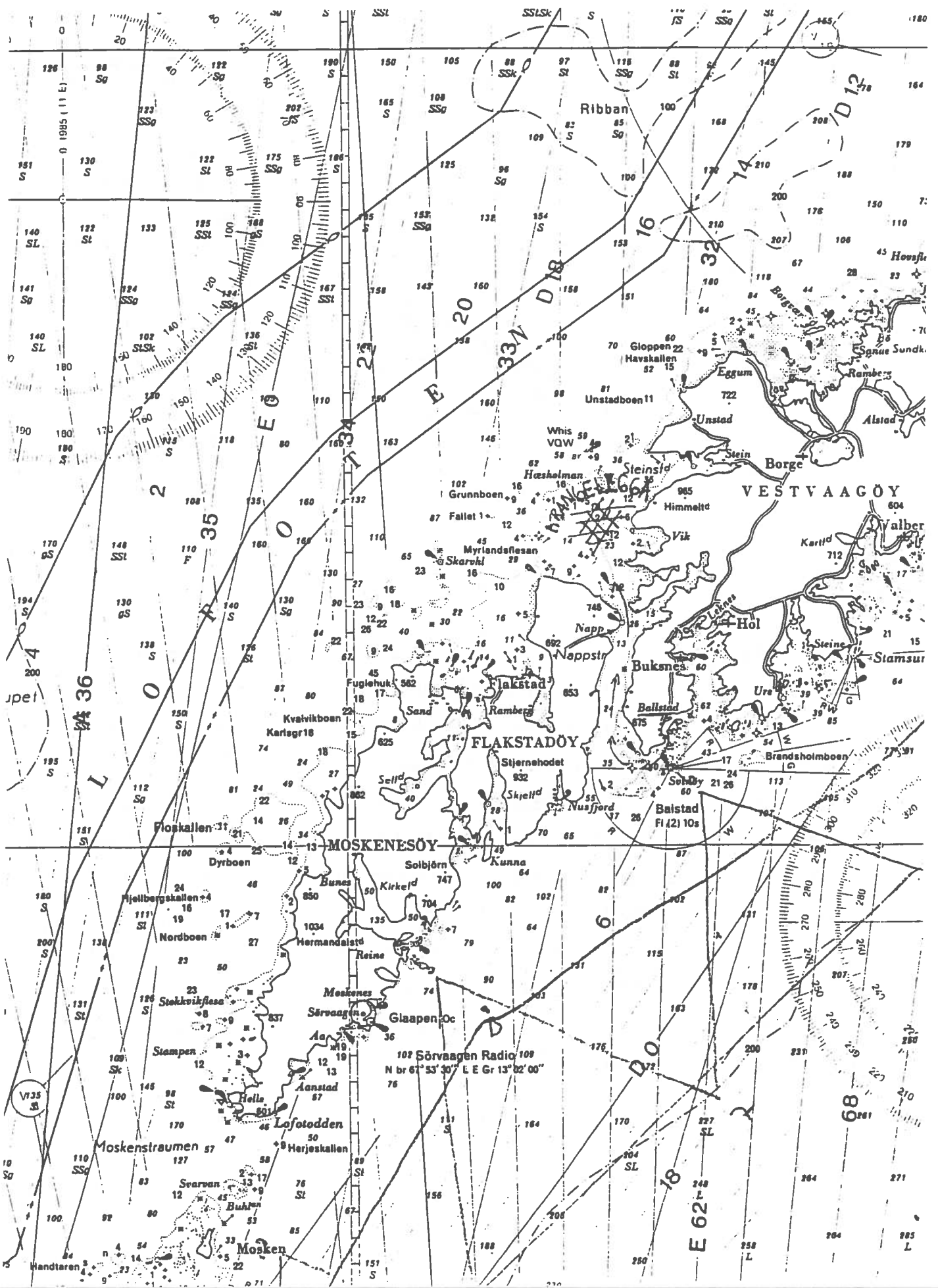
Figur 1

Garnlenke slik den settes på Mulegga

Garnet har tykk tråd øverst og nederst, som kalles teln. Overtelnen, tråden på oversiden, har kork eller annen type oppdrift innvevd slik at garnet holder seg oppe i vannet. Undertelnen, som er den tilsvarende tråd nederst, har innlagt blysokke. Tyngden på undertelnen er balansert mot oppdriften av korkflyterne, slik at garnet står i vannet. Selve garnet kalles gjerne lin, uansett hva det er laget av. For å få garnet til å ligge fast i en bestemt posisjon, festes det en dregg i hver ende. Iler er tau som går fra garnet og opp til overflaten. I disse festes det garnstaur eller blåser, som er fylt av luft og flyter i overflaten. Når man finner igjen garnstaurer, eller blåser, kan man dra opp garnet. Flere garn, kan festes sammen i garnlenker. En garnlenke består som regel av 20 garn. Man får på denne måten et belte av garn som kan reguleres fra bunnen slik at de står på det høydenivået der fisken befinner seg.

Kart over Krangleegga i Lofoten, Nordland

KRANGELEGGA

Vi går ut til egga:

Klokka ringte. Straks etter klamper det i trappa og dempede stemmer fyller rorbua. "Klokka e fire, nu fer vi ut." De er oppstemt. Været har bedret seg. Det er mildt og bare bris. Det er meldt dårlig vær og "han" sto på med sterk kuling for bare noen timer siden. Det affekterer ikke. Man er vant å gå ut i alskens forhold. Båten duver ved kaikanten. Lysene er tent og motoren slår. Det skal kyndighet til bare for å komme seg ombord. Kaia er såpeglatt og leidere finnes ikke. Januarnatta er bekmørk. Døra til styrhuset åpenbarer ei intens solarlukt. Byssa ligger på motsatt side. Den er laget slik at utstyret skal ta minimalt med plass. Kopper og kar er behørig festet med karmen og reimer. Nedenunder er en liten kahytt med et par køyer. Mens trossene kastes blir instrumentene i styrhuset slått på. Radaren er viktigst nå. I mørke og skodde må man sette sin lit til den når en skal forbi skjærene og ut på havet. En pendel sveiper over radarskjermen og viser fast fjell og båter som lyspunkter. "Nordbanken" er nesten ute av havna når flere båter fra den andre sida av været slår lyskasteren på og går ut. Fem båter kjører på rekke og rad. Den ene skulle ut på et felt skipperen har funnet og brukt i årevis. Denne båten går alltid alene, og det blir sagt at båten forsvinner hvis andre kommer for nær utpå feltet.

Krangelegga ligger ut mot Nordsjøen på vestsida av Vestvågøy i Lofoten i Nordland. Det er tre-fire timers fartstid fra Ballstad til egga. Fartstiden varierer med værforholdene. Forholdene på Krangelegga er også svært værharde midtvinters, og det er mye strøm i området. De fartøyene som går hit er rundt 50 fot og er altså noe mindre enn på Mulegga.

Navnet "Krangelegga" er ikke nevnt på sjøkart. Det eksisterer på folkemunne og har sitt opphav etter store konflikter mellom garn- og linebåter da fisket startet her i begynnelsen av 50-tallet. Garnbåter fra Napp og Ballstad gikk i allianse mot linebåter fra de samme tettstedene på land. Konflikten tilspisset seg seg så til de grader at man måtte få en juridisk løsning på den. Området ble erklært garnhav etter en avgjørelse i retten. Likevel er det både garn og

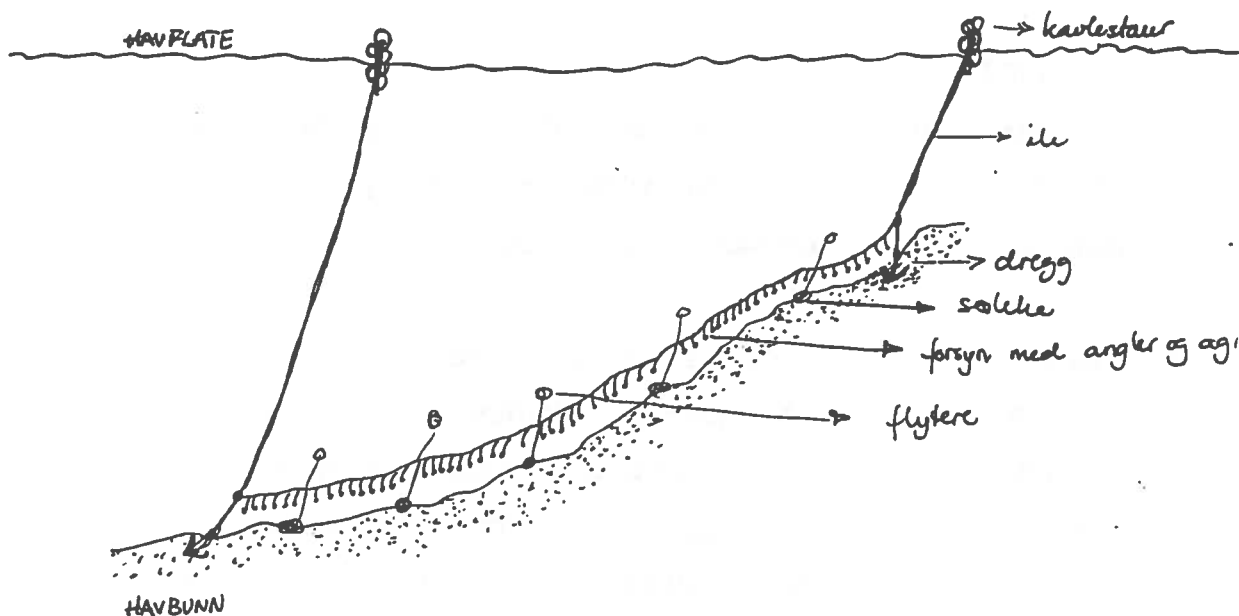
linebåter på egga i dag. Noen faste garnbåter setter bruk i de beste områdene i ytterkant av egga. Disse arbeider ikke tett innpå hverandre, men er forholdsvis nær linefiskerne.

Linebåtene holder til på et lite område der det meste av havbunnen er uegnet for garnbåter. Linebåtene er flest i antall og setter brukene sine svært tett på sin del av egga. Jeg vil hovedsaklig konsentrere meg om interaksjonen i den sistnevnte gruppen. På grunn av den store tettheten mellom aktørenes båter og bruk står linefiskerne overfor valget mellom å koordinere eller å konkurrere med hverandre. Samhandlingen mellom linebåtene blir derfor mest interessant i forhold til oppgavens problemstilling. Alle line- og en av garnbåtene går til havn på Ballstad og har mannskap som er herfra. Fiskeværer Ballstad er ikke større enn at alle de som bor der, og i omegnen, kjenner til hverandre.

I februar-mars kommer flere "fremmedbåter" til stedet og etablerer seg i rorbuer. Disse båtene fisker som regel bare på østsiden av Vestvågøy. Fisket på vestsiden, der Krangelegga er, blir vurdert som betraktelig hardere enn på innersiden på grunn av vær og strømforhold. Den store og stabile fiskerikdommen på Krangelegga oppveier ulempene med det de vanskelige forholdene for den lokale flåten som "kan" fisket på dette feltet.

Linebruk er også et passivt redskap, og kategorisert som lokkeredskap. Agnet skal friste fisken til å bite på kroken. Lina er regnet som et ressursvennlig redskap fordi den ikke tar hele konsentrasjoner av fisk, men bare den fisken som biter på agnet. Mot dette hevder andre at det tas en del småfisk.

Figur 2 Linepart slik den settes på Krangelegga

Lina består av et langt syntetisk snøre der det med jevne mellomrom er festet forsyn (kortere snører) med kroker. Hver line er ca. 20 meter. På krokene festes makrellskiver eller akkar som agn.

På Krangelegga fisker de med line som er festet til bunnen, og i hver ende av bunnlina er det festet en dregg som holder redskapen nede på havbunnen. På Krangelegga "lakkes" (stein festes til lina) redskapen med stein av en viss tyngde. Kork brukes som oppdrift på lina. Fra dreggen går det en ile opp til overflata. Denne holdes flytende med kavlestaur, som er en stav med glassblåser. Flere stamper med line kan kobles sammen til "lineparter." På Krangelegga satte linebåtene to "parter" hver i 1991. Lina settes oftest slik at krokene kommer nær havbunnen, men den kan i likhet med garn reguleres med søkke og oppdrift slik at den blir stående i den høyden fisken er lokalisert.

Under hysefisket ved Finnmarkskysten bruker linefiskerne fra Ballstad en annen type line. I hysefisket er det mest effektivt med flyteline som driver på overflata

med strømmen. Jeg vil komme litt inn på samhandlingen mellom deltagerne i fisket ved Finnmarkskysten senere i oppgaven.

TEKNOLOGI

I line-og garnfisket stilles det store krav til fiskernes ferdigheter og erfaring. Bruket må holdes i orden og settes riktig i forhold til strøm, bunnforhold og lokalisering av fisken. I linefisket settes det også store krav til agnet og egninga.

Teknologi muliggjør det som oppfattes som en rettferdig fordeling av de beste områdene på Mulegga og Krangelegga. Ekkoloddet viser hvor mye fisk som står i området. Instrumentet sender ut lydimpulser som reflekteres opp til en mottaker når de treffer på faste gjenstander. Inne i styrhuset registreres tiden det tar fra utsendt signal til mottatt impuls. Ettersom lydbølgenes hastighet i vann er kjent, kan instrumentet inne i båten lese av hvordan forholdene under havoverflaten er. Fiskerne kan danne seg et nokså klart og entydig bilde av hva som er gode og mindre gode plasseringer. Instrumentet gjør at en slipper å lure på om en jevnt over "står uheldigere til" enn andre, med hensyn til fiskerikdom i en posisjon.

For å komme i bestemte posisjoner tar fiskerne i bruk deccasystemet. Ved hjelp av dette navigeringssystemet er det blitt lettere å foreta en nøyaktig og rettferdig fordeling av havområdet. Systemet er nesten uunnværlig for å få til den store brukstettheten på Krangelegga og Mulegga. En deccakjede består gjerne av fire sendere på land, en hovedstasjon og tre "slavestasjoner." Disse sender kontinuerlig ut radiosignaler som angis i forskjellige farger og fanges opp i en mottaker ombord. Tidsforskjellen mellom signalene sendes og registreres, og blir automatisk omdannet til en geografisk posisjon. Fordelen er at hvert båtmannskap vet hvilken posisjon de setter bruk i. De vet etterhvert som de får erfaring i en posisjon hvilke sjanser de tar i forhold til bunnforholdene, og vet dermed mer om hva de kan forvente å få av fisk. Teknologien gir informasjon

som minsker usikkerhet om hvorvidt man har å gjøre med gode eller mindre bra områder på egga.

Et annet viktig instrument er **radaren** som brukes i navigering. Radaren sender ut sterke radioimpulser. Disse reflekteres tilbake til en mottaker når de støter på land og andre skip. Avstanden bestemmes av tiden det tar mellom impuls og mottak. Impulsene danner et kart. På en skjerm inne i styrhuset kan man se hvordan terrenget og trafikken utenfor er i forhold til fartøyet, selv om det er dårlig sikt.

Forståelsen av redskaper og instrumenters funksjon er viktig fordi det legger premisser for samhandlingen på Mulegga og Krangelegga. Fiskerne i disse områdene legger selv svært stor vekt på lokal og teknologisk kunnskap.

1.3. OM METODE OG EGEN ROLLE I FELTARBEIDET

Det er sammenheng mellom hvordan aktører oppfatter sin situasjon, hvordan de handler, og den konteksten som setter ramme rundt handlingene. De handlingsbetingelser aktøren inngår i kan føles som en objektiv realitet for ham, samtidig som de er en subjektiv realitet¹. Dette innebærer at det er viktig å få frem hva som er aktørens subjektive forståelse av de handlinger han utfører, når man skal forstå et sosialt fenomen. Dette stiller meg som forsker overfor problemet med å forstå begreper og sammenhenger korrekt. For en begrenset tidsperiode går jeg inn på en samhandlingsarena jeg ikke kjenner. En fullstendig forståelse er uopnåelig. Allerede i valg av problemstilling og i teoridanning blir tolkningen preget av min oppfatning av hva som er interessant, mine

¹Haga(1982) påpeker at noe er et sosialt fenomen først i kraft av den subjektive meningen det har. Institusjoner, handlinger og kollektiv kan fremstå som en objektiv realitet dersom, og bare dersom de samtidig er en subjektiv realitet.

verdier, min bakgrunn. Min tolkning av informantenes utsagn, de observasjoner jeg gjør ute på fiskefeltene og i de lokale samfunnene vil derfor alltid være farget av mine kunnskaper. Til tross for denne erkjennelsen er det min oppgave å få fatt på fiskernes meningsdimensjon² i samhandlingen ute på fiskefeltet. Jeg vil prøve å forstå den intersubjektive meningen som tillegges de institusjoner, handlinger og kollektiv som i følge oppgavens problemstilling er relevant. Dette medfører at jeg ikke bare observerer handlinger, men også forsøker å forstå grunnene til, betingelsene for, og virkningene av handlingene slik fiskerne forstår dem.

De handlingsbetingelser som utgjør institusjonelle sammenhenger kan prege aktørens egen forståelse av handling. Dette medfører at den individuelle forståelse kan være preget av hvordan andre oppfatter, og sanksjonerer handlingen. Aktøren er preget av andre. Den individuelle forståelse er med andre ord ikke fullstendig individuell (Guneriusen 1888:19). Dette perspektivet på samhandling er etter mitt skjønn en moderat form for metodisk individualisme, og vil ligge implisitt i denne oppgaven.

Det vil ikke bli gjort forsøk på å verifisere eller falsifisere eksisterende teorier, men snarere å generere teori fra empiriske data. Generering av teori vil gjøre det lettere å forklare, tolke og å kunne trekke konklusjoner utfra de resultater som kommer frem. Jeg startet med generelle perspektiver innen samfunnsvitenskapen om sosiale relasjoner og samhandling, samt en idé om hva jeg ville studere. I løpet av feltarbeidet og i arbeidet med det empiriske materialet etterpå, "oppsto" det interessante hypoteser i forhold til data jeg hadde samlet inn og det generelle teoretiske perspektivet. Dette er i tråd med det Glaser og Strauss (1967) kaller **grounded theory**.

²Mening er altså noe et subjekt har. Man har mening om noe, man kan ha et teoretisk skille mellom dette noe og dets mening, men ikke fysisk. Ting får mening i en kontekst, dvs. i relasjon til den meningen andre ting har (Taylor 1985:42).

Innsamlingen av data er hovedsaklig gjort i form av intervjuer som ble tatt opp på bånd. Intervjuene var ikke strukturerte i den forstand at alle spørsmålene var skrevet ned på forhånd. De forløp som samtaler, der informantene var med på å styre oppmerksomheten mot temaer de mente var interessante i forhold til problemstillingen. Ti av informantene er såkalte nøkkelinformanter. Disse er kontaktet gjentatte ganger. Ellers er det foretatt flere små-intervjuer for å kryss-sjekke informasjon, og for få utfyllende opplysninger. Små-intervjuene er foretatt med mine bekjente tilknyttet fisket, og med personer på Ballstad, Sommarøy, Brennsholmen og Husøy. Mye av den kunnskap og informasjon som skulle til for å skrive denne oppgaven er kommet frem gjennom spontane samtaler med folk på båten, brygga og på fiskebruket, og fra observasjoner av det som foregår der. Jeg hadde også den delte glede å bli med båtene ut på de to fiskefeltene Mulegga og Krangelegga. Det var lærerike og fascinerende opplevelser, kombinert med en "god" porsjon sjøsyke. Det som var store bølgehøyder for meg, var utrolig "værflaks" og godvær for de som fisket på eggene.

Valget av nøkkelinformanter kan innebære en feilkilde. For å finne ut mest mulig om interaksjonen på fiskefeltet, var det nødvendig å knytte kontakt med de som hadde vært der en stund og som kjente forholdene. Som totalt utenforstående var det nødvendig å få hjelp til å peke ut slike kjentmenn. Disse er i all hovedsak skipperne. I tillegg snakket jeg med en "nykommer" på Mulegga, det vil si en skipper som bare hadde fisket på egga i noen få sesonger. Det er ikke sikkert at de utvalgte er de best egnede til å fortelle Muleggas og Krangeleggas historie og til å avdekke interaksjonsmønstret på fiskefeltene. På grunn av at skipperne er ansvarlige for mannskap, båt og bruk, vil de kunne ha interesse av å skjule forhold de er mindre stolte av, samt handlinger de ikke tror de vil møte forståelse for. I en intervjusituasjon er det gjerne slik at informanten velger å presentere det han vil at andre skal vite³, mens det er viktig for

³Se feks. Berreman(1962) "Behind many masks" / Goffman (1959) "The Presentation of self in Everyday life."

intervjuer å få tak i flere trekk ved samhandlingssituasjonen. For å begrense slike feilkilder er det foretatt intervjuer med ansvarlige på fiskebruk, mannskapet ombord på båtene og mannskap på andre båter som er kjent med samhandlingen på de utvalgte områdene.

Jeg kan ikke se bort fra at min status som kvinne har hatt innflytelse på typen informasjon som kom fra den sterkt mannsdominerte informantgruppen. Det kan være at informantene ser på meg som en utenforstående og derfor har holdt tilbake eller latt være å vektlegge informasjon som de mener er forbeholdt innvidde fiskermenn⁴. Statusen trenger ikke bare å ha vært en ulempe. Informantene tok det for gitt at jeg ikke visste noe særlig om fisket og forklarte de tekniske sider til ytterste detalj. Jeg forsøkte å gi uttrykk for min interesse og min vilje til å lære av informantene og de responderte med å være velvillige og hjelpsomme.

Jeg vil i følge problemstillingen forsøke å forklare hvordan eventuelt samarbeid kommer til uttrykk, og hva som skal til for at samarbeid skal erstatte konkurranse på arener som er tilrettelagt for konkurranse, konflikt og kaos. Mitt perspektiv på, og betydningen av det samhandlingsmønsteret som avdekkes, er avhengig av den teoretiske rammen som settes rundt samhandlingen. Denne rammen vil jeg diskutere i neste del av oppgaven.

⁴Forskningsbidrag fra for eksempel Eidheim(1981), Holtedahl (1986), Rossvær (1989) er eksempler på at forskere uttaler seg om meningsdimensjonen til folk av motsatt kjønn.

II. Teoretisk del

2. MÅTER Å BETRAKTE SOSIAL INTERAKSJON

I dette kapitlet vil jeg belyse teoretiske tilnærminger som kan klargjøre de motiver og mekanismer som kan ligge til grunn for samarbeid eller konkurranse mellom aktører. Dette er interessant fordi definisjonen av interaksjonsform har følger for hvordan man definerer eventuelle forvaltningsproblemer når det gjelder fornybare fellesressurser, og for hvilke løsninger man er i stand til å "se". Jeg vil her drøfte interaksjonen ut fra to teoretiske motpoler.

"Allmenningsteorien" har hatt stor innflytelse i debatter om forvaltningen av fornybare fellesressurser. Det er derfor nødvendig å avklare rammen allmenningsteorien setter til diskusjonen. Her er det aktørens hensikter som driver frem en sosial form. Teorien kan gi svar på hvorfor begrensede allmenningressurser har en tendens til å bli overbeskattet. Opp mot dette perspektivet står en institusjonell tilnærming, der aktøren i stor grad lar seg påvirke av normer og de forventninger som stilles av andre aktører. Her står begreper som tradisjon og fellesskap sentralt, og sosial form forklares ut fra samstemmighet mellom sosiale normer og av individuell motivasjon. Det dreier seg altså om formålsrasjonelle aktører kontra institusjonelt rasjonelle aktører.

De to perspektivene har vidt forskjellige menneskesyn som utgangspunkt. I "allmenningsteorien" betraktes aktøren som *homo oeconomicus*, mens han i institusjonell tilnærming betraktes som *homo sociologicus*.

2.1. "ALLMENNINGENS TRAGEDIE"

Begrepet "allmenningens tragedie" stammer fra en artikkel av Garrett Hardin (1968). For å anskueliggjøre allmenningens tragedie tar han utgangspunkt i den galopperende befolkningsøkningen i verden. Hardin kobler økningen i verdens befolkning med rovdrift på begrensede fellesressurser. Som illustrasjon på utviklingen av allmenningens tragedie viser han til rasjonaliteten i at engelske bønder økte sine kvegflokker i så stort omfang at beitemarker ble ødelagt. Han forutsetter at hver bonde vil ha så mange dyr som mulig på et fellesbeite. Logikken bak dette er at hver bonde, som et økonomisk rasjonelt vesen, vurderer nytteverdien av å øke sin buskap. Ved å investere i enda et dyr får han en gevinst som er større enn den kostnaden dette dyret påfører han i form av overbeiting, fordi denne kostnaden deles med alle de andre bøndene som har dyr på allmenningen. Når alle opererer ut fra en egennyttig tankegang vil overbeiting bli det tragiske resultat. Den kortsiktige egeninteressen blir foretrukket på bekostning av bøndenes felles langsiktige interesse. Tragedien bunner i at ingen eier allmenningen, og derfor ikke har incentiv til å ta ansvar for forvaltningen av den (Gordon 1954).

Overført til fiskeriressurser blir tragedien overbeskatning og uunngåelig fattigdom blant fiskerne. En fisker er i dette perspektivet opptatt av å oppnå stadig større økonomisk profitt. Han vil vurdere å arbeide mer, eller å investere i teknisk utstyr som gjør det mulig for han å fange større kvanta fisk. Dersom han og mange andre i allmenningen stadig intensiverer sitt ressursopptak, kommer bestandens bæreevne ut av sin opprinnelige likevekt. Den negative konsekvens dette har for bestanden deles av alle fiskerne som benytter allmenningen, og er i første omgang mindre enn den umiddelbare gevinst som oppnås av hver enkelt. En mer langsiktig økologisk bevaringstanke er ikke rasjonell fordi fiskeren føler det nytteløst å begrense sitt ressursopptak så lenge han ikke har garantier for at ikke andre intensiverer sitt fiske, eller garantier for at ikke flere fiskere etablerer seg i allmenningen. Fiskerne er fanget i en prosess som resulterer i ødeleggelse av ressursgrunnet. Utnyttelsen av en allmenning vil

altså bære preg av systemtvang (Hersoug 1990:34). Situasjonen er lik den grunnstruktur som skisseres i spillteoriens "Fangens dilemma" (McCay & Acheson 1985, Elster 1979:182, Hernes 1975). Selv om fiskerne har felles interesse av å sikre langsiktig ressursoverskudd, slik at de kan høste av ressursen lenger frem i tiden, er de fanget i et spill som leder til et tragisk resultat. Det er forutsatt i teorien at ingen eier fisken, og at alle som vil har adgang til ressursen (Munro 1982, Jentoft 1987).

Det er aktørenes profittensikter som får dem til å generere en tilstand som er ødeleggende for alle. "Teorien" er i seg selv ikke falsifiserbar fordi den bygger på et logisk resonnement utfra gitte forutsetninger om aktørenes vesen og relasjoner, slik at "tragedie"-resultatet gir seg selv. Brox slår fast at "teorien om allmenningens tragedie" er en **analytisk modell**. Allmenningsteorien inneholder altså i følge Brox ikke påstander som kan være sanne eller falske, men er et verktøy som hjelper oss å ordne informasjon (Brox 1988).

Likevel har denne modellen hatt en slags teoristatus i debatter mellom antropologer/samfunnsvitere og økonomer/biologer, om hva forvaltningen av fornybare fellesressurser skal ta utgangspunkt i. Grovt sett er det slik at mens antropologene gjerne oppfatter teorien om allmenningens tragedie som en falsifiserbar hypotese, så ser økonomene tragedien som en allmenngyldig lovmessighet. Tendensen har vært at økonomene ikke problematiserer forutsetningen om aktørenes egosentriske og profittmaksimerende rasjonalitet, men påpeker mangelen på institusjoner som kan kontrollere bruk av allmenningen. Jeg vil forsøke å problematisere denne forutsetningen ved å diskutere interaksjonen aktører inngår i.

Et fiskefelt på havet er en allmenning. Samhandling mellom deltagere på flere fartøy kan utgjøre sosiale systemer. Slike systemer kan være preget av sosiale drama som konkurranse og konflikt slik teorien om allmenningens tragedie forfekter. Det kan også være at slike sosiale systemer preges av solidaritet,

samarbeid og harmoni mellom aktørene, og derfor bør analyseres i sosiologiske perspektiv.

2.2. SOSIALE SYSTEM

Det viktigste kjennetegnet ved et sosialt system er gjentakelse av samhandling og dannelsen av et sosialt mønster. Et sosialt system utgjøres av relasjoner mellom aktører, eller grupper av aktører, dannet omkring et felles problem eller mål. I et sosialt system vil aktører gjerne ha roller der gjensidige rettigheter og plikter gjøres gjeldende (Martinussen 1984:42). Det er en viss stabilitet i individers handlingsmønster, og i forholdet mellom de sosiale posisjoner som befinner seg i det sosiale systemet. Sosiale system har en viss varighet. En indre sammenheng mellom enhetene i systemet gjør at vi får en avgrensning mot omgivelsene (op.cit.).

Alle sosiale relasjoner er ikke nødvendigvis del av sosiale system. Man må skille mellom varige og temporære relasjoner, og være oppmerksom på at aktørenes atferd ikke nødvendigvis bidrar til at sosiale system forholder seg uendret.

I boka "The logic of social action" skisserer Boudon (1981) to typer sosiale system. I enkelte sosiale system er det ikke mulig å angi hvem som er medlemmer, og de handlinger som utføres er knyttet til individuelle valg heller enn samfunnsskapt rolle (Silverman 1980). Slike system kaller Boudon "interavhengige sosiale system". I "funksjonelle sosiale system" fins det regler som styrer samhandlingen, og medlemmene og deres roller er kjent og viktig i forklaringen av interaksjonen. Spørsmålet om hvorvidt en allmenning er å sammenligne med et interavhengig eller et funksjonelt system, er derfor et empirisk spørsmål. Det som bestemmer kategoriseringen er om samhandlingen er **organisert**, dvs. styrt av regler, eller ikke. En viktig forutsetning for at

aktørene skal enes om regler i en organisering er at de samhandler gjentatte ganger. Det dreier seg altså om **varige relasjoner i funksjonelle system.**

2.3. INTERAVHENGIGE SYSTEM OG DEN MENNESKELIGE NATUR

Raymond Boudon definerer interavhengige system som "systems of interactions where the individual actions can be analysed without reference to the category of role" (Boudon 1981:58). Aktørene har stor individuell autonomi og styres ikke av sosial organisasjon (op.cit:60).

Analyse av interavhengige system har fokus på observerbare sosiale fenomen generert av aktører i interaksjon. Interaksjon innebærer ikke nødvendigvis en rollerelasjon. Dette kan eksemplifiseres med fisker A og B som fisker på den samme ressursen. A's fiske kan få konsekvenser for fisker B som fisker på et annet område. B vil fange fisken når den blir større og har migrert til andre områder, men får mindre fisk fordi A har fanget store mengder småfisk. Det er ingen eksplisitte normative føringer på fiskernes handlinger i forhold til hverandre. Handlingene er resultatet av individuelle valg. Forklaringen på sosiale fenomen denne interaksjon aggregerer, søkes ut fra hva aktørene ønsker å realisere og de incentiver som er i systemet⁵.

Interavhengige system er ofte karakterisert av at de individuelle handlinger genererer sosiale fenomen som ikke er ønsket av aktørenen selv. Slike fenomen kaller Boudon "emergent effects" (op.cit:59). "Allmenningenes tragedie" kan ses på som en "emergent effect" av at aktører hver for seg strever for størst mulig økonomisk vinning. Aktørenes målsettinger og individuelle valg aggregerer et uintentert resultat. Lloyd (se McCay, mfl.1987) mener at det er lite sannsynlig

⁵ Dette sammenfaller med Wadels beskrivelse av anarkiske system (Wadel. 1989:54)

at menneskene begrenser sine handlinger når de får den umiddelbare fordelene av handlingen, mens kostnadene blir overført til samfunnet som helhet.

Dette problemet er uttrykt av Berkes mfl. i definisjonen av begrepet allmenning: "A class of resources for which exclusion is difficult, and joint use involves subtractability" (Berkes mfl.1989:91). "Subtractability", eller "eksternalitetsproblemet" som det også kalles, innebærer at hver bruker kan minske velferden til andre brukere uten å måtte betale for det. Dette er likt gratispassasjerproblemet, og gjelder dersom det er knapphet på ressursen og overkapasitet i fangstleddet på allmenningen (McGoodwin 1990). Denne måten å analysere interaksjon på kan forklare at sosiale fenomen på et strukturelt nivå, ikke nødvendigvis fører til at sosial orden opprettholdes.

I Mertons argumenter mot tradisjonell funksjonalisme påpeker han at konsekvensene av aktørenes adferd "...might be positive, negative or irrelevant for the social order in question" (Perdue 1986:86). Handlinger kan altså være funksjonell eller dysfunksjonell for det sosiale system, og konsekvensene av handlingene kan være oppfattet, og/eller tilsiktet, av aktørene. Sosiale fenomen som er oppfattet og/eller tilsiktet er en manifest funksjon av handlingen. Latente funksjoner av en sosial ordning er ikke oppfattet, og kan dermed ikke være tilsiktet av aktørene (Merton 1957). Aktørenes handlingsvalg kan altså generere effekter som i neste omgang er ødeleggende for realiseringen av deres målsettinger, enten aktøren er vel vitende om negative konsekvenser av handlingen, eller ikke har innsett konsekvensene. Allmenningens tragedie må kategoriseres som en latent funksjon av aktørenes samhandling. Selv om aktørene nok innser konsekvensene av en kamp om ressursene, kan man ikke si at tragedien er tilsiktet. De ønsker ikke tragedien, men blir tvunget inn i en ødeleggende konkurranse om ressursene.

DEN MENNESKELIGE NATUR

Allmenningsmodellens aktør er rasjonell samtidig som han uhemmet fremmer økonomisk gevinst. Dersom han lar seg styre av en egoisme vil dette skade samfunnet på lengre sikt⁶. Dette er grunnelementet i Hobbes filosofi om den menneskelige "natur".

"He (Hobbes) argued that the person in essence is an assortment of wants, desires and passions that place self-interest above all other considerations. Morality is in danger of becoming simply a matter of convenience redefined to fit individual aspirations." (Perdue 1986:30).

Individet lar seg altså ikke styre av andres forventninger, men handler gjerne på tvers av det som forventes, hvis begjær kan tilfredsstilles. Fullstendig egoisme fører til sammenbrudd i det sosiale system, og dermed til individenes selvødeleggelse. Hobbes mener at man for å sikre orden og vedlikehold av et sosialt system må innføre sterk styring ovenfra.

Framstillingen av den menneskelige natur som fullkomment egoistisk på leting etter økonomisk gevinst er i de fleste øyne lite tiltalende. I prosessanalysen og spillteori blir *homo oeconomicus* modifisert noe, og erstattet med begrepet *strategisk aktør* gjennom en innføring av et skille mellom sosiale og naturlige omgivelser.

"Problemet med den tradisjonelle aktørmodellen (aktøren som et økonomisk menneske) var bare at denne aktøren så og si tok sine omgivelser for gitte. Aktøren ble på en teoretisk uheldig måte isolert fra sine omgivelser. Det ble ikke noe prinsipielt skille mellom sosiale og naturlige omgivelser, poenget var (i alle fall) å beregne utfallet av handlingen etter tilstanden i omgivelsene" (Gunneriussen 1984:236).

Det Gunneriussen refererer til som naturlige omgivelser, reagerer ikke på at aktøren skal velge en strategi. De naturlige omgivelser reagerer kun på de

⁶Betegnelsen "Egoist" er ikke helt korrekt dersom aktøren er offer for systemtvang.

endelige handlingsvalg som blir gjort. Det at andre aktører kan være i liknende valgsituasjon, tas ikke med i det økonomiske menneskets kalkyler.

I spillteori tar ego hensyn til at andre aktører også skal foreta handlingsvalg. Ego tar med i kalkuleringen hvordan han forventer at andre aktører skal handle. Omgivelsene er ikke bare et objekt for påvirkning, man tar i betraktning at sosiale omgivelser også handler. Man forventer at andre aktører kalkulerer, og vurderer hvordan medaktører skal handle. Det man forventer at andre skal gjøre er viktig i strategiutformingen. "Allmenningens tragedie" kan genereres selv om ego vet at alle de andre også ser interesse av å sikre langsiktig ressursoverskudd. Ego velger å være kortsiktig rasjonell fordi han er redd for å bli en tapende part dersom han handler langsiktig rasjonelt blant kortsiktig rasjonelle aktører.

Den spillteoretiske tilnæringsmåten er integrert i Barths prosessanalyse. Barth (1981) analyserer aktørens strategiske handling uten å være så negativ om den menneskelige natur. Barth mener at aktøren kalkulerer gevinst og tap ved handling utfra den situasjonen aktøren befinner seg i. Normer, regler, andre mennesker, natur og teknologi setter rammer for handling (Barth 1981). Barth forfekter at det strategiske nyttemaksimerende er et aspekt ved en aktørs rolle. En fisker bringer med andre ord i sin rolle som næringsdrivende med seg et ønske om å tjene penger, men han føler seg i tillegg underlagt normer om hvordan han skal skjøtte sitt arbeid. Normene betraktes som andres forventninger til fiskeren. Barth ser imidlertid ikke normene som internalisert i aktøren (Østerberg 1980). Normene blir hos Barth et rammeverk for handling som man forholder seg strategisk til. I følge Barths prosessanalyse er det ikke nødvendigvis sammenheng mellom forventninger andre retter mot aktøren, og hans egen motivasjon for handling og faktisk handling.

I Barths perspektiv blir bildet av menneskets natur mer nyansert enn det bildet Hobbess fremstilte, samtidig ser man risikoen for at allmenningens tragedie kan

oppstå. Aktørenes strategiske valg blir da generert til et sosialt system som på lengre sikt fører til en uønsket situasjon, altså allmenningens tragedie.

Grunnstrukturen i tragediemodellen og spillteoretiske modeller á lá Barths prosessanalyse demonstrerer at de mest rasjonelle valg for de enkelte aktørene ikke nødvendigvis aggregerer det mest ønskelige resultat for hele gruppen til sammen. Modellene har stor rekkevidde og rekonstruerer i enkle vendinger hvilke mekanismer som har generert en sosial form, men;

"...om nå de teoretiske rekonstruksjonene faktisk gjengir de reelt operative handlings-og institusjonspremisser, er en annen sak" (Guneriusen 1985:2).

Allmenningsmodellen kan med andre ord gi enkle og sannsynlige forklaringer som ikke nødvendigvis er empirisk dekkende.

2.4. FUNKSJONELLE SOSIALE SYSTEM OG ROLLEVARIANSE

Når aktørenes roller er viktig for forklaringen av et sosialt fenomen står vi overfor det Boudon kaller funksjonelle system. "A role is defined by the group of norms to which the holder of a role is supposed to subscribe." (Boudon 1981:40). I tillegg er stabilitet, med hensyn til medlemskap, en viktig forutsetning for utvikling av funksjonelle system.

I relasjoner mellom mennesker oppstår det ofte behov for å begrense aktørers autonomi slik at det skapes orden og forutsigbarhet i samhandlingen. Begrensninger av aktørers autonomi kan føre til at generering av uønskede sosiale fenomen unngås. Eller sagt med Boudon:

"..the passage from an unorganised system to an organised system is often due to the desire shown by the social agents⁷ to eliminate undesirable emergent effects" (Boudon 1981:60).

Gjennom å organisere, det vil si etablere hvilke regler som skal gjelde i det sosiale systemet, kan en regulere aktørenes atferd inn i en orden som ivaretar felles interesser og demper konflikt i samhandlingen. Organisering medfører at aktørens valgfrihet begrenses.

"It is clear, on the other hand, that a process of organisation inevitably implies the introduction of norms and constraints restraining individuals' margins of autonomy and leading to the inclusion of certain categories of action in roles" (op.cit).

Dersom normer legger begrensninger på valgfrihet i en samhandlingssituasjon vil valg gjøres innenfor rollekategorier. En organisering av høstingen av fiskeressurser kan føre til at det blir mindre press på ressursene, slik at allmenningens tragedie unngås. Det finnes mange eksempler på slike vellykkede lokale forvaltningssystemer der fiskerne regulerer sitt eget fiske (Andersen 1982, Berkes 1985, Brox 1989:67-68, Pinkerton 1987, Pålson 1982, Davis 1984).

"Emergent effects" lik allmenningens tragedie oppstår som nevnt primært i interavhengige system. Det er ikke dermed sagt at funksjonelle system er forskånet for problemer som allmenningens tragedie. Dersom for eksempel et ekspansivt ressursopptak er legitimt, og er del av det som forventes av fiskeren, så kan allmenningens tragedie også oppstå i funksjonelle system.

⁷Boudon skiller mellom begrepene **aktør** og **agent**. Han snakker om individuelle aktører i funksjonelle system, og individuelle agenter i interavhengige system. Som han selv sier; "The word **agent** clearly denotes the individual executor of the action without reference to the category of role." Dette skillet har jeg ikke gjort i denne oppgaven.

AKTØRENES ROLLER

Aktørenes roller kan være definert eksternt i forhold til det sosiale systemet de befinner seg i. Eksempel på dette kan være rollen som sykepleier eller dommer. De oppgaver som hører til disse posisjonene er bestemt på et formelt, nasjonalt nivå, utenfor de lokale sosiale system aktørene befinner seg i. Dommeren og sykepleieren handler ikke i sitt yrke på vegne av seg selv, men som representanter for formelle institusjoner.

Rollen kan også defineres internt i det sosiale systemet. De rettigheter og plikter som skal gjelde bestemmes da av deltagerne selv. I lokale samfunn hvor relasjonene er tette, kan man forvente at aktørenes roller utformes på bakgrunn av normer innenfor det sosiale systemet.

En fisker forventes hovedsaklig å legge uformelle, gjerne lokale, normer til grunn for sin rolleutforming. I tillegg må han forholde seg til Fiskerlaget, Råfisklaget, Fiskeridepartementet og andre formelle organisasjoner. Slike instanser stiller også krav og forventninger til fiskeren. Disse kan stå opp mot forventninger som stilles av medfiskere i lokale system⁸. Men i sitt arbeide på havet handler ikke fiskeren i noe særlig stor grad som representant for formelle organisasjoner.

Rolleutøvelsen er ikke nødvendigvis fastlåst i et funksjonelt system. Parsons åpner for at en aktør kan tolke sin rolle selv, jamfør begrepet "rolle varianse" (Boudon 1981:41). Aktørens rolle er ikke så definitivt og presist definert at det ikke er mulig for individuell tolkning av den. Merton hevder at de normene som er knyttet til rollen ikke er entydige. De er ofte motstridende og dette gjør at aktøren får tolkningsrom for sin utforming av rollen (Boudon 1981).

⁸For eksempel kan forventninger fra medlemmer i lokale fiskerikoooperativ være at fiskeren skal være interesert i få lav betaling for fisken, mens andre fiskerioorganisasjoner forventer at fiskeren skal ønske høyest mulig pris for fisken han leverer (Begg 1992).

Forventningene som stilles til en rolle kan være uforenlige, slik at aktøren opplever en rollekonflikt. Skal skipperen være autoritær og distansert, som lederposisjonen kan tilsi, eller skal han legge vekt på en kameratslig atferd for å oppnå lojalitet og samarbeid ombord? (Barth 1980). Skipperen må selv ta visse valg som har konsekvenser for egen rolleutforming. En rollekonflikt av denne typen kalles en **intrarollekonflikt** (Martinussen 1984:98). En annen kilde til en aktørs autonomi i rolleutforming er at en aktør kan ha flere roller som det innbyrdes stilles motstridende forventninger til. En kan tenke seg at de forskjellige rollene kan komme i konflikt med hverandre i visse situasjoner. Dette kalles en **interrollekonflikt** (op.cit). Dersom man er både skipper og slektning til en i besetningen og det oppstår konflikt, for eksempel om hvor lenge en skal være ute på havet, må skipperen prioritere mellom hvilken rolle han vil gjøre dominerende.

Aktører i lokale samfunn har gjerne **multiplekse relasjoner** til hverandre, det vil si at man i hver relasjon kan ha mange typer handlings- og meningsinnhold fordi man ofte har samme samhandlingspartner (Hannerz 1983:107, Glukmann 1964, Gerrard 1975). Fiskere som er sambygdinge, venner eller slektninger, kan ha ulike roller som glir over i hverandre når de samhandler på havet. Fordi de kjenner hverandre så godt blir de ikke vurdert bare utfra fiskerrollen. I noen situasjoner tas hele spektret av roller i betraktning når fiskere samhandler. I andre situasjoner bestemmer aktøren selv hvilken rolle han vil gjøre dominant, selv om konstituerende, entydige normer legger føringer på hva som er riktig å gjøre i en gitt kontekst. For eksempel er det en konstituerende norm at en erfaren skipper tar avgjørelser ombord på båten. Dersom skipperen er svært ettergivende for sin slektning, eller i forhold til andre av mannskapet, kan han miste anseelse som god skipper.

Det kan også være at aktøren kommer opp i handlingssituasjoner der det mangler tydelige normer, verdier og mål som kan styre rolleutformingen⁹. I atskillige situasjoner, også innenfor funksjonelle system, kan altså handlingen springe ut fra individuelle valg heller enn å være bestemt av andres forventninger til en sosial posisjon. Rolleutformingen kan derfor ikke være absolutt. Folk samhandler og legger normative føringer på hverandre, samtidig som det er rom for tolkning av disse. Det er med andre ord ikke slik at aktørens roller er bestemt av entydige konstituerende normer. Normene knyttet til rollen kan være motstridende, eller en aktør kan ha multiple roller som det stilles motstridende forventninger til.

Dersom interaksjonen på allmenningen forstås som et funksjonelt system, vil man kanskje kunne finne sosiale prosesser som sikrer langsiktig utnyttelse av fiskeressursene. Hvis man tenker seg at aktørens utnyttelse av en allmenningsressurs er noenlunde oversiktlig, slik som fisket på et avgrenset område, er det kanskje naturlig at aktørene forhandler seg frem til en organisering som sikrer deres interesser både på kort og lang sikt. En slik organisering kan utformes på en måte som direkte eller indirekte ivaretar forsvarlig ressursutnyttelse. Ressursbevaring kan oppstå som en latent funksjon av aktørens organisering. Fiskere kan for eksempel etablere normer og regler som gjør at bare et fåtall får tilgang til et fiskerikt område. Selv om det ikke var intendert, vil organiseringen føre til mindre beskatning, og regnes dermed ha ressursbevarende konsekvenser. Det finnes altså flere eksempler på at organisering fundert i lokale normer kan bidra til begrenset ressursopptak uten at aktørene selv kalkulerer med denne aggregeringseffekten (Acheson 1979, Anderson 1979). Ressursbevaring kan også være intendert, og er da en manifest funksjon av organiseringen (Berkes 1985, McCay 1987).

⁹Denne tilstanden er utgangspunkt for Dürkheims (1897) anomiteori. Når den ytre normative regulering og begrensning av aktørens mål og interesser blir svak, kan aktøren utvikle anomiske ambisjoner, dvs. uregulerte og overspente ambisjoner. (Guneriusen 1988:32).

I en undersøkelse av allmenningen som et funksjonelt system kan man ikke på forhånd si hva aktørenes mål er, og hvordan aktørene vil tolke sine roller og hvordan de vil handle i rollekonflikter før man har undersøkt det empirisk.

Aktørenes preferanser er altså ofte ikke nok for å forklare handling. Det som skal forklares får ofte mening innenfor det rammeverk av normer, verdier og kunnskap aktørene opererer innenfor. Dette er tilfelle fordi aktørens kunnskaper, egenskaper og ansvar er knyttet til den rollen han har. Sosiale roller er institusjonelt definert (Guneriusen 1991:2). Dersom man for eksempel skal forklare at mange fiskere samarbeider, er det ut fra rolleteoretiske betraktninger ikke tilstrekkelig å forklare dette ut fra hver enkeltes individuelle motivasjon. Hver fiskers egenskaper, kunnskaper, plikter og rettigheter er knyttet til fiskerrollen. Samarbeidstrekket er en del av deres rådende institusjonelle virkelighet, og det er kanskje først og fremst denne virkeligheten som definerer hvordan man skal handle.

2.5. SOSIALISERINGS- OG INSTITUSJONALISERINGSPROSESSER

Hittil har jeg ikke drøftet eksplisitt at aktøren kan identifisere seg med normer og regler som er anerkjente av det fellesskapet han er medlem av. Normer og regler kan med andre ord være internalisert i aktøren.

Barn og voksne sosialiseres inn i samfunnet. Gjennom oppveksten internaliserer barn de normer og verdier som råder om de nærmeste sosiale sammenhenger. Disse verdier og normer kommer til å prege deres forestillinger, følelser, verdier, mål, interesser og handlinger (Guneriusen 1988:26).

Det er gjennom relasjonene til andre at mennesket blir hva det er. I Meads teori om den generaliserte andre innbefatter sosialiseringprosessen at mennesket lærer å forstå og vurdere seg selv i lys av det syn andre aktører i fellesskapet

har på han. Det er denne evnen til kritisk selvvrdering som dypest sett internaliseres i sosialiseringprosessen (Mead 1934). Ut fra dette kan man slutte at det som oftest er en grunnleggende overensstemmelse mellom mennesker som utgjør det fellesskapet som ego vurderer seg opp mot, og ego selv. En vesentlig del av samhandlingen er i tråd med samfunnets verdier slik at en oppnår anerkjennelse fra andre. Hegel viser dette ved å ta utgangspunkt i at mennesket blir seg selv gjennom interaksjon med andre mennesker;

"Jeg'et trenger å speiles og anerkjennes av et annet jeg, det er ikke selvtilstrekkelig...Det er gjennom interaksjon med andre mennesker at ethvert menneske blir seg selv, samfunnets begrep kan ikke dannes ved at man tenker seg uavhengige utviklete bevisstheter eller selv møtes (slik det er i den klassiske naturretten)" (se Østerberg 1978:17).

Dannelsen av selvet forstås utfra at det finner sted en stadig utvikling hos mennesket, og at det i sosiale relasjoner foregår en prosess der mennesker gjensidig former hverandre. Sosialiseringen tar aldri slutt. Stadig og gjensidig legitimering av bestemte kognitive strukturer, samfunnets orden og historie gir mennesket identitet.

Mennesker har altså et gjensidig forhold til sosiale omgivelser. Vi skaper våre omgivelser, og omgivelsene skaper oss. Gjensidigheten gjelder også i en erfaringsdannet forståelse av hva som er bra og dårlig av det som formidles av andre.

I "funksjonelle institusjoner" blir handling følgelig studert med utgangspunkt i at mennesket er sosialt skapt og har internalisert normer og regler og lært seg sitt lokale samfunns historie. Det blir derfor galt å snakke om private normer, regler og verdier¹⁰. Interaksjon må studeres med utgangspunkt i aktørenes roller, det vil si at man må analysere samhandling på allmenningen som et

¹⁰ Det betyr ikke at det alltid er overensstemmelse mellom den enkelte aktørs forståelse og hensikter, og de sosiale normer og verdier som oftest fremmes i et sosialt system.

funksjonelt system der enkelte normer kan være internalisert i aktøren. Det drama som fører til allmenningens tragedie, tilbakeføres ikke til den menneskelige natur, men til den sosiale interaksjon som aktøren deltar i og er et produkt av. Individuelle behov og strategier er resultat av den sosiale sammenheng aktørene inngår i.

I en sosial sammenheng preget av orden og stabilitet vil regelbestemt gjentakelse av handling (vanedannelse) frigjøre aktøren fra hele tiden å ta stilling til hva som er den mest strategiske måten å handle på. Dette gir en psykologisk lettelse fordi man slipper å stadig definere situasjonen på nytt (Berger og Luckmann 1966:73).

I institusjonaliseringsprosesser bekrefter aktører gjensidig handlinger som er basert på sedvane, erfaring og fornuft. En institusjonaliseringsprosess vil bestå i at medlemmene i en sosial gruppe aksepterer en felles definisjon av sosiale sammenhenger og "den sosiale virkelighet". Det vil oppstå felles ideer om hvordan man skal koordinere handlinger. Normsettet som definerer hvordan man skal handle og fortolke handlingene, kan kalles en sosial institusjon. Sosiale institusjoner er rammer rundt aktørenes handling, og er en motivasjonsfaktor dersom de er internalisert i aktøren. Institusjoner er relativt stabile, entydige normsett som virker konstituerende på handlingsvalg.

En har altså her å gjøre med to nivåer som påvirker den aktivitet som foregår i allmenningen; - et **handlingsnivå** der det fattes beslutninger, etableres rutiner og fordeles ressurser, og et **fortolkningsnivå** der egen og andres atferd fortolkes utfra bestemte oppfatninger om hva som er bra, dårlig, fornuftig, logisk etc. Det første nivået dreier seg om hvordan man teknisk skal løse problemer og oppgaver, mens det andre dreier seg om institusjonalisering av normer.

Sosial integrasjon som følge av multiplekse relasjoner i lokale samfunn er grunnlag for felles fortolkning. Felles fortolkning kan lette koordinering av

handling og føre til vanedannelse, samtidig som at disse rutinene i sin tur lettere skaper felles fortolkning.

Institusjoner er produkter av sin historie. For å forstå samhandlingen på et fiskefelt som en institusjon må man derfor ta i betraktning de bakenforliggende prosesser som ligger til grunn for det samhandlingsmønstrer som er utviklet. Institusjoner virker kontrollerende på adferd fordi de gir en definisjon av riktig adferdsmønster. Adferd som avviker fra den institusjonaliserte kan forekomme, men handling er ofte underlagt sosial kontroll gjennom eksistensen av sosiale institusjoner (Berger & Luckmann:73). Eksistensen av sosiale institusjoner medfører at aktørene ikke "ser" andre måter å handle på. De fastholder selv den handlingsmening som er bygget inn i den institusjonelle ordningen. Alternative måter å handle på blir altså ikke fjernet, men er ikke interessant for aktøren. Instituert handling kan dessuten understøttes av sanksjonsmekanismer. Positiv og negativ sanksjonering er spesielt nødvendige ved sosialisering av nye medlemmer. Det å er viktig å bli godtatt som en likeverdig samhandlingspartner, eller som medlem av en sosial gruppe. Sosial aksept gir trygghet og identitet. Det bidrar også til å opprettholde orden og forutsigbarhet, fordi man er selektiv med hensyn til hva og hvem man gir støtte til, og henter støtte fra.

Menneskelig atferd er altså forskjellig fra kultur til kultur. Det blir derfor problematisk å snakke om en menneskelig natur, som noe som er universelt homogent og biologisk bestemt. Den menneskelige natur er i seg selv et produkt av sosiale og kulturelle forhold i en bestemt historisk periode. Mennesket og samfunn henger altså sammen.

Fiskere som vil organisere samhandlingen på områder med stor brukstetthet må bli enige om hvordan de skal koordinere arbeidet i forhold til hverandre. De må etablere regler og normer om hvordan fisket skal foregå. De kan enten forhandle og så inngå avtaler, eller etablere normer og regler gjennom sedvanebaserte uformelle overenskomster. Organiseringen blir avhengig av

personer som handler innenfor rollekategorier. I en institusjonaliseringsprosess oppstår det enighet om hvordan man skal handle, og hvordan handlingene skal fortolkes. Normer internaliseres. Normer og regler om hvordan en båt skal plassere bruk i forhold til de andre båtenes bruk, blir stabile og entydige. Organiseringen fasttømmes. Det sosiale systemet som da genereres-samt forståelsen av det- forsøker man å overføre til nykommere. De sosialiseres inn i organiseringen og fellesskapet ved å lære de normer og regler som gjelder. Dersom normer og regler brytes blir nykommerne negativt sanksjonert.

2.6. INSTITUSJONER OG OMGIVELSER

Lokale funksjonelle institusjoner står ofte overfor en mer sentralisert formell og moderne reguleringsform. Innbakt i slike sentraliserte formelle reguleringer finner en ofte andre normsett enn i den lokale institusjonen. Myndighetene gir de formelle retningslinjer for hvordan samhandlingen i allmenningen skal foregå. Reglene blir utformet med det utgangspunkt at man skal koordinere en problematisk samhandlingssituasjon som ivaretar enkeltstående aktører og ressursgrunnlaget. At aktører i allmenningen kan utgjøre en kollektiv enhet, med felles kooperative løsninger på koordinering av aktivitet, faller ut i de fleste standardiserte regelverk. Reguleringene skal være universelle, og medfører derfor ofte at det ikke tas særskilte hensyn til lokale forhold (Jentoft & Kristoffersen 1989). Desto flere problemer den offentlige politikken skal løse, desto vanskeligere vil det være å styre gjennom et standardisert regelverk (Mikalsen 1983:158, Sandersen 1991:79). Dette er forhold som taler for en mer desentralisert styring av ressursene. Dersom forvaltningssystem har en lokal forankring, er det, på grunn av lokalsamfunnets sanksjonsmekanismer, større sannsynlighet for at reguleringer etterlevs, enn tilfellet er i en mer sentralisert forvaltning (Durrenberger & Palsson 1987:384, Sandersen 1991:80).

Christine Oliver (1991)¹¹ har utarbeidet fem strategier aktører som tilhører en "lokal" institusjon på et fiskefelt kan ta i bruk i møte med andre "forståelser" av den sosiale virkelighet. Den første strategien er at aktørene i institusjonen kan erverve disse nye normene og ta opp i seg det kunnskapsgrunnlag de bygger på. Dersom deltagere som samarbeider i lokale institusjoner står overfor en forståelse av at det dreier seg om enkeltstående aktører som samhandler, kan det innebære en omdefinering av grunnleggende prinsipper for hvordan fisket skal gjennomføres. Samarbeid mellom dem vil derfor kunne endres til konkurranse. Den andre strategien er å inngå et kompromiss. Man kan overholde de regler man finner rimelig, men overse dem man finner rimelig grunn til å unngå. En tredje måte er å unngå å ta hensyn til den forståelse av samhandlingen på havet som myndighetene baserer sin regulering på. Den fjerde strategien er å kjempe imot en forståelse av at det dreier seg om atomistiske aktører. Det vil for eksempel kunne bety at fiskere som har utviklet en lokal organisering går inn for å opprettholde denne måten å koordinere arbeidet på, gjennom desentralisert styring av ressursene. Den femte strategien er å manipulere med det normsettet man står overfor slik at det blir mer akseptabelt. I det skisserte forholdet vil det være vanskelig, fordi uformelle lokale normer og tradisjoner er skjøre når de blir stilt overfor økt konkurranse. McGoodwin mener f.eks at:

"Local fishers will indeed stop fishing with restraint when newcomers invade their fisheries. Similarly, local fishers will feel compelled to abandon local traditions prescribing restraint when they become caught up in market systems that put their very survival at risk." (McGoodwin 1990:95).

McGoodwin mener at profittmotiverte nykommere kan presse seg inn på et fiskefelt med det resultat at integrerte normer som fører til restriktivt ressursopptak forsvinner. Han mener også at lokale tradisjoner kan forsvinne på grunn av endringer i den overordnede markedsstrukturen. Den første av Oliver's

¹¹De fem strategiene er mer omfattende enn her skissert. Artikkelen er utarbeidet som en forbedring av organisasjonsteoriens institusjonelle perspektiv på bakgrunn av en sammenligning med ressursavhengighetsteori.

strategier vil altså være den mest sannsynlige i slike tilfeller. Fiskerne som var i allmenningssystemet før endringen inntraff kan ikke fortsette å handle i tråd med normer som fremmer restriktivt ressursopptak fordi de i så fall vil tape på det i forhold til de profittmotiverte nykommere. Overfor konkurrenter som ikke lar seg føye inn i en lokal funksjonell institusjon har de lokale fiskerne få virkningsfulle sanksjoner til rådighet. Stilt overfor slike betingelser vil en lokal samarbeidsbasert institusjon ha dårlige sjanser for å overleve.

2.7. OPPSUMMERING

I allmenningsteorien modelleres adferden som i et interavhengig system, der man finner forklaringen ved å fokusere på hva aktørene ønsker å realisere, og de incentiver som er i systemet. Aktørene ønsker størst mulig økonomisk gevinst, og er ikke bundet av internt, eller eksternt genererte normer om samarbeid og moderasjon. På dette grunnlag får man handlingsvalg som har tragedie som resultat. Problemdefinisjonen i allmenningsmodellen og de eksterne effektene aktørenes motiver genererer i interavhengige systemanalyser, har hatt en tendens til å styre hva man anser som relevant i forvaltningsapparatet. Dette forutsetter altså at aktøren har profittensikter og er beregnende og kalkulerende.

Det perspektivet vi finner på menneskets natur i allmenningsmodellen likner på Hobbes¹² filosofi. Et mer nyansert analytisk utgangspunkt er at profittmaksimerende motiv er et strategisk aspekt ved en rolle og ikke et utsagn om menneskets natur. Slik vil en kunne forklare hvorfor "tragedier" oppstår uten å binde seg til bestemte oppfatninger om en menneskelig natur. Dette er et alternativt og mer sosiologisk fundert utgangspunkt. Organisering kan regulere aktørenes adferd, og begrense deres handlingsfrihet. Allmenningen kan altså

¹²Denne sammenligningen er gjort av Davis (1985). (Se Jentoft 1987)

betraktes som et funksjonelt system, der aktørenes hensikter ikke tas for gitt, men er gjenstand for empirisk undersøkelse. Det samme er organisasjonsform, rollestruktur og normgrunnlag.

Ressursbevaring i organiserte system kan fremstå som en latent eller manifest funksjon av aktørenes handlinger. Det kan eksistere sosiale normer som bidrar til å opprettholde sosial orden på allmenningsterritoriet, og som kan, men slett ikke behøver, å virke som buffer mot "tragedien". Aktørenes roller trenger ikke å være bestemt av entydige normer som aktøren tar til seg og handler etter. Normene kan være motstridende, eller en aktør kan ha multiple roller som det stilles motstridende forventninger til. Det kan også være vanskelig å vite hvilke normer som gjelder i en situasjon. Dette gir muligheter for individuelle tolkninger av de normene som rollen skal utformes etter. I atskillige situasjoner kan altså handlinger gjøres utfra individuelle valg innenfor rollekategorier, heller enn å være bestemt av fullstendig handlingsfrihet eller konstituerende og entydige normgrupper.

I følge Hegel må en avvise en modell for sosial adferd som bygger på en bestemt oppfatning av den menneskelige natur. Dannelsen av selvet forstås ut fra at det finner sted en stadig utvikling hos mennesket, og at det i sosiale relasjoner foregår en prosess der menneskene gjensidig former hverandre. Et slikt syn medfører at normer internaliseres i aktørene. Aktørenes "selv" blir altså skapt i interaksjon med andre. Gjennom sin adferd bekrefter aktørene gjensidig bestemte måter å handle på, og forholder seg til et fortolkningsnivå og et handlingsnivå. Institusjoner,- det vil si normsett som definerer hvordan man skal handle og fortolke handlingene, -kan regulere samhandling hvis normene er internalisert i aktører, fordi de da skygger for andre måter å handle på. Normsettene understøttes også av sanksjoner.

Uformelle lokale tradisjoner er som nevnt skjøre når de blir stilt overfor økt konkurranse og markedskrefter. En lokal institusjon vil derfor kunne endres eller forvitne i et slikt møte, dersom det ikke manes til motstand mot det "nye"

normsettet. McGoodwin mener at adferden som er knyttet til deltagelse i det moderne markedssystem har karakteristika som gjør det sannsynlig at handlingene i allmenningen resulterer i en tragedie.

Det er altså de faktiske relasjonene aktørene inngår i som må være i fokus når den sosiale interaksjon som foregår i allmenningen skal studeres og slutninger skal trekkes. Man må altså se på hvordan de sosiale systemene på fiskefeltene kan karakteriseres. Inngår aktørene på fiskefelt i interavhengige system, - i funksjonelle system eller i funksjonelle institusjoner? Hvilke grunner kan det være for at interaksjonen mellom dem kan kategoriseres innenfor disse grupperingene, og hva som skal til for at de sosiale relasjonene på fiskefeltet kan endres? Dersom aktørene faktisk inngår i, eller kan danne harmoniske samarbeidsrelasjoner er det naturlig at man tar hensyn til dette når man nærmer seg fisket forskningsmessig og i praktisk ressursforvaltning.

I denne oppgaven er jeg altså opptatt av om fiskerne styres av normer om samarbeid eller konkurranse, når fiskerne samhandler ute på fiskefeltet. Særlig er jeg opptatt av hvilke betingelser som hemmer eller fremmer den ene eller andre form for samhandling, og dermed hvordan konkurranse kan enders til samarbeid. I denne sammenheng blir det interessant å finne ut mer om aktørenes forhold til hverandre på land betinger interaksjonen mellom dem på havet. Dette vil jeg ta for meg i neste kapittel, samt trekke frem relevant litteratur om uformelle system på fiskefelt.

3. PÅ HAV OG LAND

I dette kapitlet vil jeg ta for meg konsekvensene av en funksjonell forståelse av interaksjonen på fiskefelt. En slik drøfting må ta utgangspunkt i den uformelle organiseringen mellom aktører på fiskefelt og koblingene mellom dem. Jeg vil derfor diskutere hvordan sosiale strukturer på land kan påvirker og danner grunnlag for interaksjon på havet.

Funksjonelle sosiale system eller institusjoner er kanskje nettopp dannet utfra aktørenes tilknytning til hverandre på land. Dersom det er uformelle lokale normsystem på fiskefeltene kan det tenkes at de kan ivaretas i formell regulering. Jeg vil derfor også komme inn på ulike måter å ivareta lokale system i styringen av allmenningsressursen. I siste del av kapitlet vil jeg diskutere forholdet mellom konkurranse, konflikt og sosial orden i funksjonelle system.

Før jeg går i gang med dette vil jeg ta for meg i hvilken grad allmenningen er åpen for interesserte fiskere. Det er ingen allmen enighet om hva man skal forstå med allmenningsbegrepet selv om forståelsen av dette legger premissene for hvordan man analytisk, og kanskje også praktisk gå frem i forvaltningen av fiskeressursene.

3.1. TRAGEDIEN OG DEN FRIE AKSESS

Christy (1982) definerer allmenningsressurser på den 'klassiske økonomiske' måten:

".. common property resources are those to which access is both free and open to a set of users or potential users" (op.cit.)

Allmenningsressurser er i denne definisjonen de ressurser aktører har fri aksess til. Det er den frie aksess som utpekes som hovedgrunnen til "allmenningens

tragedie" (Hardin 1968). Kritikerne av allmenningsteorien hevder at det er galt å gå ut fra at ressursene i havet er uten aksessrestriksjoner. Det hevdes at felles eiendom fremstilt som åpen aksess er en sammenblanding av begreper. Man må skille mellom "...det vi på norsk kaller "fritt hav" og bygdeallmenning" (Sandersen 1990:72). Felles eiendom er noe annet enn fri aksess. Ciriacy-Wantrup og Bishop (1975) skriver f.eks:

"Common property is not "everybody's property". The concept implies that potential resource users who are not members of a group of co-equal owners are excluded. The concept "property" has no meaning without this feature of exclusion of all who are not either owners themselves or have some arrangement with owners to use the resource in question." (op.cit,1975:15)

Ciriacy-Wantrup og Bishops utgangspunkt er at en gruppe av likestilte brukere av allmenningen har en formell eller uformell overenskomst om hvordan den skal benyttes. Begrepet "common property" eller "felles eiendom" må innebære at en gruppe av likestilte aktører eier noe som andre er utestengt fra. Dersom det er fri aksess til et område, kan det ikke kalles en felles eiendom eller allmenning. Dette er av stor analytisk betydning. Skillet medfører at man empirisk må se etter mekanismer som reduserer den frie aksess. Da blir aktørenes institusjonelle rettigheter viktig. Fenomen som allmennigens tragedie må forklares utfra hvilke forventninger det er til aktøren i det sosiale systemet. Tragedien må forklares utfra folks faktiske handlinger og det rammeverk til handling som normer, verdier og kunnskap setter. Man må altså fokusere på de faktiske relasjonene fiskerne inngår i, og de normer som ligger til grunn for handlingene.

Formell eller uformell eiendomsrettighet over en ressurs innebærer spesielle relasjoner til andre aktører.

"Property rights do not refer to relations between men and things, but, rather, to the sanctioned behavioral relations among men that arises from the existence of things and pertain to their use" (McCay & Acheson,1987:7)

Eiendomsrettigheter innebærer altså at man kan ekskludere andre eller foreta en seleksjon der det bestemmes hvem som skal få tillatelse til å utnytte ressursen og bestemme hvordan høstingen skal foregå. Selv om allmenningen formelt er åpen for enhver, kan det eksistere et sett av uformelle regler som begrenser adgangen til området.

Det finnes flere måter å begrense aksess i områder der det er formelt bestemt at det skal være åpen adgang for enhver. Raoul Andersen (1979) påpeker at kontroll av ressursene er mulig gjennom kontroll av informasjon. Hemmeligholdelse, villedning og minimering av kontakt slik at relevant informasjon ikke når fram, er strategier aktørene kan ta i bruk. Andersen observerer metoder fiskere i Newfoundland benytter seg av i konkurransen om fiskeressurser. Fiskere danner her et interessefellesskap for å opprettholde eksklusiv aksess til "sine" territorier på heimehavet. Det er liten kontroll av fisket foruten den uformelle kontrollen som fiskerne selv initierer.

Styring av informasjon av hvor fisken står, eller lokal kunnskap om bunn-og strømforhold etc. som er viktig for å sette bruket riktig, kan være et effektivt "kort på hånden" i konkurransen om det som blir ansett for å være de beste plasseringene.

"The point is that some places are better than others for fishing, and the positioning often requires quite precise knowledge. Given that there are more fishermen in a local community than there are ideal locations, the marine stage is set for competition"(op.cit:106).

Mange aktører og få gode plasseringer gjør at det på den marine scene er tilrettelagt for konkurranse. I denne konkurransen kan informasjon stå sentralt. Erfaringer og kunnskaper kan holdes tilbake for deltagere som regnes som utenforstående, for eksempel de som ikke deltar i gruppen som fisker sammen, eller tilhører lokalsamfunnet. Man videreformidler lokal kunnskap til dem man ønsker skal innlemmes i et fellesskap. De andre må tilegne seg denne kunnskapen gjennom egne erfaringer og observasjoner. Et mål på hvem man regner som del av fellesskapet kan derfor være de man søker å videreformidle

erfaringer og kunnskap om lokale forhold til. Hemmeligholdelse av informasjon og kunnskap er altså en metode å begrense aksess på. Følgelig kan man også forvente at presset på ressursene dempes. Ressursbevaring vil således være en latent funksjon av at informasjon, kunnskaper og erfaringer fra fisket holdes hemmelig.

Gatewood (1984) lanserer en annen hypotese med hensyn til hvem fiskerne velger å dele informasjon med (for eksempel om hvor fisken står).

"Other things being equal, people will share information whenever it is used as data for laws of motion that predict future states of the system with conditional probabilities rather than with deterministic relations" (Gatewood,1984:367).

Hans utgangspunkt er at det fattes **strategiske beslutninger om å utveksle informasjon**. Målet er å tjene penger og å oppnå prestisje ved å gjøre et godt fiske. Midlertidige små koalisjoner dannes i en ellers kompetitiv situasjon, fordi det anses som mest strategisk å utveksle informasjon for å finne gode lokaliseringer for setting av bruk (op.cit)¹³.

Acheson (1979,1987) beskriver sosiale system basert på uformelle normer blant hummerfiskerne i Maine. Disse fiskerne holder fangstterritorier eksklusivt i hevd. Den eksklusive aksessen har her positive økologiske og økonomiske effekter for fiskerne. De som fisker på de spesielle områdene får bedre fangst enn de som holder til der det er relativt fri adgang til fisket. Dette forklarer Acheson med at de ekskluderende uformelle rettigheter enkelte har fører til at det ikke drives overfiske innad i disse områdene. Hummeren får vokse seg stor i motsetning til hva tilfellet er i andre områder med større konkurranse mellom aktørene, og høyere beskatning av ressursen.

Fiskerne forsvarer det de regner som sitt territorium mot inntrengere. Først advares inntrengeren. Hvis det ikke nytter går fiskerne mer drastisk til verks,

¹³Denne spillteoretiske tilnærmingen er lik den vi finner hos Barth (1966).

de kan for eksempel gå til det skritt å ødelegge inntrengerens bruk. Slike feider kan utvikle seg til "lobster wars" der dusinvis av fiskere angriper hverandres redskaper og fartøy. For å oppnå adgang til et område må fiskerne være medlem i et fellesskap og holde seg innenfor dette territoriets grunner.

"From a legal point of view, anyone who has a license can go lobsterfishing anywhere. In reality, far more is required. To go lobsterfishing, one must be accepted by the men in the harbour."
(Acheson,1987:40)

Det er ikke alltid tilstrekkelig å innordne seg etter formelle regler. En fisker må kanskje også rette seg etter uformelle lokale reguleringer. "Eiere" av enkelte av enkelte fangstterritorier i Maine har etablert et sterkt forsvar av områdenes grenser. Slektsbånd knytter denne alliansen sammen, og gjensidig hjelp ytes når grensene til et av områdene trues av inntrengere. De har generasjonslange tradisjoner på samarbeid og bruk av territoriene, noe som gir dem (en legitim) hevdrett på områdene. Blant disse fiskerne er altså relasjonene de har til hverandre på land grunnleggende for et samarbeid på fiskefeltet.

De forskjellige samhandlingsstrategiene viser at det etter all sannsynlighet vil være forskjell på hva som defineres som riktig adferd på et avgrenset territorium. Noen steder vil man sannsynligvis finne at det utveksles informasjon, mens det på andre lokaliteter er viktig å hemmeligholde informasjon. Det kan også være at fiskere ønsker å ha hevd på et territorium, og forsvarer det med trusler, eller sterkere former for sanksjoner. Normene som foreskriver fiskernes roller kan altså også gi oppskrift på hvordan de skal takle konflikt.

FISKERENS EVNER

Acheson observerer også variasjoner i fangstmengde mellom fiskere som fangster på de samme områdene.

"Although all lobstermen move their traps according to this general pattern, they are not all equally effective as fishermen. Skill and willingness to work greatly affect catches and incomes."
(Acheson 1987:39)

Under like forutsetninger med hensyn til tilgang til en havressurs er det altså forskjell på fiskernes effektivitet. Acheson forklarer dette med variasjon i fiskernes evner, og deres vilje til å arbeide. En fiskers evner avhenger av hans erfaring og kunnskap om fisket. De kunnskaper han har om de lokale forholdene, om fiskeredskapenes funksjon og egenskaper, om navigering, og båtføring er med på å bestemme hvor stor fangst han får.

3.2. ORGANISERING PÅ LAND OG HAV

Durrenberger og Pålsson (1987:518) argumenterer for at dikotomien mellom eiendomsrettighet og fri aksess fører oss på villspor. De mener det er forskjell på å ha noe og å eie noe. Det er forskjell på bruksrett og eiendomsrett. Eiendom må understøttes av formelle regler formulert av staten: "Government backed' is the central concept here. If there is to be ownership, it must be created by the state." Uformelle reguleringer av aksess til et område er ikke det samme som eiendom. "For each informal means of restricting access, there is a formal and legal counterpart" (op.cit:517). De mener at fokus ikke må rettes mot disse to kategoriene, men mot konkurransen mellom husholdsøkonomi og markedsøkonomi, hevder de to (op.cit:519). Aktørers strategier for å begrense andres adgang til et fiskefelt ses altså på som konsekvenser av formen på husholdsproduksjon kontra markedsøkonomisk produksjon (op.cit; Davis 1984:159). Durrenberger og Palsen mener derfor at produksjonssystemet fiskeriene inngår i burde inkluderes. Produksjonsmåten, den dominerende ideologi og andre relevante trekk ved det politiske og økonomiske system må altså vektlegges.

"Since rules of access are parts of larger systems of social relations, and not just aspects of catching fish from boats, we argue that this discussion of access to resources should be in terms of the place of such rules in the larger system" (op.cit:509).

De grunnleggende strukturelle trekk ved det samfunnet fiskerne inngår i, er med og avgjør hvilket interaksjonsmønster fiskerne danner. Aksessrestriksjoner er ifølge dem en konsekvens av den sosiale organisering, økologi, og den type produksjonsform aktørene inngår i.

Det har i løpet av de siste 30 år vært et skifte i den lokale husholdsøkonomien i kystnorge. Husholdsøkonomien har endret seg fra å være basert på kombinasjon av fiske og subsistensjordbruk¹⁴ til spesialisering innenfor en av næringsgreinene (Rudie 1980, Brox 1984, Saugestad Larsen 1980).

Husholdet var ikke bare en produksjonsenhet, men også konsumentenhet. Ikke bare de produkter som husholdet produserer for et marked regnes med i produksjonen. Produktene som produseres og konsumeres av husholdet selv, skal også regnes til produksjonen (Paine 1965, Brox 1966, Brox 1972, Saugestad Larsen 1980).

"Vi har altså å gjøre med en tilpasningsform som, forstått ut fra en slik utvidet husholds-økonomisk analyse, utviser en betydelig fleksibilitet og motstandskraft overfor svingninger i både markedspriser og ressursgrunlaget. Den var i denne forstand en svært stabil tilpasning. Men også meget arbeidsintensiv. Driften forutsatte relativt små kapitalinvesteringer, men den gav samtidig begrensede muligheter for kapitalakkumulasjon, feks. for å finansiere større (mer spesialiserte) investeringer i driftsbygg, båt eller bruk" (Saugestad Larsen,1980:289).

Den 'klassiske yrkeskombinasjon' kan betraktes som en variant av peasant-tilpasninger (op.cit). Slike tilpasninger har ikke kjøp og salg for profitt som hovedmål, men å sikre husholdets levedyktighet. Sagt med Wolfe (1966:2); "A peasant.. runs a household, not a business concern." En peasant-logikk er

¹⁴Produksjon til eget forbruk

annerledes enn markedslogikk. Problemet for husholdet under en slik tilpasning er å etablere en balanse mellom kapitalakkumulasjon, subsistensproduksjon og konsumering av produksjonen. Dersom markedet gir lave priser øker produsenten sin produksjon, ved høye priser reduseres produksjonen. Målet er fast; husholdets viabilitet. En slik logikk medfører at det i gode jordbruksperioder var mulig å redusere intensiteten i fisket for sesongen.

Det er derfor rimelig å anta at disse forholdene har ført til at man tidligere ikke fant et mer ekspansivt fiske interresant, og at denne produksjonsformen virket slik at skreibestanden ikke ble overbeskattet.

"Subsistence use of the resource does seem to provide a strong self-limiting principle" (Berkes 1985:201).

I dag er de økonomiske strukturelle trekk er endret. Befolkningen er i økende grad blitt trukket inn i det norske storsamfunn gjennom et større omfang av markeds- og byråkratiske relasjoner (Rudie 1980:2). Det produseres i mindre grad for subsistensproduksjon. Markedet og de mekanismer som hører inn under det har fått større innflytelse. Dette har kanskje ført til at aktørene er mer profittmotiverte i dag. Selv om produksjonsformen er endret, kan det tenkes at man finner sosial organisering innad i en fast gruppe aktører, og at dette bidrar til at andres adgang til et fiskefelt begrenses og at skreien ikke overbeskattes.

3.3. SYSSELSETTINGSSYSTEM PÅ HAVET

I boka "I samme båt" påpeker Jentoft og Wadel (1984) verdien av begrepet **sysselsettingssystem** for studiet av lokale fiskerisamfunn. Begrepet definerer de som "et sett innbyrdes avhengige aktiviteter og sosiale roller" (op.cit:13).

"Som analytisk begrep innebærer det at en i empiriske studier oppfordres til å undersøke på hvilke måter næringsaktører er koblet til hverandre; hvordan arbeidsoppgaver er fordelt og kjedet sammen, og hvilke organisatoriske "bindinger" aktørene har til hverandre som sosiale personer" (op.cit).

I første omgang medfører dette at de lokale aktører i fiskerinæringen identifiseres, og dernest klargjøres den gjensidige avhengigheten mellom dem (op.cit). Fokus i denne oppgaven er blant annet hvorvidt koblingen mellom fiskere på forskjellige båter er avgjørende for den interaksjonsform de inngår i. Er for eksempel samme lokalsamfunnstilhørighet, bekjentskap og varighet nødvendige kriterier for at aktører skal organisere og samarbeide med hverandre på fiskefeltet?

Et utgangspunkt er at det å være sambygdinger har betydning for å få til samarbeid om de arbeidsoppgaver som skal utføres. Som sambygding deler fiskerne tradisjonell kunnskap som kan være et rammeverk for lokal organisering. De deler kunnskap som er del av den lokale sosiale virkelighet. Jentoft og Wadel påpeker at slektskap og det å være sambygding er grunnlag for etablering av et fellesskap som er større enn det rent arbeidsmessige. De framholder at arbeidsdeling og samarbeid ombord avhenger av hva slags sosiale relasjoner man har med å gjøre (op.cit:20).

Sosiale fellesskap er også viktig utenfor hvert enkelt fartøy. I følge Kristiansen (1984:112) er ofte sysselsettingssystemer på havet sammenfallende med det lokale samfunn deltakerne tilhører, selv om fiskerne også deltar i de store sesongfiskeriene langt hjemmefra. På et allmenningsterritorium er det gjerne et spesielt forhold mellom båter fra det samme lokale samfunn. Han viser at det mellom fartøyer innenfor den lokale flåten kan foregå et samarbeid mens fisket pågår.

Jeg vil også anta at folk som blir kjent med hverandre gjennom varig samhandling på fiskefeltet, vil kunne bygge opp tillit til at andre overholder sine forpliktelser i et samarbeide.

3.4. FRA UFORMELL NORM TIL REGULERING

Forvaltningen av fiskeressursene blir ofte betraktet som synonymt med statlig forvaltning. Likevel finnes det mange eksempler på at fiskere regulerer sitt eget fiske (se feks. Jentoft & Kristoffersen 1989; Acheson 1975, Berkes 1986, Davis 1984, McGoodwin 1984). "A general feature is that these regulations are community-based, spontaneously developed and informally organized" (Jentoft & Kristoffersen 1989).

Uformelle eksklusive bruksrettigheter til fiske-territorier har eksistert i århundrer (Scott 1955). Eksklusive rettigheter er for det første interessante med hensyn til ressursmessige og økonomiske effektivitetsmål. Eksklusive rettigheter til områder sies å føre til ansvarsfølelse og forsvarlig ressursforvaltning. Private eiendomsrettigheter er derfor lansert som løsning for å hindre de ødeleggende konsekvenser av åpen aksess (op.cit.)

For det andre gir rettigheter til bestemte fiskeområder mulighet til å øke eller opprettholde velferdsnivået i fiskerisamfunn. I utviklingsland preges slike samfunn ofte av fattigdom fordi ressursituasjonen er vanskelig på grunn av den frie aksess til fiskeområdene. I følge Christy kan en få bukt med den uheldige situasjonen ved å gi lokalsamfunnet kontroll over utnyttningen av fiskeressursene. Denne kontrollen forventes å sikre rettferdig fordeling mellom fiskerne (Christy 1982:2).

Et tredje poeng er at lokale rettigheter til et territorium kan virke konfliktdempende (op.cit). Det er ikke uvanlig at det eksisterer konflikt mellom

fartøy som fisker på samme bestand,- for eksempel mellom små og store fartøy og/eller fartøy som fisker med forskjellig type bruk. Konflikt mellom fartøy kan bunne i trengsel på spesielt fiskerike felt. Det kan tenkes at dersom det innføres lokale rettigheter til fiskefelt, så vil lokale aktører tvinges til å inngå kompromisser.

Lokal, i motsetning til statlig styring av fiskefelt, er problematisk når det gjelder forvaltningen av migrerende bestander.

"For stocks that migrate through individual TURF's (territorial use rights in fisheries), the value of an individual right will clearly be affected by the degree of "upstream" use. At the extreme, a barricade that captures all fish moving along a coast will reduce to zero the value of a right further down the coast" (Christy 1982:4).

For å forhindre at noen "fisker opp" bestanden og at det blir en rettferdig fordeling av ressursen mellom grupper av fiskere på ulike fangstterritorier, må det etableres enighet om fordelingsprinsipper. Man må enes om hvor mye fisk som kan fanges, og hvor det skal fanges fisk.

Ruddle (1989) viser at japanske kystfiskere har etablert eksklusiv adgang kombinert med kollektive 'eiendomsrettigheter' over marine ressurser i sine nærområder. Fisket er styrt av lokale fiskerikooperativ (FCA), som har ansvaret for sitt territorium og fordeler bruksrettigheter mellom medlemmene. Kooperativene sørger også for orden på dette feltet, basert på lokale forhold og tradisjonelle prosedyrer. I Japan er tradisjonelle normer og regler inkorporert i den moderne fiskerilov.

"Each FCA ... establishes regulations for control and operation of various types of fishery in its joint-rights area in an equitable, efficient and sustained manner, as local conditions dictate. This situation has its origins in both customary law and in the formal legislation of the Japanese feudal era" (Ruddle 1989).

Det finnes forskjellige måter å sikre fiskernes deltagelse i reguleringsprosessen. Før reguleringer settes i verk kan myndighetene rådføre seg med fiskerne eller

fiskerorganisasjoner. Denne framgangsmåten blir av Jentoft og Kristoffersen (1989) kalt den konsulterende modell, og er en strategi som en gjerne gjør seg nytte av i norsk fiskeriforvaltning. Et annet alternativ er den såkalte 'co-management modell' (McAay & Acheson 1987; Jentoft & Kristoffersen 1989).

"It implies a decentralization of authority and responsibility to producers' organizations and groups" (Jentoft & Kristoffersen, 1989:355).

Jentoft og Kristoffersen tar for seg denne reguleringsformen i fisket i Lofoten. Lofothavet er delt opp i flere teiger, og fartøy med lik brukstype har adgang innenfor hver teig. Ansvar for avgjørelser som gjelder aksessforvaltningen av ulike brukstyper ligger hos et demokratisk valgt styre som er sammensatt av fiskerne selv. Inndeling i slike bruksteiger fører til mindre konflikt på fiskefeltene, og tar hensyn til lokale variasjoner i reguleringen av fisket. Deltakelse i beslutningsprosessen og det at fiskerne selv har reguleringsansvar, bidrar til legitimitet. Jentoft og Kristoffersen hevder at deltagelse og ansvar er hovedgrunnen til at Lofotfiskets reguleringer er så effektive og vellykkede. Fiskerne må anse reglene som rettferdige og riktige, ellers vil de finne måter å omgå dem på (op.cit; Mikalsen 1985). Det er større sjanse for at de reglene som de selv har utarbeidet eller har hatt innflytelse på, blir ansett for rettferdige og riktige.

En slik regulering vil medføre at fiskerne selv er med på å formulere de regler som skal gjelde, og kontrollere at reguleringer overholdes. På denne måten blir det en ansvarsfordeling mellom myndigheter og de lokale fiskerne. I en co-management modell kan det altså tas utgangspunkt i den lokale organiseringen av fisket. Organiseringen kan følgelig ha ulike territoriale særpreg og det kan tas hensyn til lokale økologiske og sosiale særpreg.

3.5. KONKURRANSE INNENFOR EN RAMME AV SAMARBEID

Fredrik Barth (1980) mener at man må studere transaksjonene mellom aktørene for å identifisere de grunnleggende sosiale prosesser som skaper sosial form. I et eksempel hentet fra snurpenotfisket setter han fokus på det sosiale system ombord på båten og de forventninger som rettes mot rolleinnhaverne. Det faktum at snurpere søker sammen i grupper, forklarer han utfra de forventninger resten av mannskapet har til skipperen, og den den symbolske transaksjonen av inntrykk som foregår mellom skipper og mannskap. Dersom skipperen handler teknisk og økonomisk rasjonelt, vil han gå ut av klyngen og fiske alene. Grunnen til at han ikke velger å ta risiko alene er at han i så fall må kreve stor tillit fra mannskapet. Hvis de ikke får fisk på båten når de går alene, så vil dette være et større tap enn hvis de ikke får fisk i klynge med andre båter som heller ikke får fisk. Grunnen til at det oppstår grupper med snurpenotbåter, er den enkelte skippers ønske om å ikke gjøre det dårligere enn andre. Hans anseelse er en av de faktorer som har avgjørende betydning når det gjelder muligheten til å rekruttere et godt mannskap neste sesong (op.cit).

Påstanden om at et fartøy har større sjanse til å finne konsentrasjoner av sild dersom skipperen velger å bryte ut av en flåtegruppe og lete alene, er kritisert av White (1988). For det første er det ikke sikkert at utbryterne så lett ville finne nye fiskekonsentrasjoner. Kanskje bruker de mer tid på å lete etter sildekonsentrasjonene alene, enn om de følger andre båter. Det relative tap det medfører å følge de andre båtene kan være lavere enn det over tid ville koste å lete på egen hånd. For det andre er det også reist tvil om det er egenskaper ved skipperen som fører til større fangst, slik Barth antyder. Størrelsen på fangsten kan, i følge Durrenberger og Palsson (1988), best forklares utfra fartøys størrelse og hvor ofte båten er på fiske. For det tredje kan det være at skipperne og fiskerne har andre motiver i tillegg til de rent økonomiske. Barths slutninger skiller seg også fra Gerrards beskrivelse av linefiske etter torsk med den småskalerte flåten i Finnmark (Gerrard 1975:91). Gerrard viser eksempler

på tett integrasjon mellom aktørene. Fiskerne kommer fra samme lokale samfunn og søker derfor sammen ute på havet. Denne organiseringen er kommet i stand på grunn av fiskets iboende usikkerhet og farer. Fiskerne er i visse situasjoner avhengige av hverandre. I storm og uvær holder de øye med hverandre, og gir hverandre trygghet og sikkerhet. Det dreier seg altså om symbiotiske forhold mer enn om konkurranse.

Selv om det til en viss grad later til å være konkurranse om å få størst mulig fangst mellom sildefiskerne, så dreier det seg kanskje om en konkurranse som foregår innenfor en ramme av samarbeid. Det er sannsynlig å gå ut fra at en gruppe fiskere som jager konsentrasjoner av fisk, og setter bruk i samme område, koordinerer selve fangsten for å unngå brukskollisjon. Dette vil i så fall innebære at de kommuniserer og utveksler informasjon.

Tross kritikken viser Barths tolkning av snurpenotfisket at de forventninger fiskerne retter mot hverandre smelter sammen med individuell motivasjon. Ansamlinger av fartøy kan føles som den riktige måten å fiske på, og kan være en del av snurpenotfiskerens institusjonelle virkelighet. Grunnen til at en slik forståelse av situasjonen får bred tilslutning, kan være at man prøver å etablere mest mulig sikkerhet i en fangstsituasjon som alltid vil være preget av naturgitt risiko. Konkurransen det her dreier seg om er først og fremst sosial anseelse og tilgang på god arbeidskraft. Det å få stor fangst blir nesten bare interessant i forhold til hvor stor fangst de andre får.

3.6. KONFLIKT I ORDNEDE SOSIALE SYSTEM

Max Gluckman (1956) viser i boka "Custom and Conflict in Africa" at konflikt ikke nødvendigvis har negative konsekvenser med hensyn til orden i et sosialt system. Gluckmanns fokus er hvordan sosiale relasjoner blir opprettholdt. Han hevder at det på et nivå alltid eksisterer regler i motsetning til hverandre som fører til konflikt, men som på et høyere nivå fører til orden. Han mener at en

av de viktigste bidrag antropologer har tilført forståelsen av sosiale relasjoner har kommet frem i studier av "...the threatened outbreak of feuds."

"The critical result of their analysis is to show that these societies are so organised into series of groups and relationships, that people who are friends on one basis are enemies on another. Herein lies social cohesion, rooted in the conflicts between men's different allegiances" (op.cit:4).

Gluckman setter fokus på moralkoder og lover som virker som en motvekt til konfliktutbrudd. I det konfliktfylte Nuersamfunnet Evans Pritchard (1940) beskriver, drar Gluckmann frem konfliktdempende regler som for eksempel gifte på tvers av slektsgrupper. Nuerne vet hvordan de skal forholde seg i konflikt og strid. Det politiske systemet i stammen er basert på slektskap. Nuerne får støtte fra sine nærmeste slektninger i tilspissede situasjoner. Håndteringen av konflikten er institusjonalisert. Det er etablert regler som viser hvem de enkelte medlemmene skal ha solidaritet med. Orden og samarbeid mellom aktører på et fiskefelt er altså ikke ensbetydende med harmoniske tilstander i det sosiale systemet aktørene inngår i.

Overført til fisket kan dette bety at konflikten om aksess mellom enkeltaktører fra samme lokale samfunn kan nedtones dersom fiskerne blir stilt overfor konkurrenter utenfra. De konkurrerende parter defineres utfra hvilken motstander man står overfor. Fiskerne vet hvordan de skal forholde seg i konflikt og strid. Konfliktrelasjoner mellom lokale fartøy på et nivå kan omdannes til samarbeidsrelasjoner dersom motstanderen for eksempel er en mobil kapital- og ressursintensiv flåte. Fiskerne fra samme lokale samfunn fremstår da som en korporert gruppe for å opprettholde, eller etablere "sitt" territoriums grenser. Dette kan være en del av "koden" i samhandlingen på fiskefeltet. Det kan altså tenkes at det er regler for hva det kan være konflikt om, og hvordan konflikten skal håndteres. Konfliktforløp og alliansedannelser kan med andre ord være institusjonalisert på et fiskefelt, noe som gjør at kaos unngås.

3.7. OPPSUMMERING

Jeg har i dette kapitlet, med referanse til samfunnsvitenskapelig teori, hevdet at allmenningsbegrepet er problematisk dersom allmenningen betraktes som noe alle eier sammen og har lik adgang til. Dersom samhandlingen på en allmenning, slik som på lokale fiskefelt, utgjør funksjonelle system eller funksjonelle institusjoner kan man se etter mekanismer som begrenser den frie aksess til området.

Flere empiriske studier viser at det kan dannes uformelle sosiale system på fangstterritorier med stor båt-og brukstetthet. Det viser seg at det, spesielt i det kystnære fisket, ofte dannes grupper av aktører som etablerer eksklusiv tilgang til ressursene. I slike system dannes det etterhvert produksjonsmessig og organisatorisk kunnskap og erfaring om hvordan fisket skal organiseres. Denne kunnskapen kan forbeholdes dem som defineres som tilhørende innenfor fellesskapet. Slik informasjon kan altså hemmeligholdes for å begrense tilstrømmingen av nye deltagere til et område. Såkalt "faste" fiskere kan også true nykommeren, skade hans bruk, eller gå i direkte konfrontasjon med fiskere som krenker deres "hevdrett" til et område. Brudd på lokale aksessnormer kan altså bidra til at det oppstår konflikt mellom aktører på fiskefeltet. Normer foreskriver også hvordan fiskere skal takle konflikt.

Videre har jeg vist at det å være sambygding kan ha betydning for om man er i stand til å etablere samarbeid i arbeidsoperasjoner. Som sambygding deler fiskerne kunnskap som er en del av den lokale virkelighet. Funksjonelle system på havet kan altså være dannet på bakgrunn av aktørenes tilknytning til hverandre på land. Oppgavene, og de sosiale rollene på hav og land kan henge sammen og utgjøre et sysselsettingssystem.

Jeg vil også anta at aktører som inngår i varige, relativt stabile samhandlingsrelasjoner kan utvikle en organisasjonsform med samarbeid. Jeg antar med andre ord at aktører kobles sammen over tid, og at de i forpliktende

samarbeid kan fordele områder og koordinere arbeidet i sysselsettingssystem på fiskefelt.

Uformelle regler og sanksjoner er som oftest fundert i det som flere medlemmer oppfatter som riktig. Den uformelle organiseringen på fiskefeltet kan integreres i formelle regler, ved hjelp av en "co-management" strategi. Et stikkord i denne sammenheng er at reglene organiseringen skal funderes på, bør oppfattes som legitime av deltagerne hvis de skal være effektive.

Den marine scenen interaksjonen blant fiskerne utspilles på er tilrettelagt for konflikt, enten det dreier seg om alles kamp mot alle, eller gruppers kamp for å opprettholde eksklusiv aksess til et område. Likevel er det ikke slik at konflikt og konkurranse på fiskefeltet nødvendigvis medfører sammenbrudd i sosiale system. Konflikten kan være institusjonalisert,- det vil si at man har spilleregler for hva det kan være konflikt om, og hvordan konflikten skal forløpe.

III. Empirisk del

4. SOSIALE SYSTEM PÅ MULEGGA OG KRANGELEGGA

I dette kapitlet skal jeg analysere hva som fører til samarbeid mellom aktører. Konkurransen og konflikt mellom deltagere i fisket på et fiskefelt kan kanskje endres til organisert samarbeid og orden. Hvordan er overgangen fra en konkurransepreget "interavhengig" samhandling, til en "funksjonell" institusjonalisert samhandling? Hva er motivene for samarbeid, og hvordan kommer det i stand? Forholdene ligger formelt til rette for konkurranse på fiskefeltet. Et eventuelt samarbeid mellom fiskere fordrer derfor uformell organisering. Det vil med hensyn til dette være interessant å se hvordan aktører forholder seg til de formelle og uformelle regler og normer som utgjør rammebetingelser for samhandling. Jeg vil også forsøke å problematisere utfordringer som lokale aktører kan stå overfor på grunn av at de standardiserte regelverk som er utformet på nasjonalt nivå gjelder i lokale farvann.

4.1. BETINGELSER FOR SAMHANDLINGEN PÅ MULEGGA

Konfliktgrunnlaget er i høy grad til stede både på Krangelegga og Mulegga. Fisket i disse områdene er svært stabilt og godt, og tiltrekker seg derfor mange fartøyer. På selve egga er det områder som anses for å være bedre enn andre, og båttheten er stor. Det er derfor naturlig at det oppstår konkurranse om de mest attraktive plasseringene. En fisker på Mulegga beskriver situasjonen på 70-tallet på denne måten:

"Nån av mannskape har måtta slutta på grunn av armøærk. De e utslett'n. Det va direkte rovdrift vi holl på med. Og æ trur ikkje det va nøda alle tider som dreiv oss, men det va ei jævoli fighting imella oss båteieran. Hoes nabobåt'n før eksempel en dag kom på land med 1000 kg. meir enn oss, så va vi på vakt med enn gong,-ka e det dæm har funne på? Før vi va jo sånne forkjæmpera før alt det herran (teknologisk utvikling). Vi ville vær bæst bestandig. Det va liksom drivkrafta som holl oss oppe den gongen. Vi konkurrerte med kværanner. Vi hadde jo utvekla både redskaper og kordan vi sku arbei på lættvintaste måte. Det e jo vårres idea alt det her."

Konkurransen var hard da fisket startet opp. Hver båt kunne ta i land så mye fisk som mannskapet maktet å få ombord. Fisket var fritt, og store fangster ga høy status for både skipper og mannskap. Konkurransen gikk følgelig ofte ut på å gjøre et bedre fiske enn de andre båtene. Skipperne ville derfor ikke innvie hverandre i nye arbeidsmetoder, dersom de for eksempel hadde funnet en lettere måte å få garna opp av havet. De ville heller ikke innvie hverandre i sin lokale kunnskap. Det ble for eksempel hemmeligholdt hvor dypt garna burde settes for å få størst mulig fangst. "Knepene" ble ikke videreformidlet. Det var ikke engang vanlig at deltagere fra samme fiskevær snakket sammen om de erfaringer som ble gjort på egga. Slike kunnskaper og ferdigheter måtte hver skipper for det meste tilegne seg selv eller få overlevert av nære slektninger. Informasjonsspredningen var derfor meget begrenset.

Ønsket om anerkjennelse som "en god båt" var en drivkraft bak konkurransen på Mulegga. Det ble ikke stilt spørsmål ved nytten av denne samhandlingsformen og det synes som Muleggafiskerne konkurrerte fordi de var vant til det. "Det skal være konkurranse og konflikt i fisket," var den gjengse oppfatningen på 70-tallet. Med andre ord var interaksjonen på Mulegga modellert som et interavhengig system.

4.2. FORHANDLING OG STRATEGISK SPILL PÅ MULEGGA

Enkelte deler på Mulegga er regnet som bedre enn andre. Disse var det også konkurranse om. Fisket på egga begynte å bli mye omtalt utover på 70-tallet og båter strømmet til. De som var erfarne på egga var redd for å miste adgangen til de gode områdene, eller å ikke få plass i det hele tatt. "-Førr det va nu så dyrisk mykkje båt som kom tel då."

Regelen var at den første båten som kom ut på Mulegga etter at skreifisket var startet, fikk beholde fritt valgt område for hele sesongen. På grunn av det frie fisket satte hver båt mye garn. Dette førte til skjerpet konkurranse om posisjonene på egga. Skipperne som ville beholde "sine gode posisjoner" måtte være tidlig ute i begynnelsen av sesongen.

"-det har nu vorre så at man liksom jakta på kværanner, - man hadd ikkje fred hverken jul eller nyttår".

Konkurransen begynte å bli en belastning for mange av skipperne. Hver sesong fryktet de at de skulle komme for sent og dermed stå uten plass, eller at de skulle få et for lite område til rådighet på egga.

På midten av 80-tallet tilspisset konkurransen seg ytterligere mellom de 15-20 båtene som var der. Flere båter kom stadig til, og enkelte satte svært mye garn. Det ble stadig vanskeligere å få plass på egga. På østenden av egga der Sommarøybåtene lå, var det minst plass. Ombord på disse båtene begynte fiskerne å stille spørsmål ved hensiktsmessigheten av den frie konkurransen om posisjonene på egga.

Sommarøyskipperne bestemte seg for å gjøre noe med situasjonen. De møttes på kaia og ble enige om at plasskonkurransen kunne dempes hvis alle båtene gikk samtidig ut og satte garn. Sommarøyskipperne hevder selv at motivet for en slik organisering var å sikre egen tilgang til egga. Det ville samtidig hindre at enkelte fikk store områder til rådighet, mens andre ikke fikk nok plass.

Ordingen ville være rettferdig og solidarisk samtidig som man sikret egne interesser. Avtalen var at alle sammen skulle gå ut til egga for å sette garn dagen før nyttårsaften klokka 10 om kvelden, men:

".. skipper'n rengte og sa at vi måtte ut klokka 8 om kveld'n. Tel slutt så vart det sånn at det va inga samarbei længer, det blei bære tull uta det."

Avtalen som var inngått mellom venner, naboer og slektninger brøt sammen. Flere båter gikk ut før avtalt tid. Det er ganske tydelig at Muleggafiskerne ikke turde samarbeide fordi de ikke stolte på hverandre og var redd de ville tape på å overholde avtalen.

I 1986 inngikk Muleggaskipperne en ny avtale om å møtes for å bli enige om hvordan de kunne organisere områdefordelingen ute på feltet. Senjaværing og Sommarøyværing møttes denne gangen i banken på Sommarøy. De ble her enige om å fordele seg slik at hver båt fikk plassere bruket på sitt "heimhav"¹⁵. De ble enige om at det hovedsaklig skulle være Sommarøybåter i nordøst mens Senjabåter skulle holde til i vest. De mente det ville bli lettere å samordne områdefordelingen innenfor disse to hovedområdene, fordi skipperne på de respektive områdene oftere møttes og kunne gjøre avtaler.

Muleggabåtene fikk imidlertid også denne gangen problemer med å innføre organiseringen. Avtalene ble brutt. En Sommarøyfisker sier dette om problemene som oppstår:

" Men så va det sånn at norst i Mulegga, så va det litegrann meir fesk, og der va jo vi. Og då sku jo selvfølgelig Senjaværingen dit og så blei det bære tull uta det. Men det går sæ tel. Det e likså de første dagan før alle har fått sætt, det e likså då det blir rot."

¹⁵Det er litt misvisende å kalle Senjaværingenes del av egga for deres heimhav, siden området ligger så langt til havs, og er lenger vekk fra Senja enn Sommarøyværingenes område. Men de godtar selv denne betegnelsen.

Sitatet viser at uformelt samarbeid er skjært når man ikke oppnår egne fordeler med det. Det viser også at lokal tilhørighet og fellesskap på land ikke alltid er tilstrekkelig for å få til en organisering på havet. Dersom det er mye fisk i "andres område" blir det fristende å konkurrere om den. Senjaveringene driver her et strategisk spill. De ser mest egennytte i å bryte de uformelle reglene som er forhandlet frem, og støtter seg til at "havet er fritt for alle". De bryter med andre ord uformelle overenskomster og legitimerer bruddet med at formelle regler legger opp til at det skal være fri aksess til området. De uformelle samarbeidsnormene er (enda) ikke konstituerende for handling.

I 1987 var det kommet så mange båter til Mulegga at koordineringen av fisket på egga var tilnærmet håpløs. På ny tok noen skipperer fra Sommarøya initiativ til et møte der plassering av båt og bruk stod på dagsordenen. Møtet skulle denne gangen arrangeres i Botnhavn på Senja. Sammenkomsten var uformell i den forstand at den ble avholdt uten skriftlige innkallelser eller referater. Skipperne fra Sommarøya og Senja valgte hver sin ordstyrer. Valget av ordstyrere tyder på at de føler seg som to grupper utfra lokal tilhørighet. På møtet ble det besluttet at **båtene skulle få en teig av en viss størrelse på sitt "heimhav". Den båten som kom først til egga skulle få holde på en valgfri teig hele sesongen.** Planen var altså at det skulle være konkurranse om områdene på Mulegga innenfor en ramme av samarbeid. Forventningene var at dette ville gi ordnede forhold og føre til at alle fikk noenlunde like stor plass. Konkurransen om de beste teigene, og de konflikter den skapte mellom deltagere på et nivå, ville således være innordnet regler som ivaretok fordeling og orden.

Gjennomføringen ble imidlertid bare delvis vellykket, men "det gikk nu det åre å". I 1988 sto en skipper på en Senjabåt steilt på at han hadde rett til å plassere seg der han ville. Han sa at han hadde erfaring med nordenden av egga, og at han "fikk til" fisket på denne siden. Dessuten mente han at fisket var bedre på nordenden. Han nektet å flytte seg. En fra Sommarøy utbryter oppgitt; "..man kan jo ikkje tvenge mainn'. Have e jo fritt før alle." De forsøkte å overtale Senjabåten til å holde seg på "sin" side og henviste til avtalen, men

argumentasjonen nådde ikke frem. Skipperen på Senjabåten lot seg ikke affisere av de uformelle reglene, men hevdet at han (formelt) hadde rett til å plassere seg hvor han måtte ønske siden ingen formelle regler hindret ham i det. Dette er et ytterligere eksempel på at en aktør kan manipulere, og føre strategisk spill i skjæringspunktet mellom uformelle og formelle normer.

Motivet for en ordnet områdefordeling er som vist at deltagerne ønsker å sikre det de mener er deres rettmessige adgang til egga. Samarbeidet medfører at hver båt må forsake muligheten til å bruke store områder av egga, og at det blir plass til fler. Samarbeidet skal altså sikre en rettferdig fordeling av Mulegga. Selv om det har vært diverse brudd på de uformelle reglene som er forhandlet frem, fungerer den uformelle organiseringen høvelig bra. Problemet har vært at strategiske deltagere velger å støtte seg til formelle regelverk, og å bryte uformelle overenskomster, etter en kalkulering om hva som gir dem mest egennytte.

Møtevirksomheten viser at fiskerne på Mulegga ikke ønsker en situasjon med utrygghet og konflikt. De ønsker med andre ord ikke å interagere i et interavhengig system, men ser nytten av å skape mer ordnede forhold når det gjelder fordelingen av områdene på egga. De ønsker altså å inngå i,- og å skape et funksjonelt system, der det er relativt faste forventninger til hvordan hver enkelt skal handle. Gjennom forhandlinger etablerer de normer og regler for hvordan samhandlingen skal foregå. De danner med andre ord et funksjonelt system som er avhengig av bestemte personer som handler innenfor rollekategorier.

4.3. KOORDINERINGEN AV GARNSETTINGEN PÅ MULEGGA

Fiskerne på Mulegga er interessert i at det skal kunne settes så mye garn som mulig på egga. Litt bastant formulert er deres resonnementet er at desto flere

garn det kan organiseres plass til, jo større sjanse er det for at det blir plass til egne garn. Samarbeid fremstår da som en dyd av nødvendighet. Hvis mange garn skal settes tett er de nemlig avhengig av å samarbeide med hverandre for å få de plassert og dradd opp.

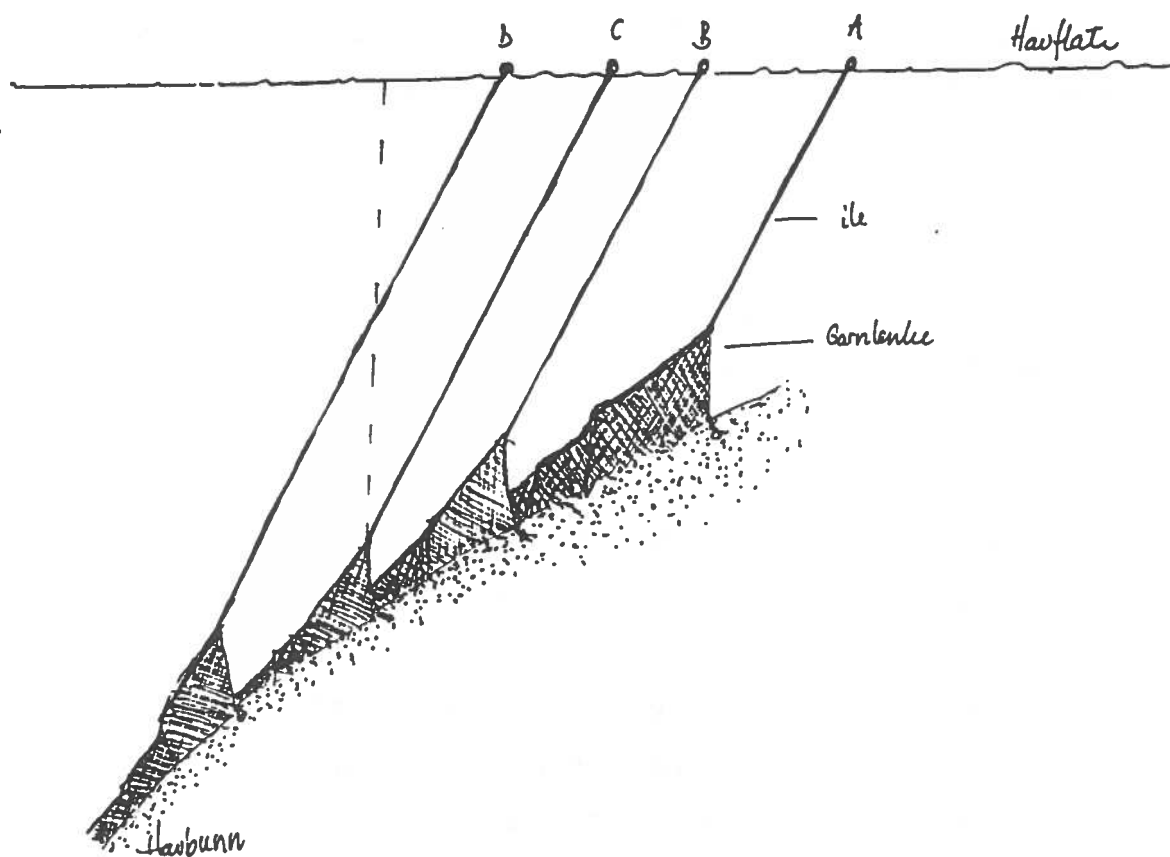
"Vi har fått decca med tall og alt sånn, så vi har så god kontrall me den lille bett'n vi får teldelt, at vi kan plassere så mykkje meir bruk på den enn førr. Og så..hjælpe man nu kværanner mykkje meir no som da æ bynnte med dettan herrane. Vi har innsedd at vi e'kje aleina på have, vi e nødd tel å hjälpe kværanner."

Avansert teknologi har gjort det lettere å samarbeide. Nå kan man gjøre mer nøyaktige beregninger slik at man treffer den ønskede posisjonen med bruket sitt. Man kan også beregne hvordan bunnforhold er, og hvor mye fisk som står i området. Med andre ord vet man mer enn man gjorde før om det som skal fordeles. Fordelingen blir i større grad oppfattet som rettferdig av fiskerne. Instrumentene fører således til mindre mistenksomhet og mer samarbeid.

Konkurransen mellom deltagerne i fisket på Mulegga er dempet. Det er så stor tetthet mellom båt og bruk at de må kommunisere og hjelpe hverandre for å få gjennomført fisket. Det er ofte ikke mer enn 40-50 meter mellom hver båt som setter. Nabobåter bør da dra bruket samtidig, fordi den ene båtens garniler¹⁶ kan hindre setting og draging av garn for den andre. Ilene på garnlenkene er lange, og strømmen gjør at de står på skrå i havet og "sperrer av" (opptar havområdet der den står på skrå i havet,) et stort område. Dersom man skal operere alene må man ha stor avstand til nabobåtens bruk. For å få plass til garnlenkene på teigen man har til rådighet, må man sette garna i forskjellige høyder i havet. Dette kan redusere sjansen til å få fisk og er derfor ikke så ønskelig.

¹⁶ Tau fra blåsa og ned til dreggen. Dette tauet holder garnet og viser hvor det står.

Figur 3. Skisse over hvordan garna står i havet på Mulegga.

Setting og draging må gjøres korrekt. Enkelte steder er det over 300 meter dypt og det er derfor vanskelig å sette garna uten at de vases sammen på tur ned i dypet. Strømmen bærer stort sett østover. På grunn av det store antallet deltagere på egga må det enten være anselig avstand mellom hver båts bruk, eller så må båten til høyre (dersom strømmen går østover) få garna i havet før "naboen" i vest setter sine garn. Når garn settes tett, så plasserer man garna i øst først for å gi "naboen" mulighet til å legge ilene over egne garn. Iler som tas med strømmen slik at de står over andre garnlenker, må dras opp først. Ellers vil garna under ilar dras opp i det stramme tauet og skades. På Mulegga begynner man derfor å dra garnene i vest først, selv om disse er satt sist. Dersom det gjøres motsatt kan man risikere at garnene filteres inn i hverandre.

Bruket dras opp når det har stått ca. et døgn¹⁷ og renses for fisk. Neste del i arbeidsprosessen er altså å sette den østligste garnlenka. Det er altså helt nødvendig for de som fisker på Mulegga å samarbeide under selve settingen og dragingen av garnlenkene hvis alle skal få utnyttet teigen de har til rådighet på en skikkelig måte.

Organiseringen av setting og draging av bruk medfører spesifikke rolleforventninger til de som fisker på egga. Det forventes at fiskerne skal rette seg etter de koordinerings- og samarbeidsnormer som gjelder.

Konkurransen om å komme først ut til en posisjon resulterer i at Muleggabåtene ikke alltid har de samme "naboene" på egga. Det er gjerne forskjell fra sesong til sesong på hvem man må samarbeide med. Muleggafiskerne utgjør et "løst" fellesskap. Samarbeidet mellom dem krever ikke at alle skipperne til en hver tid vet hva som står på og må gjøres på andre deler av egga. Det som kreves er at "naboer" på fiskefeltet har kontakt med hverandre og at deltagere er innkjørt i relativt enkle organiseringsprinsipper:

"-Vi ringe nu tel kværanner om katti klokka vi ska gå på havet. Og så når vi begynne å sætte så begynne vi å sætte i straumsia. Og når vi skal drage igjæn, så må vi drage i motsatt rekkefølge av det vi ha sætt."

På Mulegga er det altså et godt samarbeid i selve utførelsen av fisket. Et uregulert forhold mellom garnsetterne ville skape store problemer med brukskollisjoner, og hver båts garnlenker ville brukt for mye plass på egga. Knappe områder og stor båt- og brukstetthet gjør at samarbeid mellom båtene er påkrevet.

¹⁷I dag står ikke garn i flere døgn i havet. Det er nå streng kvalitetskontroll og et prissystem som favoriserer god kvalitet. Fiskerne går derfor ut i allslags vær når garna først er satt. Garna blir vanligvis tatt opp før de har stått et døgn. I de senere år har det vært så mye fisk på Mulegga og i områdene rundt, at garna er fulle av fisk etter bare noen timer.

Mannskap på fire båter fra Sommarøya forteller at de i en periode utviklet et nært samarbeid med hverandre. Båtene lå nordøst i "Likkjebakken"(egga krummer seg utover) med to lenker hver. Dette er et område som det vanligvis er godt fiske på. Mot slutten av 80-tallet var det svært mye fisk på de to-tre garnlenkene som stod dypest i "Likkjebakken". Sommarøybåtene fant derfor ut at de ville rullere på plasseringene i bakken, og bestemte seg for å ha en uke hver i de forskjellige posisjonene. Rulleringsordningen holdt de på med et par år. Organiseringen krever tillit og utstrakt kommunikasjon og koordinering. Mannskapet på disse båtene kjente hverandre fra før. De regner seg for kameratbåter, og dannet sysselsettingssystem der koblingene de hadde til hverandre gjennom kjennskap på land la premisser for utstrekningen av samarbeid på havet.

4.4. STILLTIENDE, UFORMELLE OVERENSKOMSTER PÅ KRANGELEGGA

Konkurransen og konflikt var dominerende samhandlingstrekk mellom garn- og linefiskere på Krangelegga tidlig på 50-tallet. Derav det frodige utnavnet på egga. Båtene som fisket på egga kom fra Napp og Ballstad. Konfliktene gikk først og fremst mellom linebåter og garnbåter. Allianser ble dannet ut fra redskapstilhørighet, og ikke hvor fiskerne kom fra. Garnfiskerne er tradisjonelt regnet for å utgjøre en sterkere gruppe enn linefiskerne. De er mange og fanger mye fisk. Dette kan tyde på at det i en situasjon med trengsel på fiskefelt, ble dannet koalisjoner ut fra maktstatus. Som nevnt i kapittel tre kan allianser mellom samhandlingsparter dannes ut fra de motstanderne man står overfor (Gluckman 1956).

Krangelegga ble etterhvert erklært for garnhav. Et mindre område havbunn hadde imidlertid havbunn som ikke var egnet til garn. På dette området var det med godvilje plass til 7-8 linebåter med datidens krav til fangstmengde.

I perioden etter konflikten mellom garn-og linebåter var det konkurranse mellom linebåtene om plasseringer lengst mulig innpå lineområdet¹⁸. Båtene som hadde bruk ytterst på egga fikk mindre fangst enn de andre. Med tiden fikk fiskerne mer effektive bruk og større krav til fangstmengde. Den knappe plassen de fikk til rådighet på Krangelegga var ikke tilstrekkelig, og flere båter valgte etterhvert å flytte til andre felt. Samhandlingen mellom deltagere på Krangelegga var altså, i likhet med samhandlingen på Mulegga, preget av konflikt. Likevel kan ikke situasjonen her uten videre kategoriseres som et interavhengig system. Det dreide seg ikke i særlig grad om organisering av fisket på Krangelegga, men de ulike koalisjonene viser at fiskerne inngikk i rollerelasjoner utfra de forventninger som fulgte med det å tilhøre en spesifikk redskapsgruppe. Det dreide seg altså om et funksjonelt system med konflikt.

På 60-tallet valgte altså båter fra Napp å flytte til "nye" fiskerike områder ikke langt unna. Slik vokste det frem et sosialt system på den "gamle" fiskeplassen, dannet av en fast liten gruppe linefiskere som alle hadde heimehavn på Ballstad. I begynnelsen var forholdet mellom dem litt problematisk med hensyn på fordeling av havområdet. Et par skipper reagerte på at enkelte tok det for gitt at de alltid skulle ha rett til det som var regnet som de beste posisjonene på egga. Spenningen mellom Ballstadskipperne løste seg etterhvert opp fordi flere så nytten av å lære seg de lokale forholdene i en bestemt posisjon. Fordelen med å gå til faste posisjoner er at hver enkelt skipper kan lære seg bunnforholdene, hvordan og hvor fisken vanligvis står i den enkelte posisjonen. Erfaring i en bestemt posisjon medfører at man tilegner seg kunnskap som gir større fangster. Over tid vokste det dermed frem aksept for at båtene skulle gå til faste posisjoner i egga.

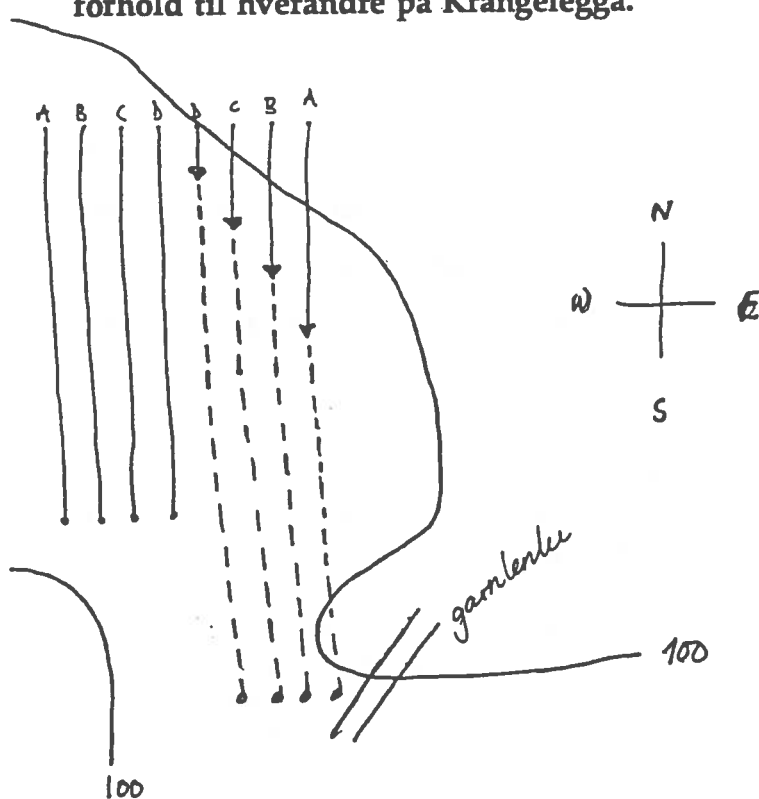
Det har ikke vært noen møteprosess for å fordele områdene på Krangelegga, slik som det har vært på Mulegga. Ballstadbåter plasserte seg i posisjoner og jenket

¹⁸ Det som i dag går under navnet Krangelegga er det området der det står en fast garnbåt, samt noen "streifere" i tillegg til faste linebåter.

seg etter hverandre. De har etterhvert tatt hevd på disse posisjonene, og det er utviklet et nært forhold mellom fiskerne på tvers av båtene. Det sosiale systemet ble stabilt gjennom **stilltiende overenskomster** (jf. Kristiansen 1985). Rolleforventningene er entydige, organiseringen er fasttømret. Interaksjonen mellom linefiskerne på Krangelegga kan derfor karakteriseres som et **funksjonelt system med klare institusjonelle trekk**.

Deccasystemet ga også fiskerne på Krangelegga mulighet til en mer gjennomført fordeling av de gode posisjonene. Etter at de hadde innført systemet i slutten av 60-tallet, kunne fiskerne foreta nøyaktig posisjonsbestemmelse, slik at sjansen for å havne "utfor" de gode fiskeområdene ble minimal. Egga deles inn i 8-10 teiger som igjen fordeles på 4-5 båter.

Figur 4 Skisse over hvordan de forskjellige båtene setter lineparter i forhold til hverandre på Krangelegga.

Hver bokstav angir en båts linepart. Båtene går i posisjon hvor bokstavene er angitt. A begynner å sette sin linepart først, så følger B etter noen minutter osv. slik at båtene går på en skrå rekke

nedover feltet. Dette gjør det mulig for linene til båt B, C, D å legge seg over A. A har en fordelaktig posisjon med sitt linesett ytterst til høyre. Båten setter line midt i egga der havbunnen skråer mest. Her er det som regel mye fisk. Til gjengjeld plasseres A sin andre linepart helt til venstre. Her er bunnen nesten helt flat, og det er sjelden mye fisk å få. Nederst til høyre står det garn.

Fiskerne i Krangelegga satte to lineparter hver i 1991. To båter hadde for eksempel den ene "parten" (en kjede av liner) over den beste delen av egga, og måtte derfor sette den andre "parten" i et område som regnes som mindre fiskerikt. De andre hadde begge linepartene sine på middels gode posisjoner;

"...derfor så må vi førdel littegrann på de der plassan. Han som va væstrast får minst når det ikkje e fesk på sig. Men så e han norst med den anner part'n. Vi kan sei det sånn før å eleminer. Før då får han når stampa som han e sekker på å få meir enn vi anner.....Ja førr vest ikkje så kunne vi jo gjer det sånn at vi skifta og hadd kver sine daga. Men det e litt uhøvelig førr vess du e uheldi enn dag og møsst litt lin, så e det jo en tjans å få det opp næste dag,-hvess det ikkje e en anna båt der."

Fiskerne på Krangelegga kan med stor sikkerhet slå fast hvor stor fangstmengde de vil få i de ulike posisjonene på egga. De har for vane å sette like mye bruk og får noenlunde like fangster. Fordelingen av havområdet blir oppfattet som rettferdig. Det synes som om det er en av grunnene til at de er fornøyd med å ha faste posisjoner på Krangelegga.

"Sånn som den båt'n sånn som e austrast,-hvess det e mykkje straum så fer han utfør og då fer han i ei sånn holla,-ei sånn rått holl. Og der får han ikkje torsk, han får berre auar. Så det mæst ideelle det å få vær akkorat oppi kant'n. Med det samme fesken kjæm så stør han sæ vældi der før han svøm over. Egga, det e liksom der fesken "stør se" (står og stanger mot bakken), og der e det veldi flott å vær når det e fesk. Som regel så e det nu fesk der, imot vess du kjæm på ei sånn slætta. Dær (på slætta) e det bære når fesken e på sig at du kan få nokka."

Hver båt har havgrunner med forskjellig høydenivå, og har derfor større mulighet til å gjøre et godt fiske selv om fisken skulle holde seg i et bestemt

høydenivå. Fiskerne her kjenner området, fiskens vandringer og redskaper så godt at de vet hva som er gode og dårlige posisjoner, og er trygg på at ingen forsøker å lure dem. De konkurrerer ikke om plassfordelingen som er innført. Normene og reglene for hvordan man skal forholde seg til hverandre og fordele egga er fastlagt. Det er en mer gjennomført fordeling av området på Krangelegga enn det er på Mulegga. På Krangelegga vurderer man ikke fordeling bare utfra størrelsen på teiger, men også forutsetningene for et godt fiske i de enkelte lokalitetene.

Samarbeidet om havfordeling har fungert svært bra etter at det ble faste båter og den nye teknologien er tatt i bruk. Alle fiskerne på egga har fordeler av å delta i det sammensveisete kameratbåtlaget. De hjelper hverandre med å utveksle erfaringer og støtter hverandre i konfrontasjoner med andre utenfor fellesskapet. Den korporerte gruppen sørger også for å sikre hverandre plass på egga hver sesong ved å holde av plass til hverandre. Dette skal jeg komme tilbake til i neste kapittel.

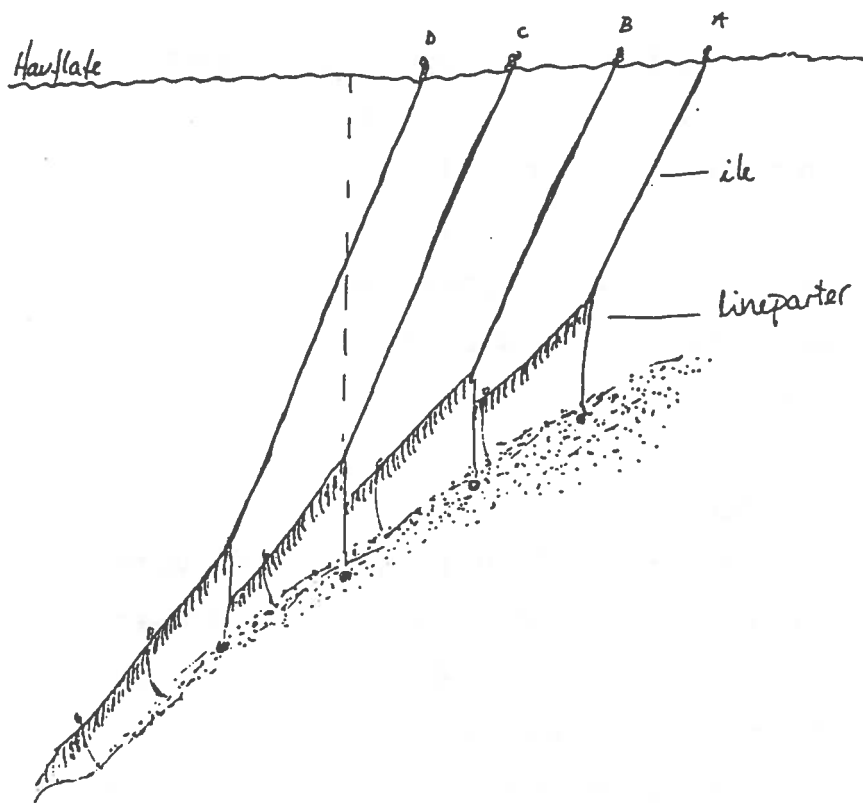
Linefiskere på Krangelegga samarbeider også med noen garnfiskerne som står i ytterkanten av Krangelegga. Samarbeidet går på at deltagerne i line- og garnfisket vet om hverandres posisjoner og tar hensyn til dem. Samarbeidet krever altså ingen utstrakt koordinering og kommunisering. Et par garnbåter driver fast i "eggområdet" og setter garna i relativt faste posisjoner. Linefiskerne setter ikke i garnbåtenes deccaposisjoner, men forsøker å sette lina så nært opptil garna som mulig, fordi garna står på et område som regnes for fiskerikt. Selv om garnbåtene har retten til å utnytte hele området på sin side, velger de å ta hensyn til linefiskerne. Dette samarbeidet koster dem lite fordi mesteparten av området som linebåtene setter på er uegnet for garn.

4.5. KOORDINERINGEN AV LINESETTINGEN PÅ KRANGELEGGA

Samarbeidet mellom linefiskerne er svært gjennomført. For å kunne sette bruket så tett har alle linebåtene samme størrelse på steinene som brukes til søkke, og samme type og størrelse på kavlene som er oppdriften på lina. Størrelse og antall på steiner og kavler er avpasset de lokale strømforholdene i egga. Lik tyngde på søkke og oppdrift gjør at hver linepart står likt i strømmen. Denne avpassningen gjør at linene kan settes tettere. Slik unngår de at linepartene filtreres inn i hverandre. Samarbeidet mellom de som fisker på Krangelegga er så utstrakt at det medfører en sterk avhengighet til at alle har kjennskap til hvordan fisket skal gå for seg.

Skipperne avtaler hvilken dag de skal begynne fisket for sesongen. De avtaler til og med klokkeslett for når de skal gå ut til egga, og går ut samtidig. Alle fire båtene går så til et bestemt "startstrek" på enden av egga. Her venter de på hverandre og går i posisjon. Den første gir gass og kaster dreggen og lina i havet, og så følger de andre på med noen få minutters mellomrom. De går side om side på en skrå rekke nedover feltet (figur 5). De må også her sette brukene samtidig for at linepartene skal kunne plasseres så tett. Det er bare rundt 20 meter mellom hver av båtenes lineparter. Her, som på Mulegga, tar strømmen ilene slik at store havområder sperres av dersom fiskerne ikke tar hensyn til strømforholdene og ilene til nabobåten. Denne måten å sette bruket på er fast. Organiseringen tar hensyn til de muligheter og begrensninger som ligger i de lokale forholdene, og ny teknologi. Entydige forventninger og konstituerende normer legger føringer på hvordan hver av de faste fiskerne egga skal handle i forhold til hverandre.

Figur 5 Skisse over hvordan linebruk står i havet på Krangelegga.

Skipperne har god kontakt med hverandre. De snakkes over VHF eller på telefon. De slår også av en prat når de møtes på kaia. De diskuterer om de skal gå ut dersom været er usikkert og sier fra dersom en båt må på slippen ol. De snakkes over VHF når noe går galt, eller om "alt og ingenting." Under selve settinga av linebrukene er samhandlingen så innkjørt at samtaler er unødvendig. Hver skipper vet hva som skal gjøres og hva som kreves. Hvis noe uforutsett skulle oppstå kontakter de hverandre per telefon eller VHF. Det er ikke uvanlig at det oppstår problemer for en av båtene. Under dragingen av linepartene kan en for eksempel få "ende;" dvs. at lina slites og må hales opp fra neste ile. I slike tilfeller venter alle de andre båtene på den som har problemer. Ventingen er en av kostnadene med et så tett samarbeid. Hvis alt forløper som normalt så kjenner fiskerne rutinene så godt når de fisker sammen at de ikke trenger kommunisere for å få samarbeidet til (jæmfør Kristiansen 1985). Det er heller ikke slik at de planlegger hvordan de skal sette brukene neste gang. Det eneste de trenger å gjøre avtaler om, er når de skal ta neste tur ut til Krangelegga.

4.6. NORMER OG REGLER PÅ TVERS

Eksemplene fra Mulegga og Kranglegga har vist at det er dannet uformelle sosiale system med organisering. Den uformelle organiseringen kan gå på tvers av formelle lover og regler. Noen formelle regler er lagd for å regulere trafikken på havet slik at brukskollisjoner unngås, mens andre er til for å holde kontroll med fangstmengde. "Trafikkreglene" er ikke alltid tilpasset lokale forhold. Dette kan føre til at fiskerne etablerer uformelle tilpasninger og regler som går på tvers av de formelle reguleringene.

På Mulegga kan dette eksemplifiseres med et spesielt forhold mellom garnfiskere og noen snurrevadfiskere som pleier å være i området. Snurrevaden er regnet som et passivt redskap, og har derfor adgang til feltet hele sesongen. Snurrevadfisket foregår oppe på flaten like ovenfor egg-kanten. I denne kanten står det garn. Reguleringer slår fast at snurrevaden ikke skal komme nærmere enn en sjømil fra garnendene. "Men det praktiseres jo aldri". Bestemmelsene ignoreres av snurrevadfiskerne som hevder at de må fiske mye nærmere garna hvis de i det hele tatt skal få fangst. Garnfiskerne ser gjennom fingrene med disse reguleringsbruddene, selv om de noen ganger er frustrert fordi de mener at snurrevaden kommer for nært. I slike tilfeller beklager de seg over VHF'en. Oppsynet som skal ha den formelle kontroll med at alt går rett for seg, lar også brudd på disse reguleringene passere ubemerket. "Vi kjenne jo dæm også" sier snurrevadfiskerne. Snurrevadfiskerne er erfarne og har hittil ikke ødelagt garn. Garnfiskerne og oppsynet vet at de har denne erfaringen og har tillit til at de mestrer dette dristige fisket. Ukjente ville antakelig ikke ha fått lov til det samme. De faste snurrevadfiskerne kan altså tillate seg å bryte reguleringene fordi de blir ansett som dyktige fiskere. Dette er eksempel på at vurderinger av enkeltpersoners erfaring og egenskaper kan telle mer enn formelle reguleringer.

Ballstadbåtene gjør også ting som strengt tatt er ulovlig. I 1986-87 gikk fisken dypt, slik at båtene måtte forflytte seg lenger ut på "bankene". Fiskeinnsiget til Kranglegga var tilnærmet lik null. Under fisket på "bankene" måtte de handle

mot fiskeridirektørens bestemmelser. Bestemmelsene gikk i dette tilfellet ut på at det skulle være store gummiblåser, refleks og lykt på ilene, for at andre båter skulle se dem. De sterke strømforholdene gjorde dette til et håpløst foreteende. Blåsene ble dratt under vann og komprimert. De sank og tok med seg lykta som koster rundt 600 kr. Bruk av lys på ila har ingen hensikt under så sterke strømmforhold. Kavler, det vil si glasskuler, er det eneste som fungerer; blir de dratt under, så kommer de opp igjen. Krangeleggaskipperne vil forsøkte å endre det de mener er umulige bestemmelser. De har holdt møte og forfattet brev til fiskeridirektøren der de forklarer ulempen med lys og blåser i disse farvannene.

"..Og du skjønn det her hadd vi jo ei heil avhandling om. Vi satt jo å skreiv en to-tre stykkja, og spekulert og utreda førr å få det på pappire det der der. Det gikk et par køelstunde me tel å førklar kors'n det verka."

Dette er eksempel på at lokal territorial kunnskap er viktig i utformingen av myndighetenes bestemmelser og reguleringer på havet.

For at reguleringer skal bli overholdt må de bli oppfattet som legitime (Jentoft & Kristoffersen 1989, Mikalsen 1985). Selv om reguleringene har som hensikt at brukskollisjoner skal forhindres, må de ha større fordeler enn ulemper for å få legitimitet. Det er selvfølgelig ingen fordeler å drive snurrevadfiske på områder der man ikke får fisk. Snurrevadfiskerne avpasser seg derfor etter de lokale forholdene, og de erfaringer de har i området. Så lenge de ikke forårsaker skade på garn, synes de ikke selv at de gjør noe galt. Krangeleggafiskerne er på sett og vis tvunget til å ta høyde for de lokale forholdene, og bryter de formelle bestemmelsene for merking av bruk. Samtidig føler de seg ikke tilfreds som regelbrytere og forsøker å få omgjort bestemmelsene.

4.7. OPPSUMMERING

Tidligere var det konkurranse og konflikt mellom fiskerne på Krangelegga og Mulegga. Konflikten er nå redusert eller eliminert gjennom uformelle system som, til en viss grad, sikrer samarbeid, orden og kontinuitet i samhandlingen på fiskefeltene.

På Mulegga fisker de med garn og snurrevad. Mange båter fra forskjellige lokalsamfunn fisker her. Samhandlingen mellom dem var konkurransepreget og konfliktfylt på 70-tallet. Interaksjonen mellom dem dengang kan best beskrives som et **interavhengig system**. De ble etterhvert utilfredse med uregulert konkurranse og ville skape en ordnet fordeling av området. I et forsøk på dette inngikk de uformelle avtaler som skulle regulere samhandlingen. Avtalene som skulle sikre fordeling og egen tilgang til fiskefeltet ble brutt da det viste seg at fisket var bedre på den ene kanten av egga. Flere av Muleggaskipperne valgte nemlig å holde seg til at det formelt ikke er noen begrensninger på hvor man kan plasere garnbåten på fiskefeltet. Uformelle regelverk som tilsa at hver båt skulle sette bruk innenfor sitt heimhav ble med andre ord brutt etter en kalkulering om hva som ga mest egennytte. I dag har de endt opp med en fordeling av området som medfører konkurranse om posisjoner innenfor en ramme av samarbeid. Dette samarbeidet går ut på at hver enkelt må holde seg innenfor et område av en viss størrelse. Den uformelle organiseringen oppfattes som rettferdig og medfører spesifikke rolleforventninger. Det at fisket organiseres etter avtalte "spilleregler" impliserer en overgang til et **funksjonelt sosialt system** på Mulegga.

På Krangelegga var det også konkurranse og konflikt mellom deltagerne under oppstarten av fisket på egga. Konflikten gikk mellom allianser av garnbåter og linebåter. Koalisjonsdannelsen viser at det er spesifikke forventninger til skipperen utfra den redskapstilhørighet båten hadde. Det dreier seg altså i **utgangspunktet om et funksjonelt system med konkurranse og konflikt på Krangelegga**. Etterhvert ble det bare linebåter fra Ballstad igjen på Krangelegga.

Disse inngikk over tid stilltiende overenskomster om at hver deltager skulle ha hevd på bestemte posisjoner. Fordelingen gjøres slik at hver deltager i sum får noenlunde like fiskerike områder til rådighet. På Krangelegga samarbeides det ikke bare om å fordele egga slik at alle får tilgang til like store områder. De ser også på forutsetningene hver båt har for å gjøre et godt fiske i de enkelte posisjonene. På Krangelegga er det, i likhet med fisket på Mulegga, også slik at linefiskerne tar hevd på bestemte posisjoner, men samarbeidet er mer gjennomført og innarbeidet. Man stiller ikke spørsmål ved organiseringens motiver og mål på Krangelegga. Det er entydige forventninger til hvordan man skal handle og et fasttømret system slik at man kan si at samarbeidet i høy grad er **institusjonalisert** blant linefiskerne på Krangelegga.

På Mulegga og Krangelegga er båtene i varierende grad avhengige av hverandre for at arbeidet skal gå problemfritt. De er gjensidig avhengige av at alle kjenner til hvordan samarbeidet foregår her ute. Den store båt-og brukstettheten gjør at det i det minste må være enighet om hvordan setting og draging av bruket skal foregå.

Formelle regler som skal styre trafikken på havet er ikke bestandig tilpasset de lokale forholdene. Som eksempel er det nevnt regler for bruksmerking og avstand mellom ulike redskapstyper. Grunnen til at regler brytes kan ofte være en overbevisning om at de lokale forholdene ute på feltet krever at spesielle hensyn tas. Reguleringer som skal forhindre brukskollisjoner, men som i stedet skaper omfattende redskapstap eller fører til at man ikke får fisk, oppnår ikke legitimitet. Det er fiskerne selv som er oppe i situasjonen og har erfaring med redskapene på disse lokaliseringene. Det er derfor forståelig at de mener seg kvalifisert til å lempe på reglene dersom de mener det er mest rasjonelt og hensiktsmessig for alle parter.

5.0. BETINGELSER FOR SAMARBEID

Ut fra aksessdiskusjonen og den antropologiske kritikken til allmenningsteorien, vil det i dette kapitlet interessant å finne ut hvorvidt fiskerne på Mulegga og Krangelegga forsøker å sikre seg eksklusiv aksess til fiskefeltene. Videre vil det være interessant å finne ut mer om hva som virker befordrende på henholdsvis samarbeid og konflikt.

Jeg vil videre fokusere på koblingene innad i de sosiale systemene på Krangelegga og Mulegga. Er det sammenheng mellom samarbeidsrelasjoner på tvers av båtene,- og båtenes lokalsamfunnstilhørighet? Samarbeidet på fiskefeltene kan betraktes som et sett innbyrdes aktiviteter og sosiale roller, det vil si som et sysselsettingssystem. Det er i så måte interessant å studere hvordan nye deltagere innlemmes i det uformelle systemet, og hvordan normer markeres. Dette vil jeg gjøre ved å studere sosialiseringprosesser og sanksjonering av handlinger.

5.1. SOSIAL INTEGRASJON PÅ KRANGELEGGA OG MULEGGA

Det som i dag regnes for Krangelegga har som nevnt bare plass til fire-fem linebåter og noen garnbåter. Linefiskere på Krangelegga fisker med dette redskapet året rundt. De fire skipperne som har ansvaret for linebåtene har vokst opp sammen og kjenner hverandre godt. De er i 50-60 årene og har, foruten en av dem, relativt nedbetalte båter og redskaper. Båtene har stabilt mannskap som kommer fra Ballstaddistriktet. Linefiskerne samarbeider tett og ser hverandre ofte. De møtes på kaia, i verkstedet, i organisasjonsarbeid og på andre samlingssteder i lokalsamfunnet. I tillegg holder de sammen på fritiden under hele hyselinefisket ved Finnmarkskysten. Linefiskerne på Krangelegga har altså mye til felles, og har hyppig kontakt med hverandre. Dette er kanskje

en forutsetning for felles oppfatninger om hvordan forhold bør være både i lokalsamfunnet og på fiskefeltet.

Garnfiskerne på Mulegga utgjør derimot ingen ensartet gruppe. Muleggabåtene fangster med forskjellige redskaper og etter ulike fiskeslag resten av året. Noen drifter f.eks. med snurrevad og loddefiske, andre går på rekestråling. Fiskerne på Mulegga har altså ikke identitet som garnfiskere året rundt. Bortsett fra i skreisesongen driver de heller ikke i de samme havområdene. Noen holder seg langs Troms- og Finnmarkskysten, mens andre går til Barentshavet.

Mulegga er mye større enn Kranglegga i utstrekning, og gir derfor plass til flere båter. I begynnelsen av 90-tallet driftet 17-18 båter mellom 64-84 fot der. Båtene kommer fra rundt seks ulike steder fordelt på Tromsø kommune, Kvaløya, Sommarøya og Senja. Det var med andre ord mange som ikke kjente hverandre før de begynte å drifte på Mulegga. I den senere tid har det vært slik at de som ikke er fra samme lokalsamfunn gjerne støter på hverandre på møter, på slippet på Sommarøy, i organisasjonsarbeid, i Tromsø by og i uformelle sammenkomster. De snakkes også over VHF'en. Selv om Muleggaskipperne ikke utgjør et fellesskap på bakgrunn av landtilhørighet, så vet de i dag om hverandre og hva som "skjer" på de enkelte båtene.

Skipperne på Mulegga utgjør ingen homogen gruppe når det gjelder alder og inntektsbehov. Noen er unge og nyoppstartet, andre har nylig foretatt store investeringer, mens atter andre er erfarne skipperer med oppspart kapital. De som er relativt nyoppstartet må fiske mye for å dekke utgifter til båt og bruk. De synes det er vanskelig å forsake økonomisk gevinst, slik man må fordi den lokale organiseringen på Mulegga krever at alle skal få tilgang til noenlunde like store områder. Samarbeidsrelasjonen krever med andre ord at alle skal komme tilnærmet like godt ut, og er basert på en norm om rettferdighet og likhet.

Linefiskerne på Krangelegga har mer felles og mer som knytter dem sammen, enn de som holder til på Mulegga. Det er med andre ord **større sosial integrasjon mellom aktørene på Krangelegga enn på Mulegga.**

5.2. AKSESSRESTRIKSJONER OG OPPLÆRING AV NYKOMMERE

Stabile forventninger innad i det lokale systemet på Krangelegga gjør at interaksjonssystemet fasttømmres. De faste posisjonene båtene her går tildels i "arv" fra far til sønn. To av skipperne er opplært på egga av sine fedre, mens en annen overtok båten etter en onkel. De gikk gradene som mannskap dengang fedrene var med og startet opp fisket på Krangelegga.

Krangeleggafiskerne sier det ikke er plass til fler enn de fire linebåtene som holder til der, selv om det i den senere tid har vært vanlig med fem linebåter på egga. Disse tvetydige signalene tyder på at de ikke vil inkludere hvem som helst. Linefiskerne utgjør en korporert gruppe som beskytter hverandres interesser. Dette kan eksemplifiseres med hvordan de forholder seg til en femte båten som ikke var der i 1990:

"Han der kar'n (båten) ligg nu litt længer ner på banken. Ja, men han kan vi regn me kjæm en dag, og det blir akseptert."

Skipperen på den femte båten er også fra Ballstad, (denne båten er ikke omtalt tidligere, og er ikke tegnet inn i figurene) og er også sønn av en av "gammelskipperne" som startet fisket på egga. Et område blir holdt av til denne båten fordi den regnes "med på laget", mens andre båter stenges ute på grunn av plassmangel.

Det sosiale systemet på Krangelegga er altså svært lukket for nye deltagere. Av de som har driftet på egga de seinere årene, er det likevel en som kan karakteriseres som "nykommer". Krangeleggafiskerne kjente de som var ombord

på denne båten fra før av. Skipperen på "nybåten" hadde tidligere vært mannskap på en av de faste båtene. Han kjente til hvordan fisket på Krangelegga var organisert. Han var imidlertid uerfaren som skipper og hadde, uten særlig hell, fisket i området litt bortenfor egga. En morgen lå båten hans og ventet til de andre kom ut på Krangelegga.

"Han låg nu bære der, og det høvd nu bære slik at han slo sæ ner der i egga og føllt spællereglan og blei med."

Siden det var plass til båten hans fikk han sette ved siden av dem og ble etterhvert opptatt i fellesskapet. De andre skipperne lærte han det øvrige han trengte å vite for å kunne fungere i den faste organiseringen. Det synes som om de følte en viss forpliktelse til å hjelpe nykommeren:

"Ja han va nu litt længer væst åsså fikk han nu'kje tel ...han fikk minner fesk, åsså kom han nu bære reint telfeldivis og vart nu godtatt ut'n videre."

Den positive holdningen til å ta noen "nye" opp i systemet har de ikke om hvem som helst. Det koster å investere i opplæring av nye samarbeidspartnere. Nye deltagere må som sagt innføres hvordan settingen skal foregå, og må avpasse bruk etter hverandre ved å ha samme tyngde og oppdrift på linebruket som settes. Integreringen krever opplæring. Linefiskerne unngikk noe av disse opplæringens kostnadene fordi nykommeren kjente til systemet:

"Han veit kors'n systeme e. Han kan ikkje bynn å sætt aleina her, ut'n at han ved sia ha dri opp all bruke. Så venta vi alle sammen, uansett om han ligg om så en time å plages og ikkje får te seg redskapen, så e det ingen av oss som bynn å sætt førr at han e ferdi. Då blir det vase."

Risikoen for at nykommere skal få innkjøringsproblemer er stor. En nykommer fører også til at de faste båtene må sette linepartene enda tettere, med den faren for brukskollisjoner det medfører. De faste skipperne valgte likevel å innlemme nyskipperen i fellesskapet. Det dreide seg ikke om å innvie en fremmed. Det var en skipper de kjente godt fra før. Han var på en måte allerede en del av

felleskapet, og kunne forvente hjelp. De faste deltagerne stod mellom å vise en "kameratbåt" solidaritet, og å beskytte hverandres interesser. De motstridende lokale rolleforventningene medførte at de faste skipperne kom opp i en rollekonflikt, og det synes som nykommeren ble vurdert etter hvordan de trodde han ville fungere som samarbeidspartner.

Linefiskerne på Krangelegga kontrollerer en spesiell kompetanse om fisket i dette området. Det gjør at de kan velge hvem de vil gi slippe til i fisket på egga. De deler ikke kunnskap, erfaring og informasjon med hvem som helst.

På Mulegga kan de ikke drive en like utstrakt aksessbegrensning og informasjonskontroll. Der er de i en viss forstand tvunget til å utveksle kunnskap og informasjon om økologi, teknikk og organisering. Informasjonsflyt er påkrevet for å kunne gjennomføre områdefordeling og koordinering av setting og draging av garn. Nye deltagerne må vite at de bare har et begrenset område til rådighet for garnlenkene sine, og de må lære hvordan garna skal settes for at naboen skal få satt sitt bruk. Det er ikke dermed sagt at man ønsker at det skal komme flere båter til egga, men det er til felles beste at nye deltagere tilegner seg denne kunnskapen, slik at de ikke skaper problemer for de erfarne fiskerne i området. Her dreier det seg om at det i midlertidige koalisjoner foretars strategiske beslutninger om å utveksle informasjon, jamfør Gatewoods (1984) hypotese. På Mulegga er det heller ikke et så avansert samarbeide som på Krangelegga. De samarbeider ikke så tett, og har som nevnt fremdeles en viss konkurranse om plassering. Muleggafiskerne har derfor ikke samme mulighet til å stenge andre ute fra dette fisket. Likevel blir fisket på Mulegga stadig mer lukket. Skipperne fra Sommarøya kontaktet alle som de visste hadde tenkt seg til Mulegga i 1989, og forteller om innkallingen:

"..-og vi oppdaga då at det va en del folk som villa snik i kæn. De passa på og tenkte at nu skal æ hive mæ me så æ og får mæ "tall" (deccatall,- eller mao. posisjon på egga). Vi har jo ikkje direkte førbydd folk, men vi har leksom prøvd å holt det innen famelien av dem som har vorre i Mulegga. Det va dæm som skulle vær der."

Fiskerne på Mulegga vil ikke dele plassen med enda flere. Sitatet viser at det er dannet en gruppe aktører som mener de har eksklusiv adgang til området, og at de som har fisket på Mulegga en tid forsøker å definere hvem som skal ha rettigheter til dette fisket. De forsøker å begrense tilstrømmingen av båter ved å bare invitere de som har driftet på egga tidligere til møter som skal omhandle fordelingen av egga.

Selv om det er konkurranse om teigene på egga, er flere skipperer på Mulegga vant med å sette garnlenkene i bestemte posisjoner. Ofte er det slik at de vil beholde disse posisjonene. Flere hevder at det er avgjørende å ha grundig kunnskap om bunn og strømforholdene i en spesiell posisjon.

"Som regel så vil du ligge der som du har vorre vant tel å ligge, før du lær nu litt etter kvært også med sættinga."

En skipper på Mulegga uttrykker klart at han mener det er erfaringen fra å sette bruk i en bestemt posisjon som er avgjørende for om man får god fangst:

"- det kan telsynelatende se sånn ut at enkelte plassa e bedre enn andre, før hvess det ligg en båt der i fleire år så bli du vældi godt kjent der me å sætt bruk og får det sånn som du vil ha det."

Likevel blir enkelte posisjoner ansett som bedre enn andre, og det konkurreres om dem. Et unntak fra "den som kommer først" regelen er en Senjaskippers plass på sørvestenden av Mulegga. Gjennom årelang erfaring har han funnet frem til deccaposisjoner som gir godt fiske. Han har opparbeidet hevd til denne plassen fordi han var den første fiskeren på hele Mulegga og har plassert garna i de samme deccaposisjonene siden da. Det er knyttet legitimitet til at han har "faste tall." Kanskje vil det over tid utvikles legitimitet for at også andre deltagere på Mulegga får faste områder å plassere garna i.

5.3. SANKSJONERING AV NORMBRUDD

Også på Mulegga er det viktig at nykommere sosialiseres inn i de normer og regler som gjelder der. De mest erfarne blir irritert over nykommere som ikke følger de avtalte "spillereglene";

"..de kom her nord og satte, og dæm plaga oss jævoli og vi fikk vase. Han va og drog feilt og satte ner de andre. Då va det en som hæva stæmmen på en ordentlig måte. Han måtte ikkje komme her å tru at han kunne gjøre som han ville illamme oss som kunne det herrane."

De som ikke retter seg etter forventninger og regler blir irettesatt. Hvis det ikke nytter å si fra, er noen villige til å gå mer drastisk til verks.

"-No e æ blidd så gammel i det her "gamet", at hvæss æ ikkje får det tel på anna måte så løyse æ blåsa og søkk garnan som står der ner."

Så harde sanksjoner er sjeldne. Det skal gode grunner til før en skipper føler at han kan gripe inn i andres muligheter til å gjøre en god fangst.

Selv om fiskerne på Mulegga som oftest er klar over de forventninger som stilles til dem med hensyn til samarbeid, så hender det som nevnt at normene brytes. Selv venner kan bryte avtaler, og det blir tatt ekstra ille opp.

"Men æ har jo opplevd at sælv gode vænner har lægge førr mæ, og det e jo sånt folk du mässe respekt'n førr. Du kan jo lyge enn gong førr at du ska få tel inntækt'ns ervervelse, men du kan'kje fortsette å lyge uten at du blir oppdaga, og sånne kara dem gjør det ikkje så mange gånga før dem blir straffa."

Det føles som et særlig stort svik når venner, slektninger og sambygdinger bryter overenskomster, regler og normer. De ulike rollene er sammenvevd og fører til at man ikke bare vurderes som fisker eller skipper i samhandlingen på havet. Roller som sambygding og venn blir også relevant. Man forventer av venner at de viser samhørighet, respekt, ærlighet og støtte. Brudd på normer på havet kan derfor oppfattes som et personlig angrep.

Trusselen om sanksjoner er som oftest nok til at normene overholdes, men en episode oppstod da en relativt "fersk" skipper satte i en Senjaskippers faste posisjon på Mulegga. Den nye skipperen hadde vært mannskap ombord på Senjaskipperens båt og hadde god greie på de faste decca-tallene denne båten brukte. Selv hadde han fisket dårlig lenger bort i egga, så da "gammelskipperen" hadde bruket sitt oppe for helga, så han sitt snitt til å sette sine garn i den velrenommerte posisjonen. Gammelskipperen tok dette ille opp og uttrykte både sinne og skuffelse over VHF'en. De andre Muleggafiskerne forsto gammelskipperens sinne og mente at det var riktig å si fra. Samtaler over VHF'en kan fanges opp av alle båtene i det nærmeste havområdet og hørtes ombord på resten av båtene på Mulegga. Den offentlige utsjellingen var en virkningsfull sanksjon,- nyskipperen har hittil ikke satt flere ganger i gammelskipperens posisjon.

Krangeleggafiskerne har ikke sine feider med hverandre, men med båter utenfor fellesskapet. De mener som nevnt å ha hevd på faste posisjoner, og forventer at båter utenfra respekterer dette. Dersom en utenforstående setter på deres område og bryter denne uformelle loven blir han sanksjonert. En episode oppstod da en båt fra Napp hadde satt line tvers over egga etter en uværsperiode. Dette skjedde før båtene fra Ballstad hadde kommet seg ut til feltet;

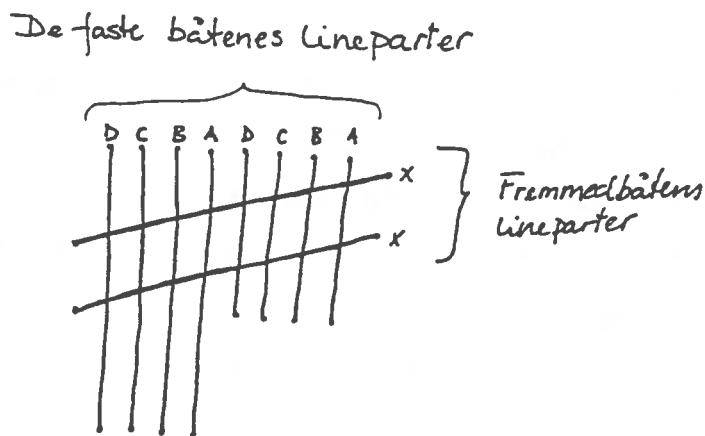
".. og du sjønn, det va en båt og han ødela før fem andre båta. Vi mått jo ta og reng åt mainn' og førtælt kors'n det va. Og vi sa at når vi kom ut så mått han ha det klart, at ent'n så måtte han gjør sånn som oss, eller så mått han bære fer."

Nappbåten godtok ikke ultimatumet. Skipperen ombord var forbannet fordi han mente at det var den som kom først som hadde retten til å sette bruket. Skipperne ombord på de faste båtene ble rasende og kjefte over VHF'en, men overhøvlingene nådde ikke frem;

"Og han sætt jo bære, og vi va jo bære og å sætt. Men vi va så førnuftig at vi sætt ikkje i samme rætninga, vi bære skrådd. Og han fikk jo en fæm-seks (line)parta over si lina så han måtte løft opp. Ja åsså fikk han de her dræggan oppå (line)part'n og då e det næst'n umulig å dræg opp."

De faste båtene satte derfor line over hans bruk. De "satte han ned". Dette er en sterk negativ sanksjon som medførte et kolossalt merarbeid for Nappbåten. For å få opp lineparten måtte de ombord på Nappbåten smøye sitt bruk under linepartene de andre hadde satt. Dette er farlig fordi det er risikabelt å dra en nylonline i strekk. Den kan slites slik at "anglene" (krokene som agnet er festet på) spretter inn over mannskapet som drar.

Figur 6 "Nedsetting" av bruk på Kranglelegga.

De faste båtens lineparter er angitt som strek med bokstavene A,B,C, og D. Fremmedbåtens linepart er angitt med X og går på tvers av fiskefeltet.

Skipperen på Nappbåten kontaktet derfor kystvakta og klaget over episoden. De faste deltagerne på Kranglelegga ropte også opp kystvakta og forklarte seg. Kystvakta valgte å holde seg utenfor konflikten fordi feltet var innenfor seksmilsgrensen. Disse feltene skal reguleres av oppsyn som ser til at båtene holder seg på såkalte bruks-teiger, men oppsynet fungerer ikke slik i praksis på "yttersia" av Lofoten.

Nappbåten hadde brutt en av de uformelle normene. Selv om han kom først ut på feltet, og formelt hadde alle rettigheter, møtte han ikke forståelse fra de faste deltagerne. De mente at han brukte plassen som fem andre båter kunne utnyttet, og at de hadde "rett" til å straffe han med å "sette ned" bruket hans. Linefiskerne på Krangelegga mener det er innlysende at de burde ha hevdrett til området, siden de sammen besitter kunnskap som gjør at fire-fem båter får plass, mens en "fremmed" tar i bruk hele området alene. De støtter seg til den uformelle norm om at man skal utnytte et godt fiskefelt maksimalt slik at det kommer flest mulig til gode. Den fremmede båten støttet seg på sin side til en formell regel som går på at havområder kan benyttes av den båten som kommer først. Dette er eksempel på at formelle og uformelle normer kan stå opp mot hverandre.

Sanksjonene i disse eksemplene viser at det kan være uoverensstemmelse og konflikt rettet utover mot dem som ikke tilhører fellesskapet på Krangelegga, mens uenighet og konflikt også kan gå innad blant fiskerne på Mulegga.

5.4. STANDARDISERTE OG LOKALE ROLLEFORVENTNINGER

Ombord på båtene har alle faste oppgaver og vet hva som må gjøres. Arbeidsoppgavene og organiseringen varierer etter hvilken type bruk som settes, hvor mange som arbeider ombord, båtstørrelse og utrustningen ombord. Setting av garn og line foregår stort sett automatisk. Etter at blåsa, ila og søkke er kastet er det opp til skipperen å føre båten i den ønskede posisjon.

Under dragingen av garn på Mulegga står det en erfaren mann ved "spillet", som maskinelt drar opp garna. Garna føres videre nedover en renne i båten, og bak i skotten der "skårungen" - den som har minst erfaring - står og legger garna sammen. Langs renna står flere av mannskapet og rensar garna for fisk. Fisken

blir lagt i små containere som skyves bort til en mann som "bløgger", det vil si tapper blodet ut av fisken.

I linefisket på Krangelegga er det som regel bare tre mann ombord i båten. Skipperen står i styrhuset. Lina dras maskinelt opp ved hjelp av en "kort". Arbeidet ved korten er krevende og farlig, i høy sjø er det lett å falle overbord, eller å klemme seg. Han som står her bør være erfaren. Tredjemann tar vare på fisken etterhvert som den dras ombord, og følger med at lina samles opp.

Mannskapet har lange arbeidsøkter, og i perioder av året bor de sammen på båten. De kjenner hverandre svært godt, og forholdet mellom dem utvikler seg til å bli mer enn et yrkesmessig samhold. De har, iallfall etterhvert, multiplekse relasjoner til hverandre. Det er som regel sambygdinger, slektninger eller bekjente som rekrutteres til arbeidet ombord i båten. Som et team er de alle avhengige av at oppgavene blir gjort skikkelig og at hver enkelt gjør sitt arbeide effektivt.

Når de kommer på land må fisken "sløyes" (innvollene tas ut), og veies. På fiskebruket leverer de fisken og treffer mannskap fra kameratbåter. Disse kameratbåtene er gjerne naboer ute på fiskefeltet. Fiskerne fra samme lokalsamfunn kjenner hverandre på tvers av båtene. De treffer også lokalbefolkningen som kommer for å kjøpe fisk og for å slå av en prat. De snakker gjerne om været, hvordan fisken er og størrelsen på fangsten. Gruppen ombord i båten er del av en større helhet som strekker seg over land og hav.

Ombord har besetningen ulik rang. Skippere med lang erfaring har spesielt høy anseelse. Skippernes høye rang synes blant annet i diskusjoner over VHF mellom båtene. Skippere ser på hverandre som likeverdige, og identifiserer båten med han som er skipper. Dette viser at de føler seg overordnet mannskapet. Mannskapet kan kanskje rangeres etter sin erfaring og hvor dyktig de utfører arbeidet ombord, men dette er forhold det ikke snakkes om. Forutenom skipperen får alle ombord lik belønning for jobben de utfører.

Det stilles visse krav til mannskapet ombord i en båt. Mannskapet må være egnet til dette arbeidet. En fisker må kunne gjøre det arbeidet som redskap og naturforhold krever, og må vise at han er effektiv, årvåken, og har interesse for faget. Han må også være lære- og samarbeidsvillig, og gjøre sitt beste. Fremfor alt må han lære å se hva som skal gjøres ombord i båten, slik at han ikke trenger å bli fortalt hva som skal gjøres til enhver tid. Det er slike kvaliteter en skipper er på utkikk etter når han skal rekruttere flere til besetningen. Det går gjerne rykter i lokalsamfunnet hvis en ungdom er på utkikk etter hyre, eller er arbeidsledig. En annen kjent rekrutteringsvei er gjennom fiskebruket. Gjennom det arbeidet ungdommen gjør på land blir det relativt fort klart om han egn seg ombord i båten.

Forventningene til mannskapet er nokså lik på Mulegga og Krangelegga. Ombord på en båt er det imidlertid ganske klart at skipperen må beherske noe mer enn mannskapet;

"Det e jo mange, det e jo det som e så rart,- det e jo mange som kan vær vældi flenk illamme anner. Å gjær arbei på dekke, å uansett, vældi flenk. Men så snart de kjæm i rorhuse så får de'kje tel nånteng."

Skipperen må ha den nødvendige innsikt i hvordan instrumenter og redskaper fungerer. Kunnskap om teknologi er også viktig, og han må i tillegg ta seg av sikkerheten, han må:

"...se etter førskjelli, både me maskin og me båt og alt det. Det..det må jo vær nokka så e sekkert. Før om du går ut at det e dårlig ver at det e storm, eller uansett, du går tætt fram me lande,-det e jo nok at du får stopp en fæm-ti minutt åsså e du jo i fjæra ..."

Sikkerheten ombord må altså ivaretas. Fiskeryrket er farlig og tryggheten man får gjennom et forsvarlig vedlikehold vurderes høyt. At mannskapet vil fortsette å være på båten, er et uttrykk for at skipperen gjør en god jobb (jf Barth 1966). En båt med stabilt mannskap er derfor en god båt.

På Mulegga og Krangelegga sies det at en god skipper tar vare på båt, bruk og mannskap. Dette er del av den nødvendige kompetansen som må til for å gjøre et godt fiske.

"Nån har godt steill på redskapen andre har dårligare steill. Den som har godt steill, han feska normalt."

Skipperen må også kunne håndtere de moderne instrumentene som er vanlig å ha i rorhuset, og være oppdatert når det gjelder teknologiske nyvinninger.

LOKALE FORVENTNINGER:

På Krangelegga forventer skipperne at det tas hensyn til de lokale samarbeidsnormene på feltet. Dette betyr at hver skipper forventes å besitte spesiell kunnskap om hvordan fisket gjennomføres på egga. Det forventes at de behersker teknikken med å sette linebruk så tett. Det er også viktig at de vet hvordan bunnforholdene er og kjenner havstømmene, og avpasser teknikken etter det. Det siste er spesielt viktig ettersom det er mye bruk i området. Hvis ikke risikerer man vaser i linene. Og ".. dess meir vase, dess minner fesk får du". Hvis en båts line driver inn i andres redskap ødelegger man fisket og redskaper for dem også.

På Krangelegga er samarbeid på tvers av båtene nødvendig. Oppgavene de har på havet er sammenkoblet. De faste deltagerne er avhengige av hverandre. Det å ivareta sosiale relasjoner til de ombord på de andre båtene er derfor viktig. Å kunne, og å ville samarbeide med sine kameratbåter tilhører det å være skipper på Krangelegga. Fiskerne her er koblet sammen i et **sysselsettingsystem**. Normene som definerer rollen til skipperen på Krangelegga er entydige. Kravene er at de skal ha grunnleggende kunnskaper om den koordineringen av fisket som foregår her, og de skal samarbeide internt i fellesskapet. Skipperne kjenner hverandre og har multiplekse relasjoner til hverandre. Ser man ut over det sosiale systemet linefiskerne utgjør, så er det

flere eksempler på at båter velger å gå alene til egne felt for å fiske. Samarbeidsnormen er altså lokal.

På Mulegga stilles det også krav til at hver fisker setter seg inn i de lokale forholdene og organiseringen ute på feltet. Manglende innsikt i de lokale forholdene, gir ikke bare dårligere fiske, men kan også her påvirke fangstmengden til andre fiskere i samme område. Brukskollisjoner og unødig stor plassbruk er eksempler på det. Innblanding i stadige redskapskollisjoner gjør at ens renommé som skipper blir svekket.

Det er ikke lenger konkurranse slik som på 70-tallet. Muleggaskipperen på båten med den største fangsten blir ikke automatisk regnet for å være den "beste". Konkurransen om å oppnå den største fangsten er altså dempet. På Mulegga stilles ikke like sterke krav om samarbeidsevne og vilje som på Krangelegga. Det at noen bryter avtalte "spilleregler" på Mulegga viser at samarbeidsnormene ikke er internalisert av alle. Dette kan komme av at fiskerne ikke kjenner hverandre så godt. Adferdsnormene er heller ikke konstituerende og entydige. Det er høyere grad av "rollevarianse" i samhandlingen mellom de som samhandler på Mulegga. Rollene er med andre ord ikke så definitivt og presist definert.

5.5. SAMHANDLINGSFORMER OG LOKALITET

Når båtene er ute på andre felt enn Krangelegga og Mulegga, føler fiskerne konkurransen til andre båter sterkere. Da er de selv fremmedbåter. Mannskapet på Krangeleggabåtene holder sammen når de er i Finnmark på hysefiske med flyteline. Ute på havet holder derimot hver båt seg for seg selv.

Under linefisket i Finnmark er det viktig å komme først til fiskerike områder. Her har ingen båter eksklusive rettigheter, men det er vanlig at flere båter

strømmer til og setter line på steder andre har funnet frem til. Noen av skipperne ønsker å operere alene, og ønsker å ha området for seg selv når de finner et sted de vil sette på;

"E syns det e best å vær på sånne plassa så ingen anner e på. Vess du ha li længe på et felt, så e det ordentli så fesken bli matlei. Det kan vær mykkje å se, men lite å få. Men kjæm du te en ny plass så det ikkje ha vorr båta og du ha registrering, då e det bære å sætt me en gong. Då e du sekra kjæmpefangst,-som regel. Men som regel så e det jo så mykkje båta, at det går bære nån tima så e det jo fullsætt."

Skipperer som ikke følger "stimen" av andre båter, men som selv er aktiv i letingen etter felt med mye hyse, blir regnet som spesielt dyktige. De har kunnskaper, erfaringer og selvtillit nok til å lete alene. Skipperne som deltar i linefiske på Krangelegga sies å være dyktig og har høy status. De tør ta risiko, og har økonomisk ryggrad til å bære eventuelle tap i dette spillet. I lys av de slutninger som trekkes av Barth (1981) - om at skipperens vilje til å ta risiko er avhengig av at han føler at mannskapet har tillit til hans kunnskaper og evner, - kan man også si at Krangeleggaskipperne har, og krever stor tillit fra mannskapet i hysefisket i Finnmark.

Det oppstår ofte brukskollisjoner fordi flere strømmer til når de ser at andre får fisk. Likevel viser Ballstadbåtene straks smidighet i forhold til hverandre dersom de ser faren for brukskollisjon. Det er de fremmede båtene de kan komme på kant med.

"Der e det jo fræmmende båta. Især nu de siste åran når det e blitt sånn koota på hysa. Då kom det jo sættanes folk fra langt sør i lande og nordover. De sætt førskjellige veia, og ingen varskudd kor de va begynnt henne. Då vart det bære tull."

Krangeleggafiskerne samarbeider ikke under hysefisket, men konkurrerer altså i en viss forstand med hverandre. De møtes sjelden og føler ikke dette som et problem. De kommer ikke i konflikt med hverandre. Under hysefisket hender det at to båter setter bruk på kollisjonskurs med hverandre. Noen ganger har

en båt hverken mulighet for å snu eller å avslutte settinga, slik at andre må vike plassen.

"...om du sjøl vise litt godvelja så får du det tel gode en anna gong. Du sjøl kan jo komme i en sånn situasjon at du træng det. Det kan jo forekjæm at man gjer han den der plass'n. Men e det nu fesk, mykkje fesk, så e det nu tungt det. (Flirer.) Men mange gonga gjøres det før å berg bruke."

Det er tungt å gi fra seg en god plassering til folk man ikke kjenner. I dette fisket er det konkurransen om gode posisjoner,- men å vise godvilje når det blir problematisk å få gjennomført en brukssetting,- det kan man "ha igjen" for senere. Selv om det konkurreres, så mener fiskerne at det som regel er bedre å samarbeide i en presset situasjon enn å stå på sitt. Samarbeidet med ukjente under hysefisket i Finnmark er noe som foregår under en slags "tvang". Man samarbeider for å unngå sosiale, og fremfor alt tekniske ubehageligheter. Ønsket om samarbeid er knyttet til Krangelegga og Mulegga, der man er på hjemmebane. Interaksjonen mellom aktører på heimehavet er gjerne mer varig. Dette kan tyde på at en viss varighet i samhandlingen er en forutsetning for samarbeid, og at det er et mer utpreget økonomisk spill, og et spill om status mellom aktører som opererer utenfor sitt heimehav.

5.6. PÅ HAV OG LAND

Mens arbeidet på heimehavet står på kan det som nevnt være konkurransen og konflikt mellom Krangeleggafiskerne og andre fiskere i regionen. Det kan også være konkurransen og konflikt mellom Muleggafiskerne. I sammenstøtene er stemningen opphetet, men dette er "glemt" når man er på land. Fiskerne vet at det er stor sannsynlighet for at de senere, enten på havet eller på land, blir konfrontert med de samme menneskene. En fra Sommarøy sier det slik:

"Men det e jo sånn at når du kjæm på land igjæn så e det glømt. Neste gong så e det på han igjæn, men på land så snakkes vi som vi aldri har vørr på have. Det e ikkje lange bett'n bortover og man træffes jo. - Verkstede e jo her (på Sommarøy.) Det e når det står på, at det e på det hardaste."

Alle vet at uoverenstemmelsene ikke tas med på land. Samhandlingen på havet skal være annerledes, og mer fri enn på land. På land har man for eksempel ikke "lov" til å kjeft på sine naboer. På havet anvender de derimot ofte kraftuttrykk. Fiskerne har en forståelse av at det dreier seg om to adskilte samhandlingssystemer,- et på havet og et på land. Denne forståelsen er gjerne institusjonalisert og er felles for Krangeleggafiskerne og Muleggafiskerne. Kanskje er det bare "koden" som er forskjellig på land og hav. Man legger mindre i kraftuttrykkene når en er på havet enn når en er på land. Det som aksepteres på havet der det kreves høyt tempo og stor presisjon, kan oppfattes som en dyp fornærmelse på land. Konfliktene mellom aktører på land og hav utspiller seg forskjellig med hensyn til hvor mye man må ta hensyn til samhandlingspartene. Man prøver som nevnt likevel å unngå å komme i konflikt med venner og bekjente. Rollene er altså situasjonsbestemt¹⁹. Forventningene til rolleinnhaveren er altså avhengig av samhandlingspartner, og hvilken arena det dreier seg om og den type aktivitet som foregår.

5.7. HVEM SAMARBEIDER MAN MED?

Samarbeid mellom fiskerne på Mulegga og Krangelegga fungerer best blant de som har relasjoner til hverandre på land. Felles lokalsamfunnstilhørighet synes altså å være viktig for at fiskerne skal inngå i samarbeidsrelasjoner og uformelle

¹⁹Jamfør Barth 1966, Goffman 1959. De hevder riktignok at status er situasjonsbestemt, men deres forståelse av status, dvs. rettigheter og plikter som tilhører en posisjon, ligger nært opp til den rolledefinisjonen jeg benytter, dvs. "normgruppen som rolleinnhaveren skal etterleve."

sosiale system på havet. Konflikter og mellom fiskere synes ofte å være knyttet til folk man ikke kjenner så godt, og har flyktige relasjoner til. Likevel er det ingen automatikk i at man ønsker å samarbeide med sambygdinger og kjenninger. Det viste oppstarten på fisket på Krangelegga. Da stod linebåter fra Ballstad sammen med linebåter fra Napp, mens garnbåtene fra de to stedene stod sammen. I konfliktsituasjoner kan altså det å ha samme redskapstilhørighet være like viktig og samlende som det å være sambygding.

Det er også mulig å få til et samarbeid med folk som man i utgangspunktet har lite kjennskap til eller kontakt med. Samarbeidet kan utvikles over tid og trenger ikke nødvendigvis å dannes i ansikt-til-ansikt relasjoner. Man kan komme til enighet over telefon eller VHF. En kar fra Sommarøy forteller denne historien:

"Her i sommar, de her Hillesøydagan det va aktivitetsuke, så va det fæst om lørdagen. Så va de invitert alle dissan væran herpå Sænja, så kom der en masse folk og deriblant en av dæm som bruka å vær nabobåt på Mulegga. Leif hette skipper'n og han ha e jo prata me (over VHF'en) og herrefred, æ kjent han jo like godt som min egen nabo, men æ hadd aldri sedd main'n før. Så han kom hit og han kjent jo han pappa og han pappa tok han me å presentert han som en mann ifrå Greenpeace æ mått hæls på..Mikael Nilsen. Han kjenne nu all slags folk så.. æ stussa nu litt der, men æ hælsa nu på han Mikael. Og då bynnt han å flire, og då va det jo han Leif på Sjøodd. Æ ha jo aldri sett man'n men æ ha jo prata me han i mange år. Så man kjenne dæm bære på stæmmen, nån av dæm."

Dette er en skipper fra Senja og en fra Sommarøy. Selv om disse to ikke hadde sett hverandre, følte de at de kjente hverandre som naboer på land. De har snakket sammen over VHF i mange år, og samarbeidet om å koordinere setting av garn. Det kan altså utvikles gode samarbeidsforhold bare man kan kommunisere med hverandre. Selv om man aldri har sett hverandre, trenger man ikke å defineres som fremmed. Det at folk har tilknytning til hverandre på land er altså ikke en nødvendig forutsetning for at samarbeid skal etableres på

havet. Allianser kan dannes utfra en vurdering av hva man er best tjent med i en situasjon. Samhandlingen på Krangelegga og Mulegga viser imidlertid at de som har etablert et gjennomgripende samarbeid også har tette relasjoner til hverandre.

5.8. OPPSUMMERING

Det er større integrasjon mellom de som fisker på Krangelegga, enn mellom Muleggafiskerne. På Krangelegga er det etablert et stabilt fellesskap. De utgjør en korporert gruppe som beskytter hverandres hevdvunne områder. Det sosiale systemet mellom linefiskerne på Krangelegga er lukket; svært få nykommere slippes inn, og godtas bare etter strenge kvalifiseringsregler. I det siste er det bare en nykommer som er akseptert. De faste linefiskerne stod da overfor alternativet mellom å slippe en kameratbåt inn i fellesskapet, eller å beholde sine eksklusive, hevdvunnene rettigheter på egga. De valgte da å følge normen om å være solidarisk med en de kjente fremfor å beskytte sin eksklusive aksess. "Hvem som helst" kan ikke delta i det system institusjonen fisket på Krangelegga utgjør. En nykommer må settes inn i det uformelle systemet og tilpasse seg den organiseringen som gjelder her. Hvis ikke så blir det ikke plass. De faste deltagerne velger selv hvem de vil dele informasjon og erfaring om økologi, teknologi og organisasjon med. På denne måten styrer de hvem som skal innlemmes i fellesskapet. Hvis andre likevel setter på deres område, så setter de ned "inntrengerens" bruk.

Det er ikke like nødvendig å ha grundig kjennskap til hvordan fisket skal utøves på Mulegga før man begynner å fiske her. Erfarne Muleggafiskere velger likevel å innføre nye deltagere i noen relativt enkle regler, fordi dette er til alles beste. Dersom nykommerne ikke lærer hvordan bruk skal settes kan de ødelegge for de andre båtene.

Også på Mulegga er det dannet en gruppe som mener at de utgjør et fellesskap på egga. De forsøker å hindre at det kommer flere nykommere til egga ved å ikke videreformidle at det skal avholdes møter som angår fordelingen av områder. De forsøker altså på en mild måte å begrense tilgangen til fiskefeltet. Kanskje vil det med tiden bli faste bruksplaseringer og institusjonalisert interaksjon på Mulegga.

På begge fiskefeltene er det handlingsnormer som foreskriver hvem man skal samarbeide med, og hvem man kan og skal ha konflikt med. Gruppen som fisker på Mulegga er ikke så sammensveiset som det fellesskapet som fisker på Krangelegga. Konflikter kan gå innad blant de som fisker på Mulegga, mens fellesskapet som fisker på Krangelegga står sammen og opptrer som en korporert enhet vis a vis intregere.

Normbrudd mellom aktørene på fiskefeltene sanksjoneres med kjefting, eller i verste fall "nedsetting av bruk". Selv om samhandlingen på havet er mer fri enn på land, synes det som fiskere med multiplekse relasjoner til hverandre forsøker å unngå å komme i konflikt. Det er også vist eksempel på at det på Mulegga tas særlig ille opp hvis noen man har multiplekse relasjoner med bryter samarbeidsnormer.

Ombord på båten samhandler mannskapet som kolleger og som venner. De har lange arbeidsøkter og kjenner hverandre godt og utvikler derfor noe mer enn et yrkesmessig forhold. Mannskapet på en båt er del av en større helhet som strekker seg over land og hav. Deltagere på en båt er også knyttet til de som arbeider ombord på kameratbåter og lokalbefolkningen på land. Fiskerne på henholdsvis Mulegga og Krangelegga er koblet innbyrdes til hverandre, og er i varierende grad innbyrdes avhengige av hverandre for å få til arbeidet på fiskefeltet. De er med andre ord koblet sammen i sysselsettingssystem.

Det forventes at skipperen holder båt og bruk ved like, og at han til en hver tid mestrer den nye teknologien. Han skal te seg så ansvarlig at mannskapet vil bli

værende ombord på båten. I tillegg kan det stilles lokale forventninger til samarbeid med andre skipperer i området. Det stilles spesielt store krav til solidaritet og samarbeid på Krangelegga, mens samarbeidsnormer og konkurransenormer er noe som man til en viss grad kan manipulere med på Mulegga. Fiskere som ikke kjenner hverandre særlig godt kan lettere framtre som "individuelle aktører". Mellom individuelle aktører kan det kanskje lettere oppstå konflikt, fordi de slipper å forholde seg til hverandre som "hele personer". Kanskje dette er grunnene til at det tilsynelatende er mindre samarbeid på andre fiskefelt enn man har på sitt heimehav. I en korporert gruppe på et fiskefelt, som også har nære relasjoner til hverandre på land, må aktørene ta høyde for de multiplekse relasjonene de har til hverandre. For å unngå rollekonflikter på land og hav bør de ikke komme i konflikt med hverandre. Likevel kan man si at samhandlingen på havet er mer fri og uhemmet enn på land.

Relasjonene aktørene har til hverandre på land er ikke det eneste som er avgjørende for aktørenes vilje og evne til å etablere samarbeid. Det kan også være at aktører som tilhører samme redskapskategori føler seg som en korporert gruppe, slik som linefiskerne og garnfiskerne i oppstarten av fisket på Krangelegga. Også andre kategoriseringer, som for eksempel etter nasjonalitet og båtstørrelse kan tenkes. Allianser blir gjerne dannet alt etter hvilken "motstander" man står overfor.

Samarbeid er ikke noe man nødvendigvis flytter med seg til andre arenaer. Under Hysefisket i Finnmark overføres ikke de samarbeidsregler og -normer som gjelder på Krangelegga. Dette er normer som defineres lokalt. Dette tyder på at samarbeid krever relativt stabile samhandlingspartnere.

Dersom fiskerne ser nytte av samarbeid, og har vilje til det, vil de sannsynligvis etablere en organisering uavhengig av relasjonene de har til hverandre på land. For å få til organisering og samarbeid må de gjøre avtaler. De må møtes, eller kommunisere ved hjelp av VHF og mobiltelefon. Funksjonelle system er

avhengig av at personer som innehar roller og kommuniserer og deler en viss grad av informasjon og kunnskap.

IV. AVSLUTNING

6. FRA KONKURRANSE TIL SAMARBEID

I allmenningsteorien blir begrensede fellesressurser som fisk betraktet som allemannseie som fiskerne "tvinges" til å konkurrere om. En ressursmessig og sosial tragedie oppstår derfor på grunn av overbeskatning av fiskebestanden.

Det skulle i følge forutsetningene i allmenningsteorien være konkurranse på fiskefeltene, og kanskje også konflikt mellom deltagerne på Mulegga og Krangelegga. Det empiriske materialet har derimot vist at samhandlingen mellom aktørene på Mulegga og Krangelegga i all hovedsak preges av harmoni og orden, og at aktørene samarbeider med hverandre.

Samhandlingen var tidligere preget av konflikt og konkurranse både på Mulegga og Krangelegga, men er i dag kjennetegnet av uformell organisering og samarbeid. Dette viser at aktører er i stand til å samarbeide selv om situasjonen i utgangspunktet ligger til rette for hard konkurranse om "gode" posisjoner. Fiskerne innser at de er avhengige av hverandre innad i en uformell organisasjon hvis alle skal få plass på egga.

Krangelegga er et lite linefelt, med bare fire-fem båter. Noen garnbåter driver også fast i utkanten av egga. Det var konkurranse og konflikt mellom fiskerne som holdt til her i oppstarten av fisket på 50-tallet. Her gikk konflikten først og fremst mellom grupper av line- og garnfiskere. Lokale forventninger ble stilt til hver deltager utfra hvilke redkapskategori båten tilhørte. Samlet sett utgjorde Krangeleggafisket derfor et funksjonelt system med konflikt, mens det innad i alliansene var samarbeid.

Linefiskerne på de fire båtene på Krangelegga utgjør i dag en korporert gruppe. Aktørene i denne gruppen har ikke konflikter seg imellom, og som står sammen utad mot "fremmede" fiskere. De er solidariske og har et gjennomført samarbeid. De har faste rutiner og koordinerer setting og draging av bruk. De har også avpasset redskapene etter den store brukstettheten og de lokale strømforholdene på egga. Det eneste de trenger å gjøre avtaler om, er hvilke dager og tidspunkt de skal gå ut til feltet. Dette gjør de fordi de er avhengige av at alle båtene setter bruket samtidig.

De faste Krangeleggafiskerne møtes ofte på hjemmebane. De kommer alle fra Ballstaddistriktet. Skippere og mannskap treffes i lokallsamfunnet, på kaia og på slippen. Skipperne har i tillegg relativt ofte kontakt med hverandre over VHF og telefon. Det er tette, multiplekse relasjoner mellom dem. Fiskere som kjenner hverandre gjennom andre sammenhenger enn bare som arbeidspartnere, blir ofte vurdert utfra andre roller enn bare fiskerrollen. Hele spektret av roller tas i betraktning. De ønsker kanskje derfor å unngå, eller å dempe konflikt og konkurranse på fiskefeltet. Samhandlingen på havet er likevel mer fri og utvungen enn på land. Det kan tyde på at koden på hav og land er forskjellig.

Det er høy integrasjon, det vil si verdifelleskap, mellom Krangeleggafiskerne. Det er med andre ord sammenheng mellom de verdier som fremmes i det sosiale systemet, og individuell motivasjon mellom aktørene. Oppgavene ute på havet og de faste aktørene er kjedet sammen i et sysselsettingssystem på Krangelegga.

De uformelle regler og normer organiseringen er fundert på er konstituerende og entydige. Innad i det sosiale systemet blir de uformelle normene overholdt. Disse normene, og forståelsen av dem, utgjør en lokal funksjonell institusjon, og representerer en kunnskap Krangeleggafiskerene nødig vil dele med andre. Institusjoner er et felles idè-og verdigrunnlag, en felles normplattform som handlinger ordnes etter. Samhandlingen på Krangelegga er sterkt institusjonalisert. Overgangen fra et funksjonelt system til en institusjon utviklet

seg gjennom stiltiende overenskomster. På Kragelegga har det altså funnet sted en adferds- og handlingsbasert endring fra et funksjonelt system til en funksjonell institusjon.

På Mulegga er det samlet sett lavere integrasjon mellom deltagerne i fisket enn tilfellet er på Kragelegga. Samarbeidet mellom disse fiskerne er mindre gjennomført. Kanskje kommer dette av at denne egga er større og gir rom rundt fire ganger så mange fartøy. Disse fartøyene kommer fra ulike heimehavner og driver med forskjellig type bruk og drifter på ulike fiskeslag andre deler av året. På 70-tallet var det knivskarp konkurranse mellom fiskerne på de ulike fartøyene. Det gjaldt å komme først ut og plassere garn på gode posisjoner, og å få størst mulig fangst. Interaksjonen dengang kan karakterieres som et **interavhengig system**. Et interavhengig interaksjonssystem kan analyseres uten at man tar hensyn til aktørenes rollerelasjoner. Slike system karakteriseres blant annet av at aktørene har stor individuell autonomi, og at individuelle handlinger ofte genererer fenomen som ikke er ønsket av aktøren selv²⁰.

Muleggafisikerne tok selv initiativ til å innskrenke egne valgmuligheter og gjorde noe med det de oppfattet som en uholdbar konkurransesituasjon. De tok bevisste valg om å organisere samhandlingen på fiskefeltet, og avholdt møter der de ble enige om hvordan egga skulle fordeles. De fremhever selv at de så eggenytte i å få et ordnet forhold på egga fordi de på denne måten til en viss grad kunne sikre seg plass neste sesong. Den uformelle organiseringen Muleggafisikerne ble enige om på disse møtene representerer overgangen fra et interavhengig til et **funksjonelt system**. Funksjonelle system er blant annet karakterisert ved at aktørene inngår i rollerelasjoner og en organisert samhandling. Også i denne organiseringen er aktører og oppgaver koblet til hverandre i et sysselsettingssystem.

²⁰Aktøren refererer seg her til beslutningstageren/ skippereren ombord i båten.

På Mulegga samarbeides det om å fordele området i teiger. Dette sikrer at aktørene får noenlunde like store områder å sette bruk på, og at det blir plass til alle de som har vært med på dette fisket før. I tillegg samarbeides det om setting og draging av bruk, slik at området blir utnyttet best mulig. For å få til denne koordineringen, deler de noe informasjon, erfaring og kunnskap med "naboen" på fiskefeltet. Samarbeidet medfører at aktørene ikke utnytter hverandre og medfører en gjensidig forpliktelse som begrenser den enkelte fiskers handlingsfrihet.

Innenfor det funksjonelle systemet på Mulegga er det fremdeles en viss grad av konkurranse om gode posisjoner. Konkurransen dreier seg om å komme først "til", og sette bruk i det som anses som gode posisjoner på egga. Dette viser at det ikke dreier seg om en felles norm-plattform, og felles idé-og verdigrunnlag. Aktørene på Mulegga inngår i et funksjonelt system med organisering og rollerelasjoner, men samhandlingen er ennå ikke institusjonalisert. På Mulegga kan det altså være konflikt innad i det sosiale systemet.

Fiskerne blir stort sett enige om hvor forskjellige båtgrupper kan plassere seg på egga, og hvor stort område hver båt skal ha rett til. De forsøker også å sosialisere nykommere inn i dette systemet. De er blitt enige om at hver båt kan fiske på et område av en viss størrelse, og at den som kommer først til en teig har rett til å fiske der hele sesongen. Samarbeidet om fordeling utgjør en ramme omkring en fremtredende konkurranse om å komme først til attraktive posisjoner som man beholder hele sesongen. Dette viser at konkurranse ikke nødvendigvis medfører konflikt og kaos, men kan foregå innenfor et system av orden og samarbeid.

Muleggafiskerne inngår altså i rollerelasjoner, men normgruppene som utgjør rolleforventningene i dette funksjonelle systemet gir relativt stort rom for "rollevarianse" og manipulering med normene. Dette synliggjøres ved at enkelte skipperer kalkulerer hva som gir mest egennytt når de skal plassere båt og bruk på egga. De manipulerer med regler som gir rom for at det skal være fri aksess,

og uformelle regler som er kommet frem gjennom avtaler om at man skal plassere seg på sitt "heimehav" på egga. Dette er eksempel på at aktører utnytter at formelle og uformelle regler og normer står opp mot hverandre. Slike kalkuleringer med henblikk på egennytte ville kanskje dempes hvis formelle og uformelle regler ikke gikk på tvers av hverandre.

Forholdet mellom interavhengige, funksjonelle system, samt funksjonelle institusjoner kan oppsummeres i en tabell:

Tabell 6.1. Kategorisering av diverse relasjonelle fordringer i interavhengige system, funksjonelle system, og funksjonelle institusjoner.

	interavhengig system	funksjonelt system	funksjonell institusjon
samhandlings-form	konkurrans og ingen organisering	konkurrans eller samarbeid og organisering	gjennomført samarbeid og organisering
aktører	individuelle	gruppe	korporert gruppe
aktør koblinger	ingen koblinger	rolle relasjoner	multiplekse relasjoner
handlings-betingelser	kalkulering	nokså høy grad av rollevariansse -manipulering?	entydige normer
motiv	egennytte/ egoisme	fellesnytte/ solidaritet	solidaritet
kommunikasjon	lite eller ingen	deler noe informasjon	deler all informasjon

Interavhengige system er preget av konkurranse og individuelle aktører som foretar egennyttige kalkuleringer. Det er lite, eller ingen kommunikasjon og kunnskapsutveksling mellom dem, og ingen koblinger som har betydning for interaksjonen.

Funksjonelle system karakteriseres av organisasjon motivert ut fra fellesnytte eller solidaritet, Aktører i slike system danner grupper og inngår i rollerelasjoner. Dette impliserer at iallfall noe informasjon deles. Funksjonelle system kan være preget av samarbeid såvel som konkurranse.

I funksjonelle institusjoner finner vi gjennomført samarbeid innad i en korporert gruppe som deler all relevant kunnskap og informasjon. Normsettet som legger føringer på rollene er konstituerende og entydige²¹. Aktørene har gjerne multiplekse relasjoner til hverandre, i alle fall etter hvert, og er solidariske med hverandre.

Det kan altså skapes orden i en situasjon som ligger til rette for konflikt og kaos. Tabellen overfor og det empiriske materialet viser at aktører kan danne uformelle system basert på normer som sikrer samarbeid, harmoni og orden.

6.1. SAMARBEID I SYSSELSETTINGSSYSTEM PÅ HAVET

Det vellykkede samarbeidet i Krangelegga og samarbeidet mellom fiskerne som hadde en rulleringsordning med hensyn til garnplasering i Likkjebakken på Mulegga, kan tyde på at folk som kjenner hverandre fra før lettere samarbeider. Kanskje er det slik fordi man gjennom multiplekse relasjoner har det tillitsforhold som kreves i et gjennomført samarbeid. Gjennomført samarbeid krever solidaritet, gjensidighet og en oppfatning av at goder og byrder blir rettferdig fordelt. Dette er forhold som det gjerne tar tid å etablere. Felles lokalsamfunnstilhørighet kan i så måte virke befordrende på samarbeidet mellom fiskere på fiskefelt.

²¹ Dette betyr ikke at det ikke kan være rollekonflikter innad i funksjonelle institusjoner.

Det faktum at det er visse regel-og normbrudd innad i det sosiale systemet på Mulegga, kan kanskje derfor forklares med at det er relativt lav integrasjon mellom disse fiskerne. De er mange og ser i motsetning til Krangleleggafiskerne så er de samlet bare i skreifisket. Med andre ord kan størrelsen på det uformelle systemet, og hyppigheten av interaksjon påvirke graden av samarbeid.

Som vist i oppgaven er integrasjon ikke en betingelse for å etablere samarbeid. Redskapsfelleskap kan for eksempel også virke samlende og befordrende på samarbeid. Det er vist i oppgaven at allianser av fiskere kan dannes ut fra hvilke "motstandere" de føler at de står overfor. Ut fra dette kan man anta at det også dannes grupperinger i forhold til fartøy som har ulik størrelse, nasjonalitet og lignende.

Aktører kan samarbeide selv om de ikke har møtt hverandre ansikt til ansikt. Slike samarbeidsrelasjoner synes å forlange en viss varighet. Det er i oppgaven vist eksempel på samarbeid mellom to skipper som aldri hadde sett hverandre, men som hadde vært i samme område og holdt kontakt via telefon og radiosamband.

Tendensen synes å være at aktører som ikke kjenner hverandre, slik som mange av deltagerne i hyselinefisket i Finnmark, ikke samarbeider ikke hvis de ikke må. Samarbeid synes å tilhøre faste deltagere, arenaer og sesonger, mens konkurranse tilhører arenaer og sesonger der man har et mer flyktig forhold til de andre deltagere.

Sosiale betingelser som tette relasjoner på land, varig kontakt, redskapsfelleskap eller andre naturlige koalisjoner, kan altså påvirke og danne grunnlag for interaksjonen på havet. Slike koblinger mellom fiskere på forskjellige båter utgjør sysselsettingssystem på havet. Dette er aspekter ved menneskelig samhandling som ikke fanges opp i allmenningsteorien. Slike aspekter fanges heller ikke opp i forvaltningen av fiskeressursene i havet, selv om man innenfor disse instansene skal ha øye for det som skjer på fiskefeltet.

6.2. AKSESSRESTRIKSJONER OG "TRAGEDIEN"

På Krangelegga er det helt klart hvem som er med i fellesskapet og hvem som står utenfor. Det er dannet en fast gruppe som har etablert hevdrett til området. Samarbeidet på Krangelegga stiller så store krav til kunnskap og redskapstilpassing, at en nykommer ikke uten videre kan sette bruk sammen med "de faste" fiskerne. Aktører som ikke er akseptert i fellesskapet får ikke tilgang til kunnskapen om hvordan samarbeidet her foregår. De faste Krangeleggafiskerne utgjør en ekskluderende gruppe som holder av plass til en av de som tilhører fellesskapet, mens de andre blir stengt ute fra fisket på Krangelegga. Det er vist eksempel på at fiskerne stod oppe i en rollekonflikt da de innlemmet den siste "faste" deltageren. Han var "med i fellesskapet" fra før fordi han tidligere hadde vært mannskap på egga, men var samtidig en samtidig en utenforstående fordi han ikke hadde opplæring,- og heller ikke hadde fungert som skipper på egen båt før.

De som ikke tilhører fellesskapet og likevel setter bruk på Krangelegga blir hardt sanksjonert av de faste deltagerne. Hvis det ikke nytter å snakke "den fremmede" til rette, kan de sanksjonere med å "sette han ned".

Deltagerne på Mulegga forsøker også til en viss grad å lukke det sosiale systemet. Deres strategi er å la være å invitere potensielle interesserte nykommere til møter der organisering og fordelingen av fiskefeltet tas opp. Informasjon om møter holdes innenfor en bestemt gruppe. Det står ganske klart for de som driver garnfiske på Mulegga hvem som tilhører fellesskapet. Dette til tross for at ikke alle båter fisker der hver sesong, eller er der hele sesongen. Likevel er ikke systemet så lukket som på Krangelegga, siden ingen er blitt direkte utestengt.

Selv om det er oppstått uformelle sosiale system på Mulegga og Krangelegga, er ikke ansvarsfølelse for den begrensede skreiressursen motiv for organisering. Tvert imot mener fiskerne at ressursbevaring er et statlig ansvar.

Ressursbevaring kan altså ikke sies å være en manifest funksjon av samarbeid og uformell organisering av fisket på Krangelegga og Mulegga. Det uttrykte motivet for å samarbeide på Mulegga er først og fremst at man ønsker å sikre egen tilgang til fiskefeltet. Dette viser at "egoister" kan samarbeide. På Krangelegga grunngis samarbeidet med at "det skal være slik for at alle skal få plass". Samarbeidet kan sies å springe ut fra en solidaritetsnorm på Krangelegga.

Utfra en del av den kritikken som er reist mot allmenningsteorien skulle man tro at utestengingen av nykommere på Krangelegga, og de tilløp man finner til dette på Mulegga, har en latent ressursbevarende funksjon. En latent funksjon av det samarbeid og den organisering som fører til aksessrestriksjon, ville i så fall være at færre fiskere høster slik at beskatningen blir mindre enn tilfellet ville være i en åpen konkurransesituasjon. På Krangelegga og Mulegga viser det seg at samarbeidet mellom aktørene ikke bidrar til mindre press på ressursene selv om det fører til at færre får aksess. Det settes tvert imot mer fiskeredskap i disse områdene når alle samarbeider enn tilfellet ville være i et åpent fiske med konkurranse. Dette er tilfelle fordi samarbeidet mellom fiskerne i disse områdene går ut på å tilrettelegge forholdene slik at man kan få satt mest mulig bruk. Målet er altså gjerne å få utnyttet et fiskerikt område så godt som mulig, enten man gjør det ut fra solidaritetshensyn eller man har motiv som begrunnes i egeninteresse. Den latente funksjonen av organiseringen har altså ikke ressursbevarende konsekvenser på Mulegga og Krangelegga.

En manifest funksjon av samarbeidet på fiskefeltene er imidlertid at deltagerne viser at de er i stand til å løse intern fordeling av fiskefeltene. Dette er en forutsetning for ressursbevaring. På Mulegga har skippere og mannskap vist vilje og evne til fordeling ved at de arrangerte møter der man ble enige om hvilke rettigheter og plikter hver enkelt fisker skulle ha på egga. På Krangelegga har faste deltagerne bestemte posisjoner som de har tatt hevd på, og setter line på. Etter årelang erfaring kjenner de strøm og bunnforhold, og vet hvor fisken står. De har fordelt egga slik at hver deltager setter litt line på det

som vanligvis er fiskerike posisjoner, og resten av lina på mindre fiskerike felt på egga. Det tas altså ikke bare hensyn til at alle deltagerne skal ha like stort område til rådighet, men også til den erfaringsbaserte kunnskapen om fiskerikdommen i hver posisjon. Det står også et par garnbåter i egga. Linebåtene tar hensyn til at også de har faste plasser. Fordelingen på Krangelegga er gjennomført og oppfattes som rettferdig av deltagerne.

6.3. LOKALE VERSUS FORMELLE NORMER OG REGLER

Eksempler i denne oppgaven viser at det i stor grad er den organiseringen som utformes lokalt som legger premissene for handling på fiskefeltet. Fiskerne stoler på egen erfaring og kunnskap. Denne selvtilliten kommer sterkt til uttrykk når de bryter formelle reguleringer fordi disse ikke er tilpasset de lokale forholdene. Dette er eksemplifisert med at Krangeleggafiskerne ikke brukte det påbudte lyset som skulle markere hvor bruket stod, og snurrevadfiskerne som kommer "for nært" garna på Mulegga. Fiskerne innordner seg altså ikke alltid etter reglene som skal styre "trafikken" på havet, men arbeider utfra lokale forhold og erfaring.

Formelle reguleringer er standardiserte, og det tas lite hensyn til lokale variasjoner. De lokale forhold blir i større grad tatt hensyn til og ivaretatt i de uformelle regelverkene.

Selv om uformelle normer og regler kan være sterke og fasttømret, så er de likevel relativt svake når de står opp mot formelle normer og reguleringer. Dette viser det strategiske spillet enkelte deltagere gjennomførte i forhold til plasseringen på Mulegga. De valgte å sette bruk i områder de i følge de uformelle avtaler ikke hadde rett til, men som de formelle reglene tillot. Bak uformelle regler og normer som går på tvers av de formelle, har man ikke alltid så sterke sanksjoner.

Normkollisjoner og brudd på formelle normer og regler vil dempes dersom man i større grad tar utgangspunkt i de lokale kunnskaper og erfaringer i utformingen av formelle reguleringer. I en "co-management" forvaltningsmodell vil fiskerne selv være med på å formulere de reglene som skal gjelde, samt være med på å kontrollere at reguleringer overholdes. Dette impliserer at formelle og uformelle regler og normer blir mer samstemt.

6.4. "BOTTOM UP"

For at fiskerne skal få større tiltro til formelle reguleringer i forvaltningen av fisket, kan man gi dem større mulighet til innflytelse på utformingen av reglene. Det empiriske materialet har vist at det ikke nødvendigvis dreier seg om konkurrerende aktører som fører en alles kamp mot alle, og som derfor må reguleres "top down". Dersom fiskere i større grad blir spurt til råds når man skal regulere trafikken og brukssettingen i et område, vil man åpne for at lokale hensyn "bakes inn" i regelverket. En mer demokratisk prosess i regelutformingen vil avhjelpe dette og øke den generelle legitimiteten til regelverket. Det vil også dempe avmaktsfølelsen mange sitter igjen med når de får stadig nye reguleringer "tredd nedover hodet", som en "top down" organisering medfører.

Det er sammenheng mellom informasjonstilgang og den planlegging og regelutforming myndighetenes forvaltning utformer på vegne av sin brukergruppe. Tilgjengeligheten av informasjon har mye å si for forvaltningsapparatet, det vil si direktorat og departement. Det er på bakgrunn av denne informasjonen offentlige instanser danner seg en stereotypi om hvem, og hvordan målgruppen er (Barton 1963). I fisket vil det være nærliggende å gå ut fra at den kapitalsterke trålerflåten, der hver båt gjerne er del av et stort industrielt konsern, i stor grad er informasjonsleverandør. Det er denne

gruppen som har mest ressurser til å fremme sitt syn. Det er ofte hevdet at aktører i denne flåten samsvarer med de "individuelle" konkurrentene man finner i allmenningsteorien (McGoodwin 1990). Det er kanskje en av grunnene til at man ikke har fått øye på det samarbeidet som faktisk utspiller seg mellom aktører på fiskefelt.

Der er store strukturelle ulikheter i fiskerinæringen, med forskjeller i kapitalbehov, intensitet i fisket, båtstørrelse, og redskapsbruk. Det er videre forskjell i ulike gruppers evne til å formidle informasjon til forvaltningen. Dette påvirker fordelinger av goder og byrder, og motvirker likebehandling av forvaltningens målgruppe (Dahl Jacobsen 1965). For å bøte på denne svakheten kan man opprette et formalisert, lokalt demokratisk system som fanger opp, og legger forholdene til rette for brukerne i en lokal organisering.

Selv i interaksjonen på fiskefelt der det i utgangspunktet er lav integrasjon mellom aktørene, er det mulig å etablere uformelle system der det til en viss grad samarbeides om å fordele gode posisjoner på fiskefeltet. Dette til tross for at formelle reguleringer ikke støtter opp under en slik lokal fordeling. I en situasjon der man får slike lokale fordelinger "government backed", og samtidig sikrer at det er samarbeid om fordelingene slik at ingen blir forfordelt, kan man i større grad sikre at lokale regler får legitimitet. Dette vil gi lokale reguleringer større oppslutning, og gi fiskerne større ansvar. Deltagelse og ansvar sies å være en forutsetning for effektiv og vellykket organisering (Jentoft & Kristoffersen 1989). I en situasjon der fiskere ikke får ansvar, kan man heller ikke forvente at de tar ansvar. Man kan ikke forvente at folk skal ta ansvar for fordeling av goder, og for at det skal føres en økologisk riktig beskatning, dersom ikke formelle regler legger forholdene til rette for dette.

I et samspill mellom lokal og nasjonal styring av ressursen, vil det åpnes for at man blir bedre i stand til å ivareta lokale økologiske og sosiale hensyn. Problematismen av et slikt samspill og relativt fri adgang til å drive fiske, er et interessant tema som kan tas opp i fremtidige forskningsarbeid.

LITTERATURLISTE

- Acheson, J.M. 1987: "The Lobster Fiefs Revisited: Economic and Ecological Effects of Territoriality in Maine Lobster Fishing". The Question of the Commons. Red: McCay, B. og Acheson, J. Tucson: The University of Arizona Press.
- Acheson, J.M. 1975: "The Lobster Fiefs: Economic and Ecological Effects of Territoriality in the Maine Lobster Fishery". Human Ecology 3:183-207.
- Acheson, J.M. 1979: "Variations in traditional Inshore Fishing Rights in Maine Lobstering Communities". North Atlantic Maritime Cultures. s.253-276.
- Andersen, R. 1979: "Public and Private Access Management in Newfoundland Fishing". North Atlantic Maritime Cultures s.299-336.
- Andersen, R. 1882: "Extended Jurisdiction and Fisherman Access to Resources: New Directions, New imperatives." Modernization and Marine Fisheries Policy. Red: Maiolo, J.R. og Orbach M.K. Ann Arbor Science. s.17-34.
- Barth, F. 1966: Models of Social Organization. Royal Anthropological Institute. Occasional Paper 23.
- Barth, F. 1981: Process and Form in Social Life Routledge & Kegan Paul, London.
- Barth, F. 1980: "Betydningen av transaksjoner som analytisk begrep." Fiske og lokalsamfunn. Red. Høst og Wadel. Universitetsforlaget.
- Barth, F. 1956: "Ecological Relationships of Ethnic Groups in Swat. North Pakistan." American Anthropologist, vol.58
- Barton A.H. 1963: "Decision-making in planning Agency." Social Sciences Information. Vol.II-4.s 57-76.
- Begg, A. 1992: From Sharing to Share-Holding: A study of reasons behind the transformation of cooperatives into capitalist companies; with reference to the case of fishermen's production coops on Andøya. Hovedoppgave i samfunnsvitenskap. Seksjon for planlegging og lokalsamfunnsforskning, ISV, UITØ.
- Berger, P.L. & Luckmann, T. 1966: Den samfundsskabte virkelighed; en videnssociologisk afhandling, Nørhaven A/S, Viborg.
- Berkes, F. 1985: "Fishermen and the "Tragedy of the Commons"" Environmental Conservation. Vol.12:199-206.

- Berkes m.fl 1989: "The Benefits of the Commons". Nature nr.340, s.91-93.
- Berkes, F 1987: "Common-Property Resource Management and Cre Indian Fisheries in Subartic Canada". The question of the commons. Red: McCay, B.J. & Acheson J.M. The University of Arizona Press, Tucson. s.66-91.
- Berreman, G. 1962: "Behind Many Masks" Society for Applied Anthropology. Monography no.4.
- Boudon, R. 1981: The logic of social action, An introduction to sociological analysis. Routledge & Kegan Paul, London.
- Brox, O. 1972: "Newfoundland Fishermen in the Age of Industry." Newfoundland Social and Economic studies. No.9. University of Toronto Press.
- Brox, O. 1989: Kan bygdenæringene bli lønnsomme? Gyldendal Norsk Forlag. Oslo.
- Brox, O. 1989: Praktisk samfunnsvitenskap. Universitetsforlaget, Oslo.
- Brox, O. 1984: Nord-Norge: Fra allmenning til koloni. Universitetsforlaget.
- Brox, O. 1988: "The Epistemological Status of Common Property Theories". Stensil, 1988
- Brox, O. 1966: Hva skjer i Nord-Norge? Pax. Oslo.
- Christy, Jr. F.T. 1982: "Territorial use rights in marine fisheries: Definitions and Conditions." Paper prepared for Submission to Sea tenure: Collected Essays on Territoriality and "Law of the Sea" in Coastal Fishing. Red: John Cordell.
- Ciriacy-Wantrup, S.V. & Bishop, R.C. 1975: "'Common Property' as a concept in natural resources policy". Natural Resource Journal. Vol 15. s 713-727.
- Dahl Jacobsen K. 1965: "Informasjonstilgang og Likebehandling i den offentlige virksomhet". Tidsskrift for samfunnsforskning. s.147-160.
- Davis, A. 1984: "Property Rights and Acces Management in the Small Boat Fishery: A Case Study from Southwest Nova Scotia". Atlantic Decision-Making Case Studies. Red: Lamson C., Hanson A.J. Halifax: Dalhousie Ocean Studies Programme.
- Durkheim, E. 1978: Selvmordet, Fakkeltbok nr.397, Gyldendal Forlag, Oslo.
- Durrenberger, P. & Palson, G. 1987: "Ownership at sea: fishing territories and access to sea resources". American Ethnologist nr.14 (3), s.508-522.

- Durrenberger, E.P. & Pálsson, G. 1987: "The Grass Roots and the State: Resource Management in Icelandic Fishing". The Question of the Commons. Red: McCay & Acheson. Tucson: The University of Arizona Press. s.370-392.
- Eidheim, H. 1981: Grand Bay. Lokalorganisasjon i en vestindisk landsby. Oslo Occasional papers in Social Anthropology no.3.
- Elster, J. 1989: The Cement of Society. Cambridge University press, Cambridge.
- Elster J. 1979: Forklaring og dialektikk. Pax Forlag A/S, Oslo.
- Evans-Pritchard, E.E. 1969: Social Anthropology. London.
- Gatewood, J.B. 1984: "cooperation, competition, and synergy: information-sharing groups among Southeast Alaskan salmon seiners". American Ethnologist vol.11 (2), s.350-369.
- Gerrard, S. 1975: Arbeidsliv og lokalsamfunn. Samarbeid og skille mellom yrkesgrupper i et nordnorsk fiskevær. Magistergradsavhandling i etnografi. Institutt for samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø.
- Glaser, B. & Strauss A.L. 1980: The Discovery of Grounded Theory: strategies for qualitative research. Aldine Publishing Company, New York.
- Gluckman, M. 1956: Custom and Conflict in Africa. Basil Blackwell. Oxford, England.
- Gluckman, M. 1964: Closed Systems and Open Minds. Edinburgh: Oliver and Boyd.
- Goffman, E. 1959: The Presentation of Self in everyday Life. Doubleday Anchor Books, New York.
- Gordon, H.S. 1954: "The Economic Theory of a Common Property Resource: the Fishery". I Canadian Journal of Political Economy. Vol 62. s.124-163
- Guneriussen, W. 1984: "Individ og fellesskap,- gratis kokfisk som sosiologens grunnproblem." NTF 19, s.225-240.
- Guneriussen, W. 1985: "Synspunkter på strategisk handling,-Om muligheten for sosial orden uten moralske aktører." NTF 20, s.1-26.
- Guneriussen, W. 1988: Tvang og autonomi, det problematiske forholdet mellom individ og samfunn i Emilie Durkheims sosiologi. Avhandling ISV, UITØ.
- Guneriussen, W. 1991: "Individualisme eller holisme: et uløselig grunnlagsproblem i samfunnsvitenskap?" Manus til forelesning ved vitenskapsteoretisk seminar, Universitetet i Oslo 11/10-91.

- Haga, Å. 1982: "Handling og samfunn,- ein kommentar til Jon Elseters bok 'Forklaring og dialektikk-noen grunnbegreper i vitenskapsteorien'" Kontinentet Skandinavia, nr.1.
- Hagen, R. 1991: "Ti år for dialektikken" i Nytt Norsk Tidsskrift nr.1.
- Hannerz, U. 1983: Over granser Liber Forlag, Brødrene Ekstrands Trykkeri AB, Lund.
- Hardin, G. 1968: "The Tragedy of the Commons" Science, Vol. 162, s.143-48.
- Hernes, G. 1975: Makt og Avmakt. Universitetsforlaget, Oslo.
- Hersoug B. 1990: "Innviklet utvikling- en studie av teknisk bistand og administrativ struktur i tre fiskeriprojekter i Tanzania, Sri Lanka og Nicaragua". Notat, NF, UiTø.
- Holtedahl, L. 1986: Hva mutter gjør er alltid viktig. Universitetsforlaget, Oslo.
- Jentoft, S. & Wadel, C. 1984: "Lokale sysselsettingssystemer i fiskerinæringen." I samme båt. Sysselsettingssystemer i fiskerinæringen. Red; Jentoft og Wadel. Universitetsforlaget.
- Jentoft, S. 1987: "Allmenningens tragedie'-statens ansvar?" Tidsskrift for samfunnsforskning, nr.28, s.369-390.
- Jentoft, S. & Kristoffersen, T. 1989: "Fishermen's Co-Management: The Case of The Lofoten Fishery" Human Organization Vol.48, No.4.
- Jentoft, S. 1984: "Fisket - samarbeid eller solospill?" I samme båt. Sysselsettingssystemer i fiskerinæringen. Red; Jentoft og Wadel. Universitetsforlaget.
- Kristiansen A. 1985: Mausund, Vedlikehold og endring i et norsk fiskevær. Universitetsforlaget, Oslo.
- Kristiansen, A. 1984: "'Den får gi seg den som har mest vett.'- om regelstyring og regeltolking i fisket. I samme båt. Sysselsettingssystemer i fiskerinæringen. Red; Jentoft og Wadel. Universitetsforlaget.
- Martinussen, W. 1984: Sosiologisk analyse, Universitetsforlaget, Oslo.
- McCay, B. & Acheson J. 1985: "Tragedies and Comedies of the Commons." I B. McCay & J. Acheson (ed) Capturing the Commons University of Arizona Press. Tempe.

- McCay, B. & Acheson, J. 1987: "Human Ecology of the Commons" The Question of the Commons The University of Arizona Press, Tucson.
- McCay, B. & Acheson, J. 1987: The Question of the Commons; The Culture and Ecology of Communal Resources. Tucson: The University of Arizona Press.
- McGoodwin J.R. 1984:"Some Examples of Self-regulatory Mechanisms in unmanaged Fisheries." I Expert Consultation on the Regulation of Fishing Effort. FAO Fisheries, report no. 289, Rome.
- McGoodwin, J.R. 1990: Crisis in the World's Fisheries; people, Problems, and Policies. Stanford University Press. California, USA.
- Mead, G.H. 1934: Mind, Self and Society, University of Chicago Press, Chicago.
- Merton, R.K. 1957: Social Theory and Social Structure Free Press, New York.
- Mikalsen, K.H. 1985: Limits to Limited Entry? Entry Limitation as a Fishery Management Tool. Artikkel presantert ved konferansen "Atlantic Assosiation of Sociologists and Anthropologists" University of Prince Edward Island. 14-16/3.
- Mikalsen, K. 1983: "Lovgivning og offentlig styring" i Bjørn Hershoug (red.) Kan fiskerinæringa styres? Novus Forlag A/S s.153-185.
- Mikalsen, K.H. 1985: "Limits to Limited Entry? Entry Limitation as a Fishery Management Tool". Artikkel presantert ved konferansen "Atlantic Assosiation of Sociologists and Anthropologists" University of Prince Edward Island. 14-16/3.
- Mitterauer M. & Sieder R. 1982:The European Family. Basil Blackwell Publisher Ltd. Oxford.
- Munro, Gordon R. 1982: "Fisheries, Extended Jurisdiction and the Economics of Common Property Resources." Canadian Journal of Economics XV nr. 3, august 1982.
- Oliver, C. 1991: "Strategic Responses to Institutional Processes" Academy of Management Review Vol 16, No 1.
- Paine, R. 1965: "Coast Lapp Society II. A Study of Economic Development and Social Values." Universitetsforlaget 1965.
- Palsson, G. 1982: Territoriality among Icelandic fishermen. Acta Sociologica 25 (supp.): 5-13

- Parsons, T. 1937: The structure of social action.
The Free Press. Glencoe.
- Perdue, W.D. 1986: Sociological Theory
Mayfield Publishing Company, Palo Alto, California.
- Pinkerton, E. 1987: "Dramatic Processes in the Assertion of Local Comanagement Rights" i McCay, B.J. & Acheson, J.M. (red.) i The Question of the Commons. The University of Arizona Press, Tucson. s. 344-369.
- Rossvær, V. 1989: "Fiskerkvinneaksjonen på Sørøya: Innenfraforståelse og utenfraforståelse." i Albatross, nr.1, 1.desember.
- Ruddle, K. 1991: "Traditional Ecological Knowledge In the Management of costal Marine Environments and Living Aquatic Resources." Foredrag ved MAB (Man and the Biosphere) seminar i Alta 7/11.
- Ruddle, K. 1989: "Solving the Common-Property Dilemma: Village Fisheries Rights in Japanese Coastal Waters". Common Property Resources: Ecology and Community-based Sustainable Development. Red: Berkes. Belhaven Press. London.
- Rudie, I. 1980: "Husholdsorganisasjon. Tilpasningsprosess og restrektiv form. Et synspunkt på økonomisk endring." Fiske og lokalsamfunn. Red; Høst og Wadel. Universitetsforlaget. s.291-311.
- Sandersen, H. 1991: Bærekraftig fiskeriutvikling og lokal organisering i den tredje verden. Kooperativorganisering som styrings- og utviklingsstrategi - erfaringer fra kystfiskerier i karibien. Hovedfagsoppgave ved seksjon for samfunnsplanlegging og lokalsamfunnsforskning, Institutt for samfunnsvitenskap Universitetet i Tromsø 1991.
- Saugestad Larsen, S. 1980: "Omsorgsbonden - et tidsnyttingsperspektiv på yrkeskombinasjon, arbeidsdeling og sosial endring." Tidsskrift for samfunnsforskning. Bd.21, s. 283-296.
- Scott, A. 1955: "The Fishery: The Objectives of Sole Ownership." Journal of Political Economy. nr.63, s.116-124.
- Silverman, se Boudon.(red)
- Tylor C.H. 1985: "Interpretation and the Sciences of Man", i Philosophy and the Human Sciences, Philosophical Papers 2. Cambridge.
- Tønnes, F. 1963: Community and Society. Harper & Row, New York.

Wadel, C. 1989: Den samfunnsvitenskapelige konstruksjon av virkeligheten,
2.utgave SEEK A/S; Flekkefjord.

Wolf, E. 1966: Peasants. Prentice-Hall, Inc. Englewood Cliffs. New Jersey.

Østerberg, D.(red) 1978: Handling og samfunn Sosiologisk teori i utvalg. Ny
utgave Pax Forlag A/S, Oslo 1990.

Østerberg, D. 1980: Samfunnsteori og nytteteori.
Universitetsforlaget. Oslo.